

Okurların forumu

Atatürk ve

Tanzimat Fer

İncelemeler

İncelemeler
Sovyet Rusya'da
teknokratların,
Batıyı telaffuz
gök harbin
ticeleri, yani
Batıyı telaffuz

kimlerin İslıklâline Dair bir rol oynamadığı

Yazı Kuruluna

Doğu Petrolü ve Batılı Devletlerin Politikası

Fakat, bu yolda suç işleyenler arasında herhangi bir takibat yapılmamış. Hiç bir haber alamıyoruz. Onun eserlerini kimin hâlâ...

Üniversiteye Profesörlere Arsa

6435 sayılı Kanunun hemen neşredilmesini müteakip olduğu gibi, onun zararlı tatbikatı ile ilgili her hâdisede, meslektaşlarımızı, meşrû bütün yollarla başvurarak, bu kanunun değiştirilmesini için savaşa davet etmişlik. Fakat...

Basına Bir Ümit mi?

80 yaşında cezaevine giren Başyazar Hüseyin Cahid Yalçın, mahkûmiyetini, ay 18 gününü doldurduktan sonra, Bakanlar Kurulu...

Din Ve Siyaset

Uzun zamanlardan beri memleketimizde inkılaplara karşı ve bilhassa bütün inkılapların, cemiyetimiz için mühim olan lâiklik devrimleri için bir hareketin başladığı muhtemeldir. Atatürk inkılabının fazla üzerinde millet-içimizde titrememiz gereken şahısların gözleri önünde bizzat bu mesul şahısların dilmesi çok üzülmeyecek ve üzerinde titizlikle durulacak bir mesele ise, b...

da akla gelen ihtimallerden biridir.

Basına Bir Gözdağı mı?

Bakanlar Kurulu, Başyazar Hüseyin Cahid Yalçın hakkındaki ceza hükmünün düşürülmesine karar verdiği toplantıda...

İşte Forum Budur!

TÜRBELİ SİYASET

na gerçekten minnettarız. Karşılaşmaların teşvik edici sevgiye ve bizzat bizzat sonuna kadar la... sız bırakmamağı... sını bir kere daha... şeyden önce, bu de... inen Türk avc... Mehm...

Seçim Kanunu Partiler

Önümüzde sıradaki sorular: Öncü partiye ne olacak? Öncü partiye ne olacak? Öncü partiye ne olacak?

FORUM

FIKİR MEYDANIDIR
GÜNÜK İZMİR SİYASİ İKTİSADİ KÜLTÜR DERGİSİ

Yeni Dünya

Serbest Sütun

Nüfus Artışının Dramı

1 Nisan 1962
Yazarlar: İhan TARUS - Cengiz TARUS

İşte Doğu!...

açık toplantılar, don-göm-uyarılma amacıyla bu köylere gazeteler, de...

Beş Günün Notları

İşçi Hareketlerinin Nedeni

Forum'un geçen sayısında da belirtildiği üzere son haftalarda ülkemizin muhtelif yerlerinde öngörülebilir bir sosyal huzursuzluk arzayı sayılabilecek işçi hareketleri önümüzde durmaktadır. Bunların bütünü yeni Anayasa... tirmiş olduğu haklardan ve sını... riyetleri... n si... uyulması... Anadolu insanının kendisi vardır.

İstanbulun Plânlaması

Gerek tarih, gerek hayatımız... İstanbul, yurd... luan şehri...

Bütçe, Kalkınma ve İstikrar

Yeni hükümet 1962 yılı bütçesi... Aralıkta Meclise vermiştir. Bütçe... a bitiyor. ... doğu... kalkanlar önce... çevresine, birkaç... İstanbul'a yönelmektedir. ... bölgesinde de tes...

Toplumdaki Uzaklaşmanın Bir Yönü

Yurdumuzda, değişik güçlere sahip olan kişilerin aralarında toplanarak, di... uzaklaşmakta olduklarını... bir hal...

100 Kurus

Yazarlar: İhan TARUS - Cengiz TARUS

BASINIMIZDA ONBEŞ GÜN

Bu sayfa, (Gazete Başlıklarından 15 Gün Panoraması) adını taşıyabilirdi. Bu yola girilseydi, günlük gazetelerimiz, o günün kendilerince en önemli saydıkları olayı başlıklarda vermek suretiyle, sorunlarımıza hangi açılardan baktıklarını güzelce ortaya koymuş olacaktı. Yalnız bir tek günün yirmiyi aşkın gazetesi üzerinde yapılan tarama, hele işi 15 günlüğüne sürdürdünüz mü, FORUM'un bütün sayfalarının gazete başlıklarıyla dolacağını bize kabul ettirdi. Bu yüzden, ister istemez, bir seçmeye doğru gittik. Yalnız başlıklar için değil; onun kadar önemli başyazılar, iç sayfalardaki fıkralar, metin ve inceleme yazıları arasında da seçimler yaparken, bu yazılardan aktarılan tümceler (cümle) hem 15 günün dikkati çeker sorunlarımızı, hem de gene o yazının bir özeti vermiş olmasını gözönünde bulundurduk.

FORUM, kendi yönünü çoktan seçmiş, gerçek bir demokrasi-den, dolayısıyla, toplumumuzu bu duruma iletecek devrimlerden yana olan tutumu belli, açık bir düşünüyü dergisidir. Düşünüde ve tutumda her çeşit bağnazlığa (taassuba), katılığa, gericiliğe karşı olan bir dergi. Bunu burada bir kez daha açıklamamız, yazılardaki seçimlerin hangi ölçülerle yapıldığını belirtebilmek içindir.

Onbeş günün gazetelerine, inceleme amacıyla değil, herhangi bir okur olarak söyle kısaca bir göz gezdirmek bile, basımımızın şu ya da bu partiyi savunmakla yetinmeyip, sorunları ele alış bakımından da üç grup'a ayrıldığını hemen ortaya koyabiliyordu. Biz buna işaret edip, tartışılan konularla, içeride ve dışarıda önem kazanmış haberlere geçelim :

15 Mart 1962 :

Milliyet: PARTİLERDE FAALİYET — AP Genel Merkezi bir genelge ile ilçe ve il kongrelerine Nisan sonunda başlanmasını istedi. Nato'dan beş yıllık yardımı toptan istedik. Vergi kanunlarında tadilat yapıyor.

Hür Vatan: ALİCAN GENE GENEL BAŞKAN. («Çıkar Yol» I — Teklif ediyoruz: Bugünkü hükümet kifayetsizdir).

Öncü: YTP. nin Kararı: «Alican Haklıdır».

Akşam: Amerika, Türkiye'ye yardımda bir kısıntı yapmıyor. YTP. de iki grup ayrı ayrı toplantı yaptı.

Dünya: İsmet İnönü dün Yardım Heyeti ile görüştü. İnönü: «Çok iyi bir konuşma yaptık. Hazırlık safhasındaki bu sözler umumî efkârımızı memnun edecek». Ekrem Alican tekrar YTP. Genel Başkanı.

Cumhuriyet: Başbakan Nato Heyetinin müspet intiba ile ayrıldığını teyit etti. Dün toplanan YTP. Genel İdare Kurulu Alican'ın istifasını kabul etmedi. Dışişleri Bakanı Sarper dün gece istifa mektubunu Başbakan'a verdi.

Kudret: CKMP. ekonomik ve sosyal tedbir istiyor.

Yeni Gün: İnönü neticeden memnunum dedi.

Ulus: İmar ve İskan Bakanı açıkladı: Mesken tasarısı BMM.'ne veriliyor. Nato uzmanları memnun ayrılıyor.

Vatan: NATO HEYETİ İLE GÖRÜŞEN İNÖNÜ NETİCEDEN ÜMİTLİ. Münir Özkul, sarhoş bir aktristi sahnede tokatladı. İkinci sayfada Alp Kuran: «Türkiye nasıl kurtarılabilir?»

Son Havadis: Büyük Kongre Sonbaharda. Cezayir'de ateşkes.

Yeni İstanbul: YTP. İdarecileri Dün Gazetecileri Tartıkladı.

16 Mart 1962 :

Milliyet: Sarper'in istifası kabul edildi. Erkin Dışişleri Bakanı oluyor. 5 yılda 65 milyar liralık yatırım.

Akşam: Karma Hükümette Değişiklik Yapılıyor.

Cumhuriyet: Beş Yıllık Plânla Millî Gelir 20 Milyar artacak.

Kudret: Tinbergen «Halk Kalkınmaya Fiilen Yardım Etmelidir» dedi. Profesör, demokratik rejim içinde kalkınmayı savundu.

Öncü ve Yeni Gün: S. Sarper dün istifa etti. Sarper'in istifası dün kabul edildi.

Son Havadis: 75 günde 30 Basın Dâvası. - Tahkikatın bir kısmı Tedbirler Kanunu ile ilgili. -

İkdam: YTP. li müfritler büyük bir hezmete uğradılar.

Ulus: Selim Sarper istifa etti. Kennedy, «Önce Türkiye yardım görmelidir» dedi.

Yukarıda da görüleceği üzere, başlık haberleri günün en önemli olayını her gazetenin taşıdığı eğilime göre kamuoyuna yansıtılmakla birlikte, bu haberleri sıraya koymak ve yorumlarıyla vermek daha uygun olacaktı.

ÇIKAR YOL — ÇIKMAZ YOL :

İhan Selçuk Vatan'da İran'la ilgili bir dize yazı yazmıştı, adı «Şah Çıkmazı». Nezihe Meriç bir roman yazdı, adı «Korsan Çıkmazı». Murat Tek'in romanı İkdam'da sürüyor: «Dullar Çıkmazı». Pekiyi, çıkar yol hangisi? Bunu da Hür Vatan öneriyordu (teklif ediyordu): (Biz, bir «MİLLÎ KOALİSYON» değil, bir «MİLLÎ HÜ-

KÜMET» teklif ediyoruz. Bundan kastımız şudur: Partilerin gücüne göre taksimat değil, HİZMETİN İCAPLARI ve günün vâhim şartları dikkat nazarına alınarak MEVCUT SİYASİ PERSONELDEN yapılacak CİDDİ BİR SEÇME ile kurulacak bir hükümet! Bu personel Meclis içinden olduğu gibi, MECLİS DIŞINDAN DA OLABİLİR!

BİZE AYRI PARTİLERDEN, AYRI FİKİRLERDEN, AYRI İNANÇLARDAN BASEDİLMESİN! (Yazının burasında, o partiden bu partiye geçmişlerin adları üzerinde kısaca durulduktan sonra...) Bir SEÇME SİYASET ADAMLARI KABİNESİ istiyoruz. TÜRKİYE, İNÖNÜ BAŞKANLIĞINDA, CİDDİ VE GERÇEK BİR HÜKÜMETE MUHTAÇTIR. Onun çalışma takatına sahip olduğu devre içinde, özellikle hızlı kalkınma ve iktisadî meseleler üzerinde yeterli bilgisi ve görüşü olanlar bu kabinede görev almalıdır. Aynı günlü (17 Mart 1962) DÜNYA gazetesi de, «Partilerden Halk Sogudu» diyerek, KABİNEDE DEĞİŞİKLİK BEKLENİYOR - Kuvvetli ve enerjik bir kabinenin kurulması isteniyor. Değişiklik parti gruplarında görüşülecek - Eğer İsmet İnönü istifa edip kabine kurarsa dışardan bakan alınacak.. sözlerini ekliyordu.

Turan Güneş, Hür Vatan'da, «BİR ÇIKAR YOL DAHA» göstermekteydi: ..Hür Vatan'ın teklifi, içinde bulunduğumuz müşkül-leri atlatmak için uygulanabilecek geçici bir hal suretidir. ..Türkiye'nin bir de bunu aşan meseleleri var: Bugün Türkiye'de ordu personeli iyiden iyie kamu işleriyle, politikayla uğraşmaya başlamıştır. Sosyal reformlar, temelli değişimler istiyorlar. Bu işler demokrasi ile Meclis ile yürümiyecek hükmünü basıyorlar. Kendileri gibi düşünün birçok aydın da hemen hemen aynı kanıda. ..bu gerçeğe gözlerimizi kapamıyalım. Demokratik düzen, toplum içindeki türlü eğilimleri hukuk kanalları içine sokan, onları sulhçu yollarla topluma yararlı hâle sokan rejimdir. Mesele bu sosyalist eğilimleri de kanala sokmak ondan da Anayasa düzeni içinde etkili yapmaktır. Şimdi bir gelenekçi parti kurulacağından bahsediliyor. Bu gelenekçi parti yarın parlâmentoda temsil edilir, hemen karşısında sosyalist eğilimli parti bulunmazsa, bütün devrimciler yavaş yavaş ihtilâl sevdasına kapılacaklardır.

Mevcut partilere gelince, bir sosyalist parti onlar için de, bana kalırsa, bir kurtuluş yoludur. Oldukları gibi görünürler. Genel olarak bugünkü siyasi teşekküllerimiz orta partilerdir. Ve sağlı sollu partiler arasında bu ülkede bir itidal unsuru olarak göreceklere büyük görevler vardır. Onlar da bir sosyalist parti kadar faydalıdır. Hattâ zaruridir.

Yazar, «yeni kişilerle siyasi personelimiz de zenginleşecektir» diyor.

(Muhafazakâr Parti Kurucu sayısı: 75. Bu ayın sonuna doğru Ankara'da bir toplantı yapacak olan müteşebbislere İstanbul'dan da 10 kişi katıldı. - Fikri liderliği belki de Prof. Ali Fuat Başgil yapacak. - Siyasi inanışları itibariyle muhafazakâr bir görüşe sahip eski DP. lilerin «Muhafazakâr» ismi altında yeni bir parti kurmaları katileşmiştir. CUMHURİYET: 22 Mart 1962) Ele geçen listede adlar verilmektedir.

AYDINLAR VE DEVRİMLER:

Bu arada aydınlarla devrimlerin ilişkisi sorununu tartışan Fethi Naci, (17 Mart günlü Vatan) siyasal devrimle sosyal devrim arasındaki ayrımı anlatarak, Forum'un 1 Mart günlü sayısındaki (Aydınların Sorumluluğu) yazısını da eleştiriyor. Fethi Naci'ye göre; (.. ekonomik gelişme ve sosyal çatışmalar kendiliğinden bilinç getirmezler; bilinç, felsefi, tarihi ve ekonomik teoriler üzerinde gelişir. Bu iş her memleketin aydınlara düşer. Ama aydınlar bunu yaparken, kendilerini SINIFLARÜSTÜ bir kuvvet sayarlarsa.. öbür demokratik sosyal kuvvetlerden (yani işçi ve toprak işçi köylüden, MS.) uzaklaşarak, bağımsız bir kuvvetmiş gibi hareket etmelerinin sonucu, ya yenilgi olacaktır, ya da - aynı şey demek olan - hâkim kuvvetlerin hizmetine girmek.)

24 Mart günlü Cumhuriyet'te Melih Cevdet Anday, «Aristo Der ki..» adlı incelemesinde, bizim örnek aldığımız demokrasinin, Fransa'da felsefi temel olarak mekanik materyalizme dayandığını belirttiğinden sonra, şimdilerde basında adı sık geçmiye başlıyan sosyalizmin de diyalektik materyalizme dayandığını anlatıyordu. Yazar, aydınlara bu felsefenin hem kendisi tarafından iyi anlaşılmasını, hem de halka açıklanmasını istemektedir.

Öte yandan Milliyet'te Çetin Altan, düşünce adamı eksikliğimizi dinin ağır baskısına bağlayıp, duyuculuk yönlerinin ağır basması yüzünden düşünülerdeki öncülüğün de sanatçılar tarafından yapılmış olmasını yeterince bulmakta, son zamanlarda politikayla uğraşan genç bilim adamlarının çoğalmasını dilemekteydi. Yazar, KADEŞ VAPURU'nda olup bitenler üzerinde de, (Biz ikide birde bayram patlangıcı gibi vatan millet kelimelerini gümbürdeterek, oy temennahları savuranlara da kanacak kadar kafamızdaki iz'ani eritmedik. Biz garson kafasında rakı şişesi patlatıp, battaniye üzerinde fuhuş yaparak Çanakkale zaferini kutlamaya gidecek bir halkın çocukları değiliz) demekteydi. (Cumhuriyetten bu yana va-

GEÇMİŞE VE GELECEĞE DAİR

Bu sayısı ile Forum dokuz yaşına basmış bulunuyor. Bilhassa bir fikir dergisi için, memleketimizin çetin şartları altında sekiz yıl yaşamak ve dayanmak az bir şey değildir. Forum mensupları olarak bu başarıdan biraz iftihar duymuyor değiliz. Forum ile neşir hayatı esnasında ilgilmiş olan okuyucularımızın bu hislerimizi anlayış ve müsamaha ile karşılayacaklarından eminiz.

İnsanî olan bu öğrenme hissine kapılmakla beraber hiç bir zaman kendi kendimizin muhasebesini yapmaktan, maziye bakarak geçirmiş olduğumuz safhaları ve imtihanları hatırlamaktan, yapmış olabileceğimiz hataların veya noksanlarımızın kaynaklarını aramaktan geri kalmamalıyız. Geleceğe hazırlanabilmek, geleceğe daha büyük bir emniyetle bakabilmek geçmişin sert bir muhasebesini yapmak ile mümkün olur. Bu tahliller ve geriye bakışlar aynı zamanda, bugünkü düşüncelerimizin toparlanmasına, bunların özlü ve tu-

tarlı bir şekilde ifadesine vesile teşkil eder. Bu yazıda, toplumsal değişmelerimiz karşısında Forum'un sekiz yıldan beri geçirdiği başlıca merhaleleri tespit etmeğe çalışacağız. Böylece, geleceğe yönelmenin, gelecek hakkında beslediğimiz ümit ve tahminleri ifade etmenin zeminini kazanmış olacağız.

**

Mazide katedilen merhalelerin tafsilâtı ile teferruatına inmek bir yazı çerçevesi içinde mümkün değildir. Bu itibarla, üç mühim dönüm noktası seçip, o tarihlerde neşrettiğimiz baş yazıların ana hatlarını tebarüz ettirmek suretiyle, geçmişin bir umumî tablosunu yapmaya çalışacağız. Başlangıç noktası Forum'un ilk çıkışına tesadüf eden 1 Nisan 1954 tarihidir. Dört senelik bir devreyi, müteakip, ikinci merhalemiz olan 1 Nisan 1958 tarihine ve o günkü sayımızda ifade edilen düşüncelere geleceğiz. Nihayet üçüncü ve sonuncu merhale tam bir yıl evveline tesadüf

edecek ve bunun mevzuunu da o tarihte neşredilen yazımızdan alacağız

1 Nisan 1954'te Forum'u çıkarmaya karar vermiş olanlar, çoğunluk itibarıyla Üniversiteye mensup şahıslardı. Bu aydınlar Batıda bulunmuş, Batı ile temas etmiş, Batının bazı temel müesseseler ve prensiplerini öğrenmek ve değerlendirmek fırsatlarını ele geçirmişlerdi. O sıralarda Türkiye, siyasî hayatının yepyeni bir düzenine, çok partili, demokratik bir düzene girmiş bulunuyor ve bu düzenin şartlarına intibak etmeğe, başlıca icaplarını gerçekleştirmeğe çalışıyordu. Mevzuubahis aydınlar şunu düşündüler: Madem ki Türkiye Batı prensiplerinden müphem olan bir siyasî düzene intibak etmek çabası içindedir, o halde bu düzenin bütün esas unsur ve müesseselerini memleketimizde kurmaya çalışmalıyız. Bu siyasî düzenin esas unsurlarından biri siyasî partiler idi. Onlar kurulmuşlar ve büyüme yolunu tutmuşlardı. Siyasî partilerin yani sıra, hürriyet düze-

tan millet nutku söylediğimiz kadar, İskân Bakanının belirttiği gibi, ağaların binlerce dönümlük Devlet arazisini nasıl gasbettiklerinin hesabını çıkarsaydık, hem bu vatanla millete daha lâyık; hem de, Kadeş vapuru sarhoşlarını, heyecan ve inançtan yana bir kadar nasipsiz bırakmamış olurduk.)

Çetin Altan, bir fıkrasında, eski CHP. li bakanlardan Cemil Sait Barlas'ın yeni yayınladığı (Sosyalistlik Yolları ve Türkiye Gerçekleri) kitabından ötürü - bir, iki yanlışlığına karşın - övmüştü. Bu kitap için, 24 Mart günlü Vatan'da Fethi Naci; SADE SUYA SOSYALİZM başlığını kullanmıştır. Yazıda, (Barlas, sosyalizmi sınıf özünden soyarak, sosyal sınıflarla ilişkisi olmayan bir kalkınma tekniği gibi göstererek, aslında birtakım sosyalistçe sözlerine rağmen, mevcut ekonomik düzeni sürdürmek isteyenlerle birleşmiş oluyor) denilmektedir.

ÇALIŞANLAR İÇİN :

Toplu Sözleşme, Grev ve Lokavt üzerindeki çalışmalar ilerlemiş, tasarı hazırlanmıştır (23 Mart günlü Milliyet ve İkdam) ama, Türk-İş Konfederasyonu bu tasarıyı beğenmemiştir (24 Mart günlü Vatan).

YILANLARIN ÖCÜ :

Kimi düşünülerin öncülüğünü sanatçılarda bulmanın yetersizliği üzerinde duran Çetin Altan'ı sanki yalanlamak ister gibi, bir genç adam köy gerçekleri üzerine yazdığı bir romanla, yavaş yavaş, Köy Enstitülerinin ve köy sorunlarının tartışılmasına yarıyan tek insan haline gelmektedir. «Yılanların Öcü» filmi Cumhurbaşkanı Gürsel de gördü. «Siz gene de biraz cilâlamışsınız, köylerimizin içinde bulunduğu durum bundan da acı, kötüdür» dedi. Gelgelelim, film daha sansürden çıkmadı (24 Mart 1962, Vatan). Oyun olarak da henüz oynanmıyor.

PLÂN VE KALKINMA ÜSTÜNE :

(.. İkinci Cihan Harbine kadar sadece otoriter rejimlere mahsus sayılan hattâ liberal iktisat okulları tarafından şiddetle reddedilen plânlı kalkınma sistemi, 1945 den bu yana hürriyet cephesinde de rağbet görmekte ve hele az gelişmiş milletlerin ancak bu yoldan hızlı bir gelişime kavuşacağı düşüncesi, günden güne daha yaygın bir hal almaktadır. Biz, 1938 den önceki tek parti devrin-

de, şimdiki gibi bilimsel anlamı ile değilse de, kabataslak bir plân denemesinin Türkiye'de az çok başarı ile yürütüldüğünü söyleyebiliriz. «Üç beyazlar» politikasını hatırlıyacaksınız (un, pamuk, şeker). ..1945 den bu yana ileri olsun, geri olsun birçok milletler hızla kalkınırken bizi gittikçe daha takatsız düşürerek nihayet bu hale getiren nedenlerin başında elbette plânsız, programsız, başıboş yatırımları saymak yerinde olur.) - 23 Mart 1962 günlü Cumhuriyet'in başyazısı: Plân'a Destek Olmak - Diyen Nadir Nadi, daha aşağıda, plânlamanın ne işe yarayacağını halka açıklamayı sağlamaktadır.

Milliyet'in DURUM yazarına göre de (Kalkınma ve Vergi Reformu, 18 Mart 1962); Türkiye'nin bütün ümidi beş yıllık kalkınma plânının uygulanmasına, % 14 kadarı iç (44 milyar, her yıl devletin 6 milyar, özel sektörün 3 milyarlık yatırım yapması), % 4 kadarı dış (12 milyar) yardımlardan sağlanacak paranın bu işe harcanmasına bağlıdır. % 7 lik bir kalkınma hızı için, bu kalkınmanın finansmanı ancak daha çok vergi almakla sağlanabilecektir. Oysa bugün vergiyi en çok ödeyenler dar ve değişmez gelirliilerdir.

DIŞİŞLERİ :

Ankara, 24: Londra Büyükelçimiz Feridun Cemal Erkin'in Dışişleri Bakanlığı'na tayıni ile ilgili kararname, Cumhurbaşkanı tarafından imzalanmıştır (İkdam, 25 Mart 1962).

CEZAYİR OLAYLARI :

Cezayir'de ateş-kes anlaşmasından sonra, «Paris'te bayram ve korku yanyana»dır (24 Mart 1962, Vatan). 24 saatin bilançosu ise; 22 suikast, 15 ölü ve 42 yaralı.. dir. Pahalı, çok pahalı, kanla dolu bir özgürlük. 50 bin Fransız faşist eğilimli Gizli Ordu'yu desteklerse, sonuç budur (25 Mart 1962, Yeni İstanbul).

A.P. :

Dünyadan habersiz, kendi kabuğuna çekilmiş, hizip çekişmeleriyle gün tüketen bir partimizse yeni kararlar peşindedir: (İzmir'de A.P. liler ayakta.. Uzun zamandan beri devam eden ve son ihraçlarla gizlenemiyen huzursuzluk bütün Ege'yi sarıyor.. A.P. LI BAKANLAR GENEL KURULDAN ÇIKARILACAK - İkdam: 25 Mart 1962 -).

ninin kurulması, meselelerimizin hür ve seviyeli bir tartışma havası içinde ele alınmasını ve bu havayı gerçekleştirecek yayın organlarının bulunmasını icabettiriyordu. İşte Forum'un kurucularını Forum tarzında bir dergiyi çıkarmaya sevkeden başlıca sebep bu idi. 1 Nisan 1954 tarihli birinci sayının başyazısı, "Forum'un Dâvası" başlığı altında, bu düşünceyi aksettiriyor ve bu arada derginin başlıca istikametlerini tâyin ediyordu. Dergi, fikir sahasında doğmatizme, inhisarcılığa ve her sualin bir tek cevabı olabileceğini sanan dar görüşlülüğe karşı cephe alacaktı. Kişinin ve azınlığın fikrine hürmet gösterek, bazan kendi görüşüne uymasa dahi, herkesin tartışmaya bir şeyler katmasına imkân verebilmek için onlara da söz hakkını tanıyacak ve sahifelerini açacak idi. Yeni siyasî düzenimizde son karar elbette Parlamantoya ait bulunacak, fakat bundan evvel, bütün vatandaşlara, müşterek meseleleri tartışarak, zihinlerinde olgunlaştırmak fırsatı verilecekti. Böylece, devlet idaresi, muayyen bir zümrenin sorumluluğu ve inhisarından çıkarılacaktı.

**

1954 seçimlerini takiben hâdiselerin sür'atle birbirini takip ettiği ve rejim soysuzlaşması yolunda çeşitli adımların atıldığı malûmdur. Bu arada, iktisadî politikanın gittikçe artan bir ölçüde enflasyona dayanması, baskı rejiminin şiddetlendirilmesinin başlıca sebeplerden birini teşkil ediyordu. Bu devre esnasında, Forum gayretlerinin ağırlığını rejim meselelerine yöneltmiş, kaybolmakta olan rejimin savunmasını yaparak, bu rejimin vazgeçilmez unsurları üzerinde durmuş, halkoyunu ve iktidar partisini ikaz etmeğe çalışmıştır. Ayrıca enflasyon ve yatırım politikaları tenkit edilmiş, mümkün olduğu kadar kemmi (kontitatif) tahlillere başvurularak iktisadî durum takip edilmek istenmiştir. İktidar bu tenkitleri gittikçe artan bir hassasiyetle karşılamış, Forum'u ve Üniversitede bulunan Forumcuları siyasete karışmakla itham etmiştir. Nihayet iş 1957 başlarında patlak vermiş, tadil edilen Üniversite Kanununa dayanılarak bir kısım arkadaşlar Üniversiteden ayrılmaya mecbur edilmişlerdir. İşin bu raddelere getirilmesi karşısında, bazı Forumcular siyasî hareketten başka

çare kalmadığı neticesine varmışlar ve eski, yeni muhalefet partilerinden, yani Halk Partisi ile Hürriyet Partisinden birine iltihak ederek siyasî mücadeleye ve Ekim 1957 seçimlerine katılmışlardır. Bu davranışlar, Forum'un içinde ciddi buhranlara sebebiyet vermiştir. Buhran iki yönlü olmuştur. Bir yandan Forumcuların aktif şekilde siyasete karışmasını tehlikeli bulanlar, Forum'un aslı görevinin bundan müteessir olacağını düşünenler ile fiilen siyasete karışmaya karar verenler arasında bir ihtilâf başlamıştır. Diğer yandan siyasete katılanlardan Hürriyet Partisine girenler ile Halk Partisine girenler arasında bazı çatışmalar başgöstermiştir. Bu huzursuzluk Forum'u fazlasıyla zedelemiş, yazı kadrosu daralmış, Forum, zaman zaman bir parti organı hüviyetiyle çıkmak zorunda bırakılmıştır. Bu tutumun satış üzerinde de menfi tesirleri olmuş, zaten ilân kaynaklarından mahrum bırakılmış olan Forum büyük maddî güçlüklerle uğramıştır.

Bu ağır şartlar içinde 1958 yılına girilmiş ve zaman zaman Forum'un görevinin artık sona erdiği, derginin tatil edilmesi gerektiği düşünceleri ortaya atılmıştır. Yukarıda izah edilen sebeplerle, bazı arkadaşlar Forum'dan ayrılmışlar veya irtibatlarını gevşetmişlerdi. Böylece dergi ile fiilen meşgul olmaya devam edenler 4, 5 kişilik küçük bir kadroya inhisar etmiştir. Bu kadro, 1958 başlarında, bütün güçlüklerle rağmen, Forum'un neşrine devam edilmesine ve derginin aslı görevine sadık kalarak çıkmasına karar vermiştir. 1 Nisan 1958 tarihli yıldönümünde, "Forumsuzluk Korkusu" adı altında neşredilen başyazı, Forum'un maruz kaldığı güçlükleri belirttiikten sonra yukarıdaki kararı aksettiriyordu. Bu yazıda, Forumun çıkmaya devam edişinin hakikî sebebini, Forum'un ailesi içinde üzerinde kolayca anlaşmaya varılabilen müşterek inanç ve düşüncelerin mevcudiyetine bağlıydık. Gene aynı yazıda bu sırada Forum'un etrafında toplanmış olanların, üzerinde birleşecekleri ve uğrunda mücadele edebilecekleri fikirlerin, kendilerini ayıran fikirlerden kat kat fazla olduğu düşüncesi ifade ediliyordu. Forum için bahis konusu olan şey, sadece muhtelif memleket meselelerini mümkün olduğu kadar bilimsel esaslara göre tahlil etmekten ibaret olmayıp,

birtakım müşterek ideallerin ve inançların kaybolup gitmesini önlemek idi. Forum, tuttuğu yolda devam etmekten vazgeçtiği anda, gerek kendi mensupları arasında, gerek doğrudan doğruya veya vasıtalı şekilde hitap ettiği kitle arasında, siyasî hayatımızda birleştirici ve yöneltici unsurun eksilmesinden korkuyor ve bunun için uğradığı ve uğrayacağı bütün güçlüklerle rağmen, ilk neşredildiği zamanlarda benimsediği görevi terketmiyeceğini söylüyordu.

**

1958 yılı ile 27 Mayıs 1960 tarihi arasındaki inkışafın seyri herkesin hatırladığıdır. Bu devrede bütün iktisadî ve sosyal sarsıntılara rağmen, hâkim mesele yine rejim meselesi idi. Esaslı unsurları birer birer zedeleyen demokratik rejim, darbeyle rağmen kurtulacak mıydı veya son kalıntıları ile beraber tarihe karışıp yerini şekli meçhul bir diktatörlüğe bırakacak mıydı? Asıl önemli görünen mesele bu idi. Bununla beraber, o sıralarda ortaya çıkan iktisadî sarsıntılar, yedi yıllık enflasyon devrinin stabilizasyon programı ile sona erdirilmesi teşebbüsü, bununla beraber hasıl olan iktisadî durgunluk ve işsizlik meseleleri, tarımdaki buhranın sebebiyet verdiği göçler ve sosyal sıkıntılar gibi mevzular gittikçe ehemmiyet kazanıyor ve çözüm yollarını bekliyordu. Bununla beraber, siyasî rejimin şekli ve siyasî otoritenin tâyin tarzı belli olmadan çeşitli iktisadî ve sosyal mevzuların halledilmesi mümkün görülüyordu. Bu itibarla, bu devre esnasında Forum'un ağırlık merkezi rejim meselesi olmaya devam ediyor, iktisadî ve sosyal konularda gayretler sarfetmek ve bunları araştırmakla beraber, Forum siyasî dâvayı ilk günlerde olduğu gibi ön plânda tutmak zorunda kalıyordu.

27 Mayıs ihtilâlini müteakip, D. P. nin devrilmesi ile herşeyin düzeleceği sanılan kısa bir coşkunluk devrinden sonra demokrasi rejimine verilecek şekiller üzerinde tartışmalar cereyan ede dururken, memleketin başlıca iktisadî ve sosyal konuları üzerinde geçmiş yıllar zarfında, gereği kadar ciddi şekilde eğilinmediği, ileri mevzular hakkında kâfi derece ve ölçüde fikrî gayret sarfedilmediği hakikati gittikçe vahim bir şekilde ortaya çıkıyordu. Sosyal tezatların şid-

detlenmesi, sefaletin yaygın hale gelmesi, tarımdaki buhranın elle tutulur hale gelmesi, iktisadî durgunluğun devamı, bu fikrî kifayetsizliği çok bariz ve çıplak olarak gösteriyordu. Evet, enflasyon belâsını durdurmaya muvaffak olmuştuk ve bu başarı, aslında hiç bir zaman küçümsenecek bir olay değildi. Evet, rejiminin esas çerçevesi de Kurucu Meclis tarafından kabul edilen Anayasa tarafından tespit edilmiş idi. Bu da, Forum' da senelerdir aranan siyasî düzen'in nihayet bir karara bağlanmasını ifade ediyordu. Fakat bu adımlar sadece, içinde hareket edebileceğimiz çerçeveyi, sağlamış bulunuyordu. Bundan sonra mesele kurulmuş olan mekanizmayı harekete geçirmek, verimli şekilde işleyişini temin etmek idi. Bu hususta, acaba kâfi derecede hazırlıklı mıydık, hal çaresi bekleyen çeşitli mevzular üzerinde lüzumlu ölçüde düşünülmüş müydük, fikrî gayretler sarfetmiş miydik?

Geçen yılın yıldönümü sayısında bu meselelere temas ediyor ve maalesef ortaya attığımız suallere oldukça bedbin cevaplar veriyorduk. Senelerden beri devam eden rejim mücadelesinin düşüncelerimizi ister istemez miyoplaştırdığını ve bir dereceye kadar da kısırlaştırdığını kaydediyorduk. Hürriyet mücadelesi amacına ulaştıktan sonra karşılaşılan büyük boşluk, 27 Mayıs'tan beri görülen uzamaların, bekleyişlerin, tereddütlerin ve başarılmamış hamlelerin başlıca sorumlusudur, diyorduk. Mes'uliyetin aydınlara, dirijanlara ve dolayısıyla kendimize ait olduğunu belirttikten sonra, siyasî kuruluşlara, aydınlara ve düşünce kurumlarına düşen ödevin, dikkatleri Türkiye'nin uzun vadeli meseleleri üzerine çevirmek olduğunu ilâve ediyorduk.

**

Aradan bir sene geçmiştir. Bu sene zarfında toplumun sosyal ve iktisadî meseleleri büsbütün ön plâna geçmiştir. Bir sene zarfında Devlet Plânlama Teşkilâtı kurulmuş, Vekâletlerde ve ilgili kurumlarda bazı uzun vadeli meselelerimiz hakkında çalışmalar yapılmıştır. Bu arada Devlet iktisadî teşebbüslerinin reorganizasyonu, Toprak Reformu, Vergi Reformu, Mesken Problemi üzerinde çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmaların özüne iyice nüfuz edebilmek vakit ve imkânını bulamadığımız için, maa-

lesef bunlar hakkında etraflı hükümler verecek durumda değiliz. Her halde, noksanlar ve yanlışlar ihtiva etseler dahi, bu adımların atılmış olması keyfiyetini müspet olarak karşılamak icabeder. Bununla beraber, bunlar ilk adımlardır ve daha sarfedilmesi lâzım gelen fikrî gayretler çok büyük ölçüdedir.

Bundan böyle, Forum olarak gücümüz yettiği kadar bu çalışmalara iştirak etmeyi düşünüyoruz. Bu münasebetle, uzun vadeli meselelerimizin halledilebileceği umumî çerçeve hakkında müşterek düşüncelerimizi şu anda tekrar etmekte fayda olabilir.

Siyasî sahada Forum, öteden beri olduğu gibi, çok partili bir siyasî demokrasi mekanizmasına taraftardır. Bu mekanizma, iktidarın yanında muhalefete yer bıraktığı için, iktidarın icraat ve programlarını muhakeme etmek imkânını verdiği için kıymetli ve verimlidir.

İktisadî sahada eşit şartlar altında karma rejime taraftarız. Dev-

letçilik anlayışımız, sıhhatli bir devlet sektörünün mevcut olduğu, fakat bu sektörün, özel sektörü ezme için vasıta olarak kullanılmadığı bir iktisadî düzendir. İktisadî kalkınmamızda hem devlet sektörünün, hem özel sektörün yeri ve fonksiyonu vardır. Bunların ahenkleştirilmesi, muayyen bir hedefe yönlendirilmesi ve azami verimlerin elde edilmesi beş yıllık plânlarda çerçevesinde olmalıdır.

Sosyal meseleler ve işçi meseleleri üzerinde de eğilmek zarureti bulunduğuna kanayız. Cemiyette aşırı ve haksız eşitsizliklere meydan verilmemeli, çalışanlar arasında asgari huzur şartları tesis edilmelidir.

Bu çerçeve içinde hareketlerimizin iyi netice vereceğine inanıyoruz. Fakat sadece çerçeveyi, yani siyasî ve iktisadî düzenin ana istikametlerini tespit etmek katiyyen kâfi değildir. Başarı elde edip etmemek tutumumuza bağlı olacaktır. Hürriyet içinde devrim veya reform olarak ifade edebildiğimiz bu tutum hamleci, devrimci, reformcu olmalıdır ve gidişimize muhteva ile renk vermelidir.

Onbeş Günün Notları

Meclis, Tatilden Çalışmaya Girerken

Çalışan Meclis

Forum'un bir geleneği vardır: Sevgimden, ya da tatilden dönen Meclisleri, saygı ile ve umutla selâmlamak.

Saygı ile selâmlar; memleketin kaderine el koymuş en yüksek siyasal ve yapıcı organ olduğu için; herşeye, herşeye rağmen, en üstün dokunulmazlıklar zırhı içinde siyasal kararlar alma fonksiyonuna sahip olduğu için...

Umutla selâmlar; Türkiye'nin te-

şahhus etmiş zekâsı, belirlenmiş iyi niyeti, billûrlaşmış ahlâkî salâbeti, yekpare heyetlenmiş bilgisi olarak, ondan, bu zekâ, bu iyi niyet, bu ahlâkî sağlamlık, bu bilgi niteliklerine sahip en isabetli kararları beklediği için...

Kendi Anayasasının koyduğu demokratik rayından saparak, bir çoğunluk istibdadı uygulayan bir oligarşi idaresini devirip, rejimi demokratik te-

meline oturtma teşebbüsünün iki yılını doldurmak üzere olduğu şu tatlı bahar aylarında, Mecliste aradığımız bu zekâ, bu iyi niyet, bu ahlâkî sağlamlık, bu bilgi nerelerdedir ki, önünde bütün başların saygı ile eğilmesi gereken Meclisimiz, onları bulsun, onları gerçekleştirsin!..

Bunlar, evet bunlar, Kaf Dağlarının arkasındaki hayal vâdilerinde; masal okyanuslarının ötesindeki erişilmezlik adalarında değildir; bizde, bizim içimizde, sosyal yapımızın belirttiği, tarihin olgunlaştıra olgunlaştıra zamanımıza getirdiği ihtiyaçlarımızda, çağdaş uygarlığın verilerindedir: Yeter ki, bu tarihi yorumlamasını, bu sosyal tabiatı teşhis etmesini, bu çağdaş uygarlığı idrak etmesini bilelim.

İşte, böyle bir açıdan, pek uzun vâdelere kadar uzanmadan, günümüzün, -şu intikal gelişmelerine yüklü günümüzün- üzerine eğilince, tatilden gelen Meclisimizden beklediğimiz davranışın prensiplerini ve ana hatlarını şöyle işaret etmek mümkündür:

a) Herşeyden önce, Meclis içindeki bütün partilerarası münasebetlerde, «Yuvarlak Masa» ve «27 Mayıs ve Demokratik Rejimi Koruma Tedbirleri Kanunu» esprisi içinde kalmak gerekir. «Yuvarlak Masa», yalnız seçim süresince kendini hissettirecek prensipleri ihtiva etmez; demokratik gelişmelerimizi, sulh içinde centilmen rekabeti dışındaki unsurlara kaptırmıyacak hayatî prensipleri de ihtiva eder. Tedbir Kanunu da, hukukî muhtevası bakımından bir kısımtı hükmü teşkil etmekle beraber, 27 Mayısı dayanan çok partili siyasî rejimimizi yaşatma felsefesinin, zamanımız zaruretlerinin ortaya çıkardığı hassasiyet ve alerji ilealarını ihtiva etmektedir. Her ikisinin bu felsefî dayanaklarını kavrayıp, davranışları onlara göre ayarlamak, pek müspet sonuçlar verecektir.

b) Sonra, bilhassa, plânlı ekonominin teşriî safhasındaki mesuliyetlerin kavranması ve uygulanması gelir.

Plânın uzun ve kısa vâdeli ekonomik hedeflerinin başarı sırrı da, plânın, aynı zamanda sosyal hedeflerin ve reformların da tohumlarını ihtiva etmesindedir. Binaenaleyh, plânın teşriî safhası kemale ulaştırılırken, Meclisimiz, plânda bu sosyal hedefleri ve reformları, bilhassa, aramalıdır ve plânı bu açılardan da geliştirmelidir. Ve şimdiden de, plân makamlarına ve hükûmete, bu noktalarda cesur araştırma ve

teklif yapma psikolojisi telkin etmelidir.

c) Meclisimiz, hükûmetin, gerek iktidar grubu, gerek muhalefet grubu teşebbüsleri ile, boyuna, türlü toplum katlarının gerçek aspirasyonlarına, istemlerine ve ihtiyaçlarına tekabül edecek bir davranışa doğru itmelidir. Bu suretle, 1961 seçimlerinin tam mânasıyla ifade edemediği «Meclis ve toplum katları ayniyeti» ne, -biraz sun'î bir yol ile de olsa- hükûmet ameliyeleri ile ulaşılma gayreti gösterilmiş olur.

Bu Meclis, toplum katlarının gerçek istem ve ihtiyaçlarını lâik, beşerî, bilimsel verilere göre tesbit etmede, bulunduğu tedbirleri uygulamada, hiçbir segmen grubundan korkacak durumda değildir: İki büyük partisi ile kurulmuş olan koalisyon; yuvarlak masa, tedbirler kanunu prensipleriyle ve iktisadî ve sosyal kalkınma hedeflerinin prensip ve ameliyeleriyle desteklenince, hâsıl olan anonim millî gayretin hesabını, hiçbir seçmen grubu soramaz.

Muhafazakâr Parti Kurulursa:

Neyi Muhafaza Edecek?

Eğer gazetelerin yazdığı yanlış değilse, bir Muhafazakâr Parti kurma teşebbüsü vardır. Müfrit ve tehlikeli davranışları yüzünden, genel karakterlerinde muhafazacı bir esprinin var olduğu şüphesiz olan şimdiki partilerden kovulanların öncülüğü ile kurulacak olan bu Muhafazakâr Parti teşebbüsü bize, pek enteresan gözüktü.

Gerçekten; yüz elli yıla yaklaşan bir süredenberi: Lâisize bir iktidar; içinde, gerçek din ve vicdan hürriyetlerinin serin bir nefes alabilecekleri lâik bir toplum; ancak beşerî müspet hukuk kuralları ve müspet bilim verileri ile geliştirilebilecek bir sosyal bünye kurma amacı ile gelişen tarihî muayyeniyete ve tarihî istikamete karşı direnen gerici ve muhafazacı teşebbüsleri nasıl bir hüsrânın karşıladığı bilinir dururken, bu tarihî akışın karşısına, yeni bir lâkab ve formüller dizisi ile çıkma teşebbüsü, ibret vericidir.

Evet, lâkab belli oldu: Muhafazakâr!.. Belki, uyandıracığı tepkiden kor-

karak bu lâkabı kullanılmıyacaklardır, başka bir ad bulacaklardır. Olsun. O zaman da bu «isim», onlara bir «sifat» olacaktır.

Onların, bu muhafazakâr sıfatı altında neyi muhafaza edeceklerini araştırmaya gelince: Henüz, programları sloganları, formülleri yayımlanmadı ise de Türk siyasî ve sosyal gelişme tarihini bilenler için, neyi muhafaza edeceklerini kestirmek, pek zor değildir.

Biz, burada, Türkiye'deki muhafazakâr ve -affedersiniz şimdi şu kelimeyi, bir hissî ve siyasî edebiyat olarak değil, bir ilmî teşhis olarak kullanacağız- irticakâr eğilimlerin, ne zaman neyi muhafaza ederek irtica plânına kesin olarak düştüklerini ve eninde sonunda nasıl bir hüsrana uğradıklarını özetleyiverelim:

1 — 1807 de, yamaklar, Enderun ve Ulemanın desteğiyle de, Nizam-ı Cedid'e karşı, Yeniçeriliği muhafaza ettiler. Ama 1826 da, kendileri mahvoldu.

2 — Gene Enderun ve saray çevreleri, telkin altında tuttukları padişah ile beraber, Sened'i İttifak'a -onun, Âyana karşı padişah hukukunu sınırlayan hükmüne- karşı, padişahın «hukuk-u hükümlerini» muhafaza ettiler. Ama, 1839 da, 1856 da, 1876 da bunun gittikçe sınırlanmasına red çekemediler.

3 — 1876 da padişah iktidarına gelen halk ortaklığına karşı, Abdülhamid II, padişahın ilâhî tabiatlı, binaenaleyh sınır tanımaz mutlakiyetini muhafaza etti, lâkin 1908 de bu ortaklığı, daha geniş ölçüde tanımak zorunda kaldı.

4 — Ve hemen akabinde 31 Mart da gene bu hükümdar, 1908 ihtilâlcilerinin «lâisize edilmiş sınırlı iktidar» ve «sosyal bünyeyi müspet kanunlarla geliştirmek» inkılâbına karşı, şeriatçıların desteği ile, «tahdit kabul etmez ilâhî mahiyetli iktidar» ve «beşerîliğe üstün şeriat» ı muhafaza etti ve tahtını kaybetti.

5 — 1919 Mütareke devresi içinde Vahidettin, dinci-şeriatçı bir ortam içinde dinci-şeriatçı hilâfet ordularına ve fetvalarına dayanarak, hilâfetçi-saltanatı muhafaza etmek istedi. Ama, her ikisini birden kaybetti.

6 — 1919 Kuvay-ı Milliye ve Müdafaa-i Hukuk ihtilâlcilerinin Halife-Sultan ortaklığı kabul etmiyen «Millî Hâkimiyet», «Lâik Cumhuriyet», «Beşerî kanun ve bilim verilerine dayanan medenî toplum» inkılâplarına karşı, padişahçı, halife-sultancı, Mecelleci, türlü gruplar, «dinci - şeriatçı - hilâfetçi» bir islâm toplumunu ve medeniye-

tini ve onun devletini muhafaza ettiler, lâkin, Şeyh Sait ve Menemenli Dervişlerin silâhlı yardımına rağmen, ortadan silinen, kendileri oldu.

7 — Çok partili hayatın sureta demokratları; kolay oy toplamak ve kolayca iktidarda kalmak amacıyla 1946-1950 seçimlerinden başlayıp 1953 iktisadî çıkmazına kesin olarak girdikten sonra, «viedan ve din hürriyetleri» ve «tutmayan inkılâplar» formüllerine dayanarak, «dinci-muhafazacı» toplum eğilimlerini muhafaza ettiler ve 27 Mayıs ile de, sehpaye kadar gittiler.

8 — Şimdi, burasına lütfen dikkat edin: 27 Mayıs ihtilâli ne yapmak istemişti? Şunu:

a) D.P. iktidarının, üzerine oturduğu ve âdeta bir devlet prensibi yaptığı «dinci-muhafazacı» temeli sarsıp, iktidarı ona dayanmaktan alkoymak ve bu iktidarı, tekrar, gerçekten lâik, gerçekten çok partili bir vetire üzerine dayatarak 1953 lerdenberi kaybolmuş sınırı ve kontrolü getirmek istiyordu.

b) Sonra da, siyasî, sosyal ve iktisadî yapıda, rejimin gerektirdiği üzere, çok partili siyasî hayatı tahkim etmek; istismarcı güçleri durdurmak; plânlı karma ekonomi ile kalkınma yolunu açmak istiyordu.

İşte buna karşı, 9 Temmuz referandumundan beri muhafazakâr bir tepki vardır. Kurulacak bir muhafazakâr parti, olsa-olsa, işte bu tepkinin ifadesi, kanalı, aksiyon kadrosu olabilir. O halde, Muhafazakâr Partinin neyi muhafaza edeceğini kavramak için, bu tepkinin hissî ve fikrî muhtevasına bakmak gerekir. Bakalım. Görülen şudur:

I — Bu muhafazacı eğilim; Türkiye'deki siyasî akışı, «muhafazacı-dinci akım, çoğunluğun akımıdır» diyerek, onun üzerine dayatmak ister. O halde, bunun zıddı olan ve şimdi uygulanmakta olan «lâik ve kontrollü iktidar» anlayışı karşısında, «dinci-muhafazacı temel üzerinde», çoğunluğa dayanmaktan hız alan «kontROLSÜZ iktidar» anlayışını muhafaza etmek ister.

II — Gerçekten çok partili siyasî hayatı geliştirme, sosyal bünyeyi, lâik, beşerî, bilimsel kanunlarla geliştirerek istismarcı güçleri durdurma, plânlı karma ekonomi yolu ile kalkınma prensipleri karşısında; toplumu ve siyaseti, dinci ve ırkçılığa varan gelenekçi bir bünyeye kavuşturarak, mânevî ve mo-

ral tatminlerle yetinmeği muhafaza etmek ister.

Ve bunları muhafaza etmek istedi mi de, hem sosyal terakki istikametimize aykırı gitmiş olur; hem de kanunlarımızı...

Plâna Halkın Yardımı

Son zamanlarda kamu oyundaki tartışma ve düşünceleri yakından izleyenler, hazırlanmakta olan 5 yıllık plân hakkında, yanlış bir anlayışa dayanan, aşırı bir iyimserlik beslendiğini görmüşlerdir. Gerçekten, birçok kimseler bütün ümitlerini plâna bağlamışlar ve plân ortaya çıkınca artık herşeyin halledilmiş olacağına, meseleler üzerinde düşünmeğe, hattâ çalışmaya bile lüzum kalmıyacağına inanmış görünmektedirler. Plâncılıkta böyle sihirli bir kudret vehmetmek yalnız yanlış değil fakat teklikelidir de.

Bu sebepten, Cumhuriyet gazetesi başyazarı sayın Nadir Nadi'nin Plânlama Teşkilâtı başmüsaviri Prof. Tinbergen'in bir beyanatı üzerine, halkın plâna nasıl yardım edeceği meselesini bir tartışma konusu yapmış olması çok yerinde ve isabetli bir hareket olmuştur. Nitekim, Plânlama Teşkilâtı da bu tartışmayı büyük bir fırsat telâkki etmiş ve aynı gazete vasıtasıyla kamu oyuna geniş bir açıklamada bulunmuştur. Bu açıklamada, öz itibarıyla, gerek sevk ve idare mevkilerinde olan kimselerin, gerekse işçilerin ve halkın plân hedeflerini benimsemeleri ve bunlara erişebilmek için gayret göstermeleri lâzımgeldiği belirtilmiştir.

Bu vesileyle, biz de plân ve bunun halkla münasebetleri üzerinde durmak istiyoruz: Plâncılığın iki önemli yanı vardır. Birincisi, mevcut kaynakları en verimli oldukları yerlerde kullanmak ve çeşitli faaliyetler arasında bir koordinasyon tesis etmektir. Diğeri ise, insanları gayrete getirmesi, daha çok tasarruf yapılmasını ve daha çok çalışılmasını sağlamasıdır.

Plâncılığın birinci fonksiyonunu küçümsemeğe imkân yoktur. Özellikle, geniş bir kamu sektörüne sahip bulunan memleketimizde, kaynakların en verimli oldukları yerlerde kullanılmasını sağlamak için plâncılığa mutlak zaruret vardır. Çünkü kamu sektörü, özel

sektörün menfaat motifinden ve ziyan korkusundan yoksun olduğu için, kendi başına en uygun kararları vermek imkânından mahrumdur. Kamu sektörü ancak bir plân çerçevesi içinde verimli bir şekilde çalışabilir. Kamu sektörünün plânlanması mecburiyeti, aynı şeyin özel sektöre de teşmilini zaruri kılar. Çünkü, özel sektör plânlamaya muhtaç olmasa bile, kamu sektörünün plânlanması, ancak bütün ekonomi plânlandığı takdirde bir rasyonellik ve mâna kazanabilir. Bu tıpkı, günün öğleden evvelini plânlayan bir kimsenin, öğleden sonrasını da plânlamak mecburiyetinde olmasına benzemektedir. Çünkü gerçekten, öğleden sonra avare dolaşacak bir insanın, öğleden evvelini titizlikle plânlamasının hiçbir mânası yoktur.

Plândan sadece bu koordinasyon fonksiyonunu beklemek çok mütevazı bir taleptir. Sadece bu fonksiyonuyla, plân, memlekete fazla bir şey kazandırmaz. Bu özellikle, kalkınma çabası içinde bulunan ve bu maksatla plâncılığa sarılmış olan memleketler için böyledir. Bu gibi memleketlerde ve bu arada Türkiye'de, plâncılıktan beklenen şey, yeni bir tutum, yeni bir heyecandır. Çünkü ancak bu takdirde, plâncılık kaynaklarımızın ve kalkınma hızımızın artmasına sebep olur.

İşte halkın plâna yardımı bu perspektif içinde düşünülmelidir. Plânın bir heyecan, herkesi daha çok çalışmaya, daha çok tasarruf etmeye iten bir heyecan yaratmasına ihtiyaç vardır. Aksi halde plân, kuru ve renksiz bir rasyonellikten öteye geçemez. Hiç şüphe yoktur ki, plânı hükûmetin genel ieraatından ayırmamak lâzımdır. Plân hükûmetin programıdır, tutumudur. Zaten plânı, hükûmetten müstakil olarak düşünmeğe de imkân yoktur. Bu sebepten, gerekli heyecanı yaratacak olan da hükûmet ve onun tutumudur.

Angarya mı?

Birkaç gün evvel Bayındırlık Bakanı, köy yolları yapım programını açıkladı ve bu program ile ilgili olarak köylüleri yapıma iştirak ettirecek yeni usullerin uygulanacağını söyledi. Türkiye'de çok dağınık bölgelerde 40.000'e yakın köy vardır. Bütün bu köyleri, kış yaz geçit veren yollarla ana yollara ve kazalara bağlamak çok muazzam bir iş-

tir. Tahminlere nazaran 150.000 km. lik yol yapmak lâzımgelcecektir. Köy yollarının km. başına ortalama, 10.000 T. lirasına malolacağı kabul edilirse, bütün programın malî portesi 1 milyar 500 milyon lira civarında olacaktır.

Bayındırlık Bakanı, bu yükü tamamen bütçeye devretmenin imkânsız olduğunu düşünerek, köy yolları yapımına köy imkânlarını ve emek güçlerini iştirak ettirmeyi düşünmüş ve şöyle bir formül bulmuştur: Köylerinin yolunun inşaatı için muayyen bir malzeme veya para yardımı ve emek yardımı taahhüt edecek köylerin yollarının inşaatı başa alınacaktır. Bu suretle devlet bütçesine düşecek olan yükün bir kısmı yoldan istifade edecek olanlara devredilecek, köylerde teşebbüs ve inisiyatif gayretleri harekete getirilecek ve nihayet ziraat sektörümüzde âtil bulunan muazzam işgücünün çok ufak bir kısmından istifade edilmeğe başlanacaktır.

Bu mâkul ve iktisadî teklif yapılır yapılmaz sağcı basında protestolar yükselmeğe başlamıştır: Nasıl olurmuş da köylüler zorla çalıştırılmış? Bu teklif eski zamanlarda Zonguldak'taki, çalışma mükellefiyetinin aynı imiş. Angarya usulü Anayasaya aykırı imiş!

Kanaatımızca bu usulde herhangi bir zor emaresi yoktur. Ancak çalışmak arzusunda bulunan köylüler bundan istifade edecek ve esasen âtil kalan işgüçleri köyü yakinen ilgilendiren bir iş de kıymetlendirilmiş olacaktır. Yukarıdaki protestolarda demagoji yapmak temayüllerini sezmemek imkânsızdır.

Kaldı ki bu protestoları yükseltelere şu soruyu sormak icab ediyor: Kendi teklifleri acaba nedir? Köy yollarını sadece bütçeden mi yaptırmak istiyorlar. Bütçenin bugünkü durumu ile bu işin bitirilmesinin seneler değil, asırlar süreceğini görmüyorlar mı? Yoksa yeniden, eski usullere, yani masrafları enflasyon ile karşılamak usullerine mi avdet etmek istiyorlar?

İnsan Harcamak Sanatı

Türkiye'nin en çok muhtaç olduğu unsurlardan biri de değerli insandır. Zira bütün çalışmalarımıza hâkim olacak, hayatîyet ve fayda getirecek davranışlar insanların verecekleri kararlardır. Hükümetlerin, parlâmentoların,

iktisadî sistemlerin ve oluşların başarılı olmalarının veya olmamalarının temelinde ilk rol oynayan faktör insan değeridir. Başka bir deyimle değerli insandır. Hele hükümetler, ancak iyi organize edilmiş, müessir bir şekilde işleyen ve iyi seçilmiş ve yetişmiş insanlardan kurulmuş bir idareye dayanmadıkça ve bir de yetersiz olurlarsa, başarılı olmak şansını büsbütün kaybederler.

Bu gerçekler her tarafta ve hususiyetle memleketimizde her zaman tam mânasiyle anlaşılmalıdır. Bu sebepten ötürüdür ki yetişmiş, karakterlerine itimat olunabilir, uzun yılların tecrübelerini kazanmış insanları kolaylıkla harcamakta büyük mahzurlar mütalâa etmekteyiz. Millî kaynaklarımızdan birini teşkil eden beşerî sermayemizi gözümüzü kırpmadan israf edebiliyoruz. Bu nevi tutumlarda bazan şahsî mülâhaza ve karpisler, bazan yersiz ve mesnetsiz ihbarlar, bazan da takdîrsizlikler rol oynamaktadır. Değerli insanları harcamaya sanatının memleket bakımından ne gibi kayıplara sebep olabileceği hesaplanmamaktadır.

Bu nevi davranışlar zaman zaman memleketimizde nükseden hastalıklardan biridir ve toplum olarak bu hastalığın üzerine eğilmek ve tedavi yollarını aramak mecburiyetindeyiz. Bu nevi davranışların yarattığı huzursuzluklar, idarenin, iktisadî devlet teşekküllerinin çalışma arzularını ve güçlerini azaltmakta, müesseriyyetlerine geniş ölçüde zarar getirmektedir. Huzursuzluk ve emniyetsizlik kadar idarî mekanizmanın verimini azaltan pek az hal vardır.

Sanayi Bakanlığının tutumu, son zamanlarda iktisadî devlet teşekkülleri içinde genel olarak faydalı olmamaya başlamıştır. Bir defa 3460 sayılı kanunun ruhuna ve maksadına aykırı olarak Sanayi Bakanlığı iktisadî devlet teşekkülleri üzerindeki müdahalesini faydalı olmayacak şekilde artırma eğilimi içine girmiştir. Devletin, hükümetin prensip kararları ve politika tâyini dışında en az müdahale etmesi gereken teşekküller bunlardır. Sabit olmıyan ihbarlar Bakan tarafından basında polemik mevzuu yapılarak, kaziyei muhkeme haline gelmiş mahkeme kararları münakaşa konusu haline getirilmek istenerek, yersizliği basit bir araştırma ile görülebilecek hâdiseler zikredilerek Sümerbank Genel Müdürü hakkında yapılmak istenen işlem, faydasız davranışların en yakın misalini teşkil etmektedir. Öyle zanne-

diyoruz ki hükümet etme mevkiinde olanların, bugünkü şartlar içinde, en çok dikkat etmeleri gereken noktalardan biri de, memleketin ve hususiyetle idarenin muhtaç olduğu değerli insanları mâkul ve makbul sebeplere dayanmaksızın harcama eğiliminden kurtulmalarıdır.

Ağaların Saltanatı

Yaşar Kemâl'in *Cumhuriyet* gazetesinde «Karanlıkta Yol Açanlar» başlığı altında tanıttığı Adana'nın Kadirli ilçesinin kaymakamı Mehmet Can'ın âkıbeti bir daha gösterdi ki devrimci kaymakamları hükümet tâyin ederse de ağalar azleder. Kadirli ağaları on-beş yılda otuz-yedi kaymakamı ezmişlerdi. Bu da otuz-sekizinci oldu. İlçeyi bir yıl içinde tanınmıyacak kadar geliştiren kaymakamın gelir gelmez ilk işi köylünün ağanın aracılığı olmadan kaymakamla temas edebileceklerini söylemesi olmuştu. Artık köylü ağaya yalvarmadan ve ağa tarafından sömürülmeden kendi işini kendi takip edebilecekti. Bu, ağa değirmeninin suyunun azalması demekti. Sonra yeni kaymakam ilçeye ortaokul yaptırmıştı. Ağalar buna karşıydı. Bir tanesi şöyle diyordu: «Biliyorum, biliyorum, okuyacaklar da köylünün önüne düşüp topraklarımızı paylaşmağa çalışacaklar.» Osmaniye köyünden olan kaymakam için de «Ne olacak, fukara çocuğu değil mi? Servet düşmanı» demişlerdi. Mehmet Can'ın kişiliğinde ilçede derebeylik düzeni sarsıntı geçiriyordu. Yüzyıllardanberi bir Orta Çağ geriliği ve adaletsizliği içinde duran Kadirli yeni kaymakamla köylerde yeni 34 okula, betonarme sokak ve caddelere, kanalizasyona, çocuk bahçeli ve yüzme havuzlu parka, hamama, cezaevine, bando takımı tesisine, 213 dönüm çam fidanlığına, 206 dönüm okaliptüs fidanlığına kavuşmuştu. Bunlardan sonra kaymakam ağanın istediği gibi işlettiği ve elinde tapusu olmadığı için devlete ait olan «kutsal» tarlasına el atınca, Çukurova deyimiyle, kaymakamın suyu ılımağa başladı. Çeltik, pamuk ve buğday eken ve çoğu İstanbul'da, hattâ yabancı ülkelerde okuyan ağalar ülküü ve âdil kaymakamı ilçeden çıkarmağa muvaffak oldular. Mehmet Can'ın yeni ilçede de aynı mukavemetle karşılaşması kaçınılmazdır. Bu türlü tezahürler uygulanan toprak rejiminin ve onun ayakta tuttuğu zihniyetin doğal bir so-

nucudur. Köklü bir toprak reformuyla ağanın ekonomik, toplumsal ve siyasal etkisine son verilmedikçe hiçbir Mehmet Can'ın hiçbir ilçede tutunmasına imkân yoktur.

Toprak Kanunu Tasarısı Üzerine

Türkiye'de tarım ekonomisinin bugünkü düşük durumu mübalâğasız bir Ortaçağ artığı toprak rejiminin elverişsizliği ve adaletsizliği ile üretim ve ulaştırma araçlarının yetersizliği ve bilgisizlikle ilgilidir. Gerçek bir toprak reformuyla Türkiye'nin bugünkü toprak mülkiyeti düzenini değiştirmek ve yeniden teşkilâtlandırma ile tarımsal ekonominin yapıcı ve yaratıcı güçlerini harekete geçirmek gerekli ve mümkündür. Yeni toprak kanunu tasarısı ise bu amaçların çok gerisinde kalmaktadır.

Gerçek bir toprak reformu hem bazı önemli ekonomik, hem de toplumsal açılardan kaçınılmaz bir gereklilik göstermektedir. Üretimin artması ve sosyal adaletle ilgili bu iki sebebi bir kenara iterek toprak reformunu sulama ve gübrelemeden ibaret gibi göstermek ya affedilmez bir gaflet ya da basit bir çıkar savunmasıdır. *Her şeyden önce, toprak reformu toprakların topraksız köylüye dağıtılması ve yeni baştan teşkilâtlandırılması demektir.* Yalnız, bu, toprağın küçük küçük parçalara bölünmesi anlamına gelmemelidir. Tarım işletmelerinin parçalanması üretimin düşmesine sebep olduğundan ekonomik kalkınma baltalanmış olur. Kaldı ki büyük toprakları parçalayıp köylüye dağıtmak ilk bakışta hakça gibi görünüyorsa da sonuçları bakımından sosyal adaletten ayrılmaktadır. Çünkü devlet büyük topraklardan çıkardığı toprak sahiplerine karşılığını ödiyeceğine göre büyük toprak sahibi tarımın dışında bırakılmış olacak ve servet birikimi başka bir yerde ortaya çıkacaktır. Ağır bir borç yükü altına giren köylü ise borcunu ödemekten toprağın verimini arttıramıyacak ve hem üretim, hem de gelir düşecektir. Köylü borcunu ödiyemeyince toprağın satılması ve tekrar birkaç elde toplanması ağa düzenini geri getirecektir. Bu arada, tıbbın sosyalleştirilmesi ve eğitimin demokratikleştirilmesi gibi bellibaşlı tedbirleri de alacak olan

devletin vergi kaynakları dar olduğundan enflasyona gidilecektir. Enflasyon da geliri kâr yararına yeniden dağıtmak gibi bir sonuç verdiğinden sosyal adalet ilkesi uğruna başlayan bir teşebbüs tam aksi sonuçlar doğurabilecektir.

Toprağın küçük küçük parçalara bölünmesi bir başka bakımdan daha istenilen sonucu vermemektedir. Faal işgücünün büyük bir oranı tarımda olup nüfus artmaktadır. Bu artış durmadıkça toprağı birkaç yılda bir yeni baştan dağıtmak gerekliliği ortaya çıkacaktır. Yeniden dağıtılacak toprak kalmayınca da başka türlü bir toprak reformu aranacağı şüphesizdir.

Gerçek bir toprak reformunun yalnız ekonomik değil, en az onun kadar önemli olan bir de *sosyal adalet* açısı olduğunu söylemiştik. Cumhuriyetten beri halkçı, demokratik ve devrime ilkelere bağlı olduğumuza göre Türkiye'nin tarımsal bünyesini çağdaş tarım tekniklerine olduğu kadar sosyal adalet ilkelerine de uygun olarak düzenlemek zorunluluğu tartışma götürmeyecek kadar meydandadır. Demokrasi anlayışı geliştikçe toprak münasebetlerinde kaygısız bir mülkiyet hakkına dayanmak demokrasiyi bir derebeylik haline sokmak olacaktır. Endüstri alanında işçi ve işverenin hak ve görevlerini tesbit etmek ve kayıtsız, şartsız bir liberalizmin serbest rekabet ve mutlak mülkiyet rejimlerinin kötü sonuçlarını bertaraf etmek gerektiği gibi, nüfusun % 75'ini meydana getiren çiftçi sınıfına da hak ve güvenlik temin etmek en açık gerçeklerden biridir. Konulacak şartların ise köylünün haklarını gerçekten savunacak şekilde olup uygulama alanında sömürme düzenine hizmet etmemesine dikkat etmek gereklidir.

Öyleyse, Türkiye'de toprak reformunun bir amacı toprakları parçalamak değil, üretimi arttırmak için büyük tarımsal işletmeler kurmaktır. Ağa zihniyeti, bu sefer de, «iyi ya, madem toprakları büyütme gerek, bırakın elimizdeki topraklar daha da büyüsün» gibi bir yola kayacaktır. En doğal hak ilkeleri ise tam karşıt bir tutumu gerektirir. Hem üretimin artması, hem de hakça bir toplumun kurulabilmesi için kredi, sürüm ve satış kooperatiflerinin açtığı çığı tarımsal üretim kooperatifleriyle bütünleştirmek en uygun yol olarak belirmektedir. Ortaçağ derebeylik örneği olan toprak ağalığına ancak bu şekilde son verilebilir. Kooperatifleşmenin köylerde kolayca uygulanabileceği de unutulmamalıdır. Koopera-

tiflerde çalışan köylü ağa ve şeyhin tahakkümünden kurtarılacak ve oyuna sahip olacaktır.

Yeni toprak kanunu tasarısı nüfusun çoğunluğu tarımda çalışan Türkiye'de sosyal adaleti gerçekleştirme iddiasında olamaz. Getirdiği birkaç yenilik arasında dağıtılacak ve kamulaştırılacak toprağın toprak sınıflarına göre çeşitlendirilmesi vardır. Dağıtılacak toprağı tâyin edecek ölçü toprağın 1960 yılı değeri üzerinden 10,000 lira gayrisâfi gelir getirmesidir. Kamulaştırma tavanı da toprağın 50-60 misli olarak tesbit edilmiştir. Bugüne kadar gerçek bir toprak reformunun uygulanmasını engelleyen menfaat grupları tabiidir ki hükümet temsilcilerine bütün büyük toprakların verimsiz olduğunu ispat (!) etmenin yollarını arıyacaklardır. Tasarının başka bir yeniliği kiracılık ve ortaklığı, bazı istisnalarla, ortadan kaldırmasıdır. Fakat yeni tasarıda tarım işçiliğini düzene koyan maddeler yoktur. Yani toprak reformu kanunu olmağa heveslenen bir tasarı tarım işçisinin ücreti, çalışma saatleri ve diğer çalışma şartlarıyla ilgili hükümler koymağa ya lüzum görmemiş ya da bu noktaların bazı zümreleri rahatsız edeceğini düşünerek ele almamıştır. 1962 Türkiye'sinde tasarımı hazırlayan komisyonun bu noktadaki davranışını iyi niyetle yorumlamak imkânsızdır. Başka bir maddede bir tarım işçisinin toprak alabilmesi için o bölgede üç yıl oturmuş olması şartı vardır. Halbuki, devamlı olarak bir yerde kalmıyan tarım işçisinin toprak alamıyacağı da ortadadır.

Toprak reformu eğitim, sağlık ve endüstri alanlarındaki diğer reformlarla birlikte ve köklü bir şekilde ele alındığı zaman başarının zirvesine ulaşır. Gelip-geçici tedbirlere ve toprağı gelişigüzel dağıtmağa değil, evrensel bir tarım kalkınma plânıyla yapıcı ve yaratıcı bir hamleye ihtiyaç vardır. Bunun yanında, uzman tarımcı yetiştirecek, tohum ıslâh edecek ve çeşitli tarım usullerini tetkik edecek tecrübe istasyonları, üç-beş köye yakın yerlerde kurulacak onarım istasyonları ve tekrar canlandırılacak köy enstitüleri toprak reformu ve köylünün kalkınmasına destek olacak tedbirlerdendir.

Yeni tasarı tarımda ağa hâkimiyetine son vererek demokrasiyi gerçekten halka maletme gibi köklü değişiklik getirmemektedir. Bu tasarının hükümlerine göre köylünün bağımsız bir varlığa

kavuşmadığı meydandadır. Ya köyünde kalarak ağa tarafından ya da köyünden kopup gecekondulara pisliğine konarak büyük şehirlerin kirli artıklarıyla sömürülen köylü ancak toprağın yeniden teşkilâtlandırılmasıyla özgürlüğüne kavuşur ve verimli olur. Yarım-yamalak, isteksiz ya da kösteklenen teşebbüslerden bir fayda gelmeyeceği artık anlaşılmalıdır. Çünkü böyle bir sistemle ikellikten ve adaletsizlikten kurtulmuş tek bir ülke yoktur.

S. Rusyada Tarım Meselesi

Sovyetler Birliği Komünist Partisinin Ekim 1961 de toplanan 22. Kongresi kabul ettiği yeni programla, Sovyet Rusya'da sosyalizmden komünizme geçiş devresinin tamamlandığını ve bundan sonra komünizmin inşası devresinin başlayacağını ilân etmiş ve yeni programda bu inşa için gerekli tedbirleri belirtmişti. Endüstri birinci plânda tutulmakla beraber, tarım alanına da büyük önem verilmiş ve bu konuda da, tarım üretiminin 10 yılda 2.5 misline, 20 yılda 3.5 misline; tarımdaki iş prodüktivitesinin 10 yılda 2.5 ve 20 yılda da 5-6 misline çıkartılması, tarımın tamamen makinalaşması, sun'î gübre üretiminin tarımın bütün ihtiyaçlarını karşılayacak seviyeye getirilmesi ve tarımın esaslı bir şekilde organize edilmesi gibi önemli tedbirlerin alınacağı söylenmişti. Bu tedbirlerle endüstrinin bütün ham madde ihtiyaçları karşılanacağı gibi, Sovyet halkına da bol gıda sağlanacaktı.

Sovyet halkının geleceğe bu pembe gözlüklerle bakması telkin edilirken, bu tarihten daha önce bile, Sovyet basınında tarım alanındaki başarısızlıklara ait feryatlar yükselmeye başlamıştı. Nitekim geçen Aralık ayında, Sovyet Devlet Plânlama Komitesi Başkanı Novikov, Sovyet Yüksek Şûrasına 1962 ekonomik plânını sunarken, bu plânda tarıma ayrılan yatırım, 1959-1965 yedi yıllık plânının derpiş ettiğinden % 19 nispetinde arttırılmak suretiyle, tarım alanında doğan problemlere rakamlı bir ifade vermişti.

Sovyetler Birliği Komünist Partisi Merkez Komitesi Kurultayı'nın (plenum) 5-9 Mart tarihleri arasında yapılan toplantısı tarımın karşılaştığı güçlüklerin şimdi açık ve resmî bir itirafı

olmuştur. Bütün yabancı gözlemcilerin beklediklerinin aksine, beş günlük toplantı tamamen tarım buhranına ayrılmış ve kongreye katılan tarımcı delegelere, ilk defa olarak geniş bir tenkit serbestisi verilmiştir. Bütün bunlar, Sovyet tarımının gerçek bir buhranla karşı karşıya bulunduğunu göstermektedir. Başbakan Kruşçov da, memleket tarımının «ciddî tehlike» içinde bulunduğunu ve tarımın 1959-1961 devresindeki üretiminin, yedi yıllık plâna göre büyük ölçüde geride kaldığını belirtmiştir.

Gerek Sovyet basınında, gerek Batılı basında daha önce yazılanlara göre, bu buhranın sebepleri şu noktalarda toplanmaktadır:

1) Traktör ve tarım makinaları üretimine gereken yatırım yapılmaması sonucu, bu fabrikaların kollektif çiftliklerin ihtiyaçlarını karşılamaması. O kadar ki, sık sık yedek parça sıkıntısı ile bile karşılaşılımıştır.

2) Sun'î gübre yetersizliği. Sun'î gübre fabrikaları, 1959-1961 devresinde, yedi yıllık plânın derpiş ettiğinin ancak % 44 ünü elde edebilmiştir. Bunun içindir ki, Sovyet Merkezî İstatistik Dairesinin yayınladığı istatistiklere göre, 1961 yılında, bütün ekilebilen toprakların dörtte biri (47.600.000 hektar) tabii gübreleme amacı ile otlak olarak bırakılmıştır.

3) İdare ve teknik organizasyonun iyi çalışmaması. Bununla ilgili olarak şu kadarını belirtelim ki, yine Sovyet basınına göre, 1956-1960 arasında tarım alanında işin verimliliği % 13 nispetinde azalmıştır.

Meselenin bu ana sebeplerinin giderilmesinde başvurulacak en kolay çözümlenebilecek kadar basit değildir. Bunun içindir ki Kruşçov, kollektif çiftlikler tarafından satın alınmasını kolaylaştırmak için traktör fiyatlarının indirileceğini, traktör imalatına yapılan yatırımların iki misline çıkartılacağını, sun'î gübre yatırımlarının arttırılacağını ve dinlendirmeye bırakılmış toprakların derhal işletileceğini söylemiştir ki, bu işlerin kolay olacağını da ayrıca belirtmiştir. Bu kadar geniş toprakların işletme alanına sokulması,

traktör ve tarım makinalarının ucuza satılması, hem sun'î gübre ve hem de tarım makinaları üretiminin çok daha fazla arttırılmasını gerektireceğine göre, bunun için yapılacak yatırımlar meselesinin ana noktasını teşkil etmektedir. Bu yatırımlar Sovyet bütçesine yeni bir yük yükleyeceği gibi, herhalde yedi yıllık plânda da önemli değişiklikleri gerektirecektir.

Bu meseleler karşısında, Kruşçov'un, tarım ve gıda maddelerinde 1970 yılında Birleşik Amerika'yı geçme iddiası ilgi çekici bir durum almaktadır.

SİLÂHSIZLANMA:

Tavuk ve Yumurta Hikâyesi

İkinci Dünya Savaşının sona ermesi üzerine dünya halkı rahat bir nefes alırken, Sovyet idarecileri, daha harp içinde hazırladıkları yayılma plânlarını gerçekleştirmek ile meşgul oldüler. Harp içinde ve onu takibeden yıllarda müttefikler arasında yapılan konferanslarda Sovyetlerin bu emelleri Batılı devlet adamlarının gözünden kaçmıştı. Harpten sonra Batılı devletler bir bayram havası içinde silâhsızlanırken, Sovyetler siyasî pazarlıkta bir vasıta olarak kullanmak ve gerektiği zaman da müdahalelerde bulunmak için ordularının küçümsenmeyecek bir kısmını terhis etmemeyi tercih etmişlerdi. Batılı devletler de, birçok siyasî ve askerî yenilgilerden sonra Sovyetlere ayak uydurmak durumunda kaldılar. İkinci Cihan Savaşından sonraki silâhlanma yarışı böylece başlamış oldu.

Başlıca görevi dünya üzerinde barış ve güvenliği korumak olan Birleşmiş Milletler Teşkilâtı bu meseleyle derhal meşgul olmaya başlamış, Teşkilâtın içinde ve dışında silâhsızlanma çalışmalarının yapılmasını teşvik etmiştir. Bu çalışmaların sonuncusu üç buçuk yıl önce Cenevre'de başlamış ve Amerikan, Sovyet ve İngiliz temsilcileri arasında üçyüz elli toplantı yapıldıktan sonra bir başarıya ulaşmadan dağılmıştır. Bu arada, Amerikalılar ve Sovyetler, aralarında herhangi bir resmî anlaşma olmadan, nükleer denemeleri durdurdular, fakat Sovyetler Eylül 1961 de, Cenevre toplantılarının devam etmekte olduğu bir sırada, bu moratoriumu ihlâl ederek denemelere tekrar başladılar.

O zamandan bu yana Sovyetler 40-50 tecrübe yaptılar ve bir de 50 megatonluk korkunç bir bomba patlattılar. Bunun üzerine Batılı devletler Ocak 1962 de Cenevre müzakerelerine katılmama ya karar verdiler.

Sovyetlerin denemelere tekrar başlamasının gerçek sebebi, nükleer silâhlarda Amerika'dan teknik bakımdan geri olmaları ve onlara yetişmek arzusudur. Bu Sovyet davranışı karşısındaki Amerikan tutumu iki hafta kadar önce Başkan Kennedy'nin yaptığı bir konuşmada açıklanmıştır. Kennedy, Nisan ayı sonuna kadar Sovyetlerle nükleer denemelerin durdurulması konusunda mutabakata varılıp bir anlaşma imzalanmadığı takdirde, Amerika'nın da atmosferde nükleer denemelere tekrar başlayacağını ilân etmiştir.

Silâhsızlanma konferanslarının sonucusu böyle bir hava içinde onyed devlet temsilcilerinin katılması ile 14 Martta Cenevre'de başladı. Konferansa katılan devletlerin dördü (A.B.D., İngiltere, İtalya, Kanada) Batı blokuna, beşi (Sovyetler Birliği, Polonya, Çekoslovakya, Romanya, Bulgaristan) Doğu blokuna dahil, sekizi (Brezilya, Hindistan, Meksika, İsveç, Mısır, Birmanya, Nijerya, Habesistan) de tarafsızdır. Fransa, müspet bir sonuca varılamıyacağı mülâhazasıyla toplantılara katılmamayı tercih etmiştir.

Konferansta taraflar, şimdiye kadar silâhsızlanma toplantılarında ileri sürdükleri ve üzerinde bir anlaşmaya varamadıkları görüşleri tekrar ileri sürmeye başlamışlar ve daha başlangıçta anlaşmaya varma ihtimalini zayıflatmışlardır. Silâhsızlanma konusunda Amerikan görüşünün ana noktası, milletlerarası bir mürakabe sisteminin kurulması ve silâh istihsalinin bu şekilde kontrol edilmesidir. Buna mukabil Sovyetler «millî mürakabe» sistemini tercih etmektedirler; milletlerarası mürakabeyi Sovyetler askerî gizliliğe karşı

bir nevi casusluk gibi görmektedirler. Geçmişte Amerikan silâhsızlanma programı, silâhların tedricen tahdit edilmesi ve azaltılması idi; böylece, silâhlar iç güvenliği korumak için gerekli olduğu ölçüye kadar azaltılacak ve milletlerarası alanda barışı korumak için bir milletlerarası polis kuvveti kurulacak. Sovyet programı Amerikalılarınkine nazaran daha az teknik ve daha çok politik bir mahiyettedir. Sovyet idarecileri tedricen silâhsızlanmayı kabul etmekle beraber, buna paralel olarak yabancı memleketlerde bulunan üslerin kaldırılması, askerî maksatlarla yapılan harcamaların durdurulması, Orta Avrupada silâhtan teerit edilmiş tampon bir bölgenin kurulması gibi Amerika Birleşik Devletlerini inifirat siyasetine sevkedecek şartlar ileri sürmektedirler ki bunun ne Amerika Birleşik Devletleri, ne de müttefikler tarafından kabul edilemeyeceği tabiidir.

Nükleer denemeler bakımından iki taraf arasındaki görüş ayrılığının halli daha kolay gibi görülmektedir. Nükleer denemelerin meydana getirdiği sismik sarsıntı dalgalarının aletler vasıtasıyla uzaktan tesbit edilebileceği, bu sebeple mahallinde kontrolün lüzumsuz olduğu Sovyetler tarafından iddia edilmiştir. Ancak, bu görüş atmosferde yapılan denemeler bakımından bir dereceye kadar

doğru olmakla beraber, yeraltında yapılan denemelerde bu çeşit sarsıntıların tesbitinin imkânsız derecede güç olduğu ve ne şekilde olursa olsun denemeden mütevellit sarsıntılarla tabii sarsıntıların tefrikinin imkânsız olduğu söylenmektedir. Diğer taraftan, atmosferde yapılan denemeler tesbit edilebilse dahi, deneme hazırlıklarının kontrolü için gene mahallinde kontrol gerekmektedir.

Cenevre Silâhsızlanma Konferansı kısa bir zaman içinde çıkmaza girmiş bulunmaktadır. Burada haklı olarak şu soru hatıra gelmektedir: Silâhlanmanın gerçek sebebi nedir? Bunun gerçek sebebi siyasî gerginlik ve kutuplaşma mıdır, yoksa bu sebepler mi silâhlanmayı doğurmaktadır? Bu sorunun cevabı tavuk ve yumurta hikâyesindeki sorunun cevabına benzemektedir. Başlangıçta silâhlanmanın sebebi, Sovyetlerin İkinci Cihan Savaşından sonraki davranışı idi. Bugün silâhlanma yarışının sebebi ise dünyayı ayıran siyasî meselelerle bunu körükliyen ekonomik meselelerdir. Bu meseleler halledilmedikçe silâhsızlanma görüşmelerinde iki taraf müzakerecilerinin davranışlarına hâkim olan şüphe ve korku, güvensizlik ve itimatsızlığın ortadan kalkmasına ve silâhsızlanmanın gerçekleşmesine imkân görülemez.

Bağımsız Cezayir'e Selâm!

Yedi yıldan fazla bir süredenberi devam eden Cezayir Milletinin bağımsızlık ve hürriyet savaşı, 19 Mart 1962 Evian anlaşmaları ile, sonunda zaferi kazandı. Yıllardanberi akıttığı kanlar, kaybettiği hayatlar ve çektiği acılarla Cezayir milleti hürriyeti ve bağımsızlığı için çok yüksek bir fiyat ödemiş oluyor. Fakat elde edilen şey o kadar de-

ğerlidir ki, gerekseydi çok daha yüksek bir fiyat da ödenebilirdi ve Cezayir milleti de bunu ödemekten kaçınmazdı. Cezayirlilerin acılarını ve fedakârlıklarını, şu andaki sevinç duygularını, pek az millet biz Türkler kadar anlayıp takdir edebilir. Onların bu büyük gündeki saadet ve sevinçlerini yürekten paylaşmamak bizler için imkânsızdır.

Cezayirliler bağımsızlık savaşında

Bu andan itibaren Bağımsız Cezayir'in önünde, çözülmesi gereken pek çok iç ve dış meseleler yatmaktadır. İçerde ve dışarda kendisini pek çok sorumluluklar beklemektedir. Bunların çözülmesinde, sekiz yıllık bir mücadele ile kazanılmış olan irade ve enerjinin en büyük teminat olduğuna inanıyoruz. Yakın bir sürede katılacağı milletlerarası münasebetlerin kompleksinde kendisine düşecek en büyük görev, hangi yönden gelirse gelsin, her türlü tehlikelere karşı bağımsızlığını ve hürriyetini koruması olacaktır. Ödediği fiyatın acısını kendisi çektiğine göre, elde ettiği şeyin değerini titizlikle koruyacağına şüphemiz yoktur.

Hür dünyanın en zayıf noktalarından en önemlisi olan Cezayir meselesinin bugünkü mes'ut sonuca ulaştırılmasında, ileri görüşlülük ve devlet adamlığı niteliklerini bir kere daha ispat eden Fransa Cumhurbaşkanı General de Gaulle'ede hakkını vermeliyiz. Başkan de Gaulle Fransa'yı büyük bir çıkmazdan kurtarmış ve daha da önemlisi, Fransa'ya milletler ailesi içindeki gerçek yerini kazandırmıştır. Bugün değil, bir gün, sınırlar yatıştığı, duygular sakinleştiği zaman, geriye baktığımızda, belki Cezayir Milleti de de Gaulle'e karşı sempatisini gizliyecektir. Sezar'ın hakkını teslim edecektir.

Cezayir'in bağımsızlığını gerçekleştiren anlaşmalara gelince, bunları üç ana nokta etrafında toplayabiliriz:

1) *Ateş-Kes Anlaşması*: 19 Marttan itibaren yürürlüğe girmiş ve Cezayir ile Fransa arasındaki silâhlı çatışma sona ermiştir.

2) *Geçici Devre Anlaşmaları*: Hukukî anlamda, bunlar iki taraflı anlaşma olmaktan ziyade, Fransa'nın, Cezayir'den çekilmesinin ilk adımını sağlayan tek taraflı tasarrufu olmaktadır. Buna göre, Cezayir'in başında bir Fransız Yüksek Komiseri bulunacak ve Cezayir'in hemen bütün dış işlerinin sorumluluğu bu Yüksek Komiserde olacaktır. Bundan sonra, Cezayir'in bütün iç işlerinin sorumluluğunu üzerine alan 10 kişilik bir geçici yürütme kuvveti gelmektedir. Bu organın üyelerinin çoğunluğu ve başkanı Müslüman olacaktır.

Altı ay sürecek olan bu devrede, güvenliğin korunması için, Fransa 40.000-60.000 kişilik bir kuvvetini Cezayir'de bırakacaktır.

Bu altı aylık süre sonunda, Cezayir halkı bir referanduma çağırılacaktır. Bu referandumda halk, bağımsız

olmadan Fransa'ya bağlı kalma, Fransa ile her türlü bağları kopararak bağımsızlığını kazanma veya bağımsızlığını almakla beraber Fransa ile sıkı bir işbirliği içinde kalma, şıklarından birini seçecektir. Fakat Evian'da varılan anlaşmaya göre, gerek Fransa, gerek Milli Kurtuluş Cephesi, Cezayir halkına üçüncü şıkkı telkin edeceklerdir.

Birinci şıkkın gerçekleşmesi için en ufak bir ihtimal dahi bulunmadığına göre, Cezayir halkının iki şekil bağımsızlıktan birini ve çok muhtemelen üçüncü şıkkı seçeceğine şüphe yoktur. Referandumda bağımsızlık arzusu gerçekleşir gerçekleşmez, Cezayir'de üç hafta içinde genel seçimler yapılacak ve Cezayir kendi mukadderatını kendi eline alacaktır.

3) *İşbirliği Anlaşmaları*: Referandumda üçüncü şıkkın gerçekleşmesi halinde, Cezayir tam bağımsızlığına kavuşmakla beraber, iki devlet arasında her alanda sıkı bir işbirliği başlayacak ve işbirliği anlaşmalarının öngördüğü tedbirler alınmaya başlayacaktır. Bir defa, üç yıl süre ile Fransa, bugün Cezayir'e yapmakta olduğu malî yardıma devam edecektir. Bundan başka, Sahra'nın toprakaltı zenginliklerinin işletilmesi ile, ekonomik, malî, ticarî, kültürel, teknik ve bilimsel alanlarda sıkı işbirliği yapılacak ve bu konularda Fransa Cezayir'e büyük ölçüde yardımcı bulunacaktır.

İşbirliği devresinin önemli anlaşmalarından biri de, bağımsızlıktan sonra Cezayir'de kalacak olan Fransız vatandaşlarının her türlü haklarını ga-

ranti altına alan anlaşmadır. İkinci anlaşma da, Fransa'nın Cezayir'deki bazı askerî üsleri (özellikle Mers-el-Kebir) belirli sürelerle kiralamasını sağlamaktadır.

Bütün bu anlaşmalar 8 Nisan'da Fransız halkının referandumuna sunulacaktır. Bu anlaşmalar Fransa'yı sekiz yıllık gerçek bir dertten en iyi şekilde kurtaracak mahiyette olduğuna göre, Fransız halkının büyük çoğunluğunun olumlu oyunu beklemek fazla iyimserlik olmayacaktır.

Bununla beraber, 8 Nisan referandumunun iki bakımdan önemi vardır. Birincisi, Evian anlaşmalarından sonra tekrar vahşet hareketlerine başlamış olan Gizli Ordu Teşkilâtı'nın (O.A.S.), bu oylamayı etkilemek ve özellikle olumlu oyları azaltmak için faaliyetini arttırması ihtimalidir. Gizli ordunun bu konuda fazla şansı olduğunu sanmıyoruz. Referandumun asıl önemi, olumlu oyların çoğunluğu elde etmesi halinde, Gizli Ordu'nun etkisinin ve durumunun zayıflamasıdır. Böyle bir halde, bu teşkilât hem Fransız halkının çoğunluğunu ve hem de, şimdi mücadele azim ve kararı çok daha kuvvetli duruma gelmiş olan bütün Cezayir Milletini karşısında bulacaktır. Fakat ne olursa olsun, önümüzdeki altı aylık devre birtakım can sıkıntıları ve tatsızlıkları içinde saklamaktadır. Bu devrenin rahat bir şekilde atlatılması, hem Fransa'nın ve hem de Cezayir'in iyi niyet ve kesin kararlı davranışlarına ve ortak hareketlerine bağlı bulunmaktadır.

Çelik, devrimizin en kıymetli maddelerinden biri olarak kabul edilmektedir. Çeliksiz modern bir medeniyetin yaşaması imkânsızdır. Her türlü şekle girebilmek kabiliyetini haiz olan çelik «âlemşümül maden» olarak tanınmaktadır. Bazı memleketler, hiç olmazsa sağlayacağı prestij yönünden, hayati ehemmiyeti haiz olan çelik sanayinin sun'î imkânlarla kurmak ve desteklemek yoluna dahi gitmişlerdir. Ereğli'de kurulan Çelik Sanayii ise iktisadî bakımdan müsait şartlar altında tahakkuk etmek bahtiyarlığına sahiptir.

Ereğli memleket için hayırlı bir merhale... vatandaş için büyük bir fırsattır. Ve Ereğli Hisse Senetleri — satın almak imkânı olduğu müddetçe — evlâdiyelik kârlı bir yatırımdır.

EREĞLİ DEMİR ve ÇELİK FABRİKALARI T. A. Ş.

Merkez Büroları : İzmir Caddesi 13, Ankara

NOT: Ereğli Demir ve Çelik Sanayii ve Ereğli Hisse Senetleri hakkında arzu edebileceğiniz mütemmim izahat için lütfen yukarıdaki adrese yazınız.

Forum — 20

İncelemeler

Bozukluk da, Umut da Partilerde

Bahri SAVCI

Bizim siyasî rejimimiz, çok partili bir demokrasidir. Bir başka deyimle, siyasî rejimimiz; «siyasî iktidar» ın kuruluş, uygulanış, denetleniş vetiresini, «muvafakat - muhalefet» yani «iktidar - muhalefet» ikiliğine dayatan bir demokrasi tarzıdır. Sulh içinde iera edilecek bir siyasî rekabet ameliyesi ile bir grup veya gruplar topluluğu, «iktidar» ı teşkil eder; geri kalan siyasî kuvvet akımları da, onun karşısında «muhalefet» i teşkil eder. Bu suretle, yalnız parlamento alanında değil, bütün siyasî münasebetler alanında bir «iktidar - muhalefet» ikiliği kurulmuş olur. Artık, bütün devlet yetkilerinin yapıcı bir yolda kullanılarak, âme hizmetlerinin yerine getirilmesi ve hürriyet düzeninin bir muvazene içinde gelişmesi, bir «ikilik vetiresi» nin sıhhat içinde cereyan etmesine bağlıdır.

Fakat, çok partili siyasî demokrasinin bu ikilik vetiresinin sıhhatı, gene, bizzat, demokrasi hayatından gelen bir âmil ile bozulmakta ve binaenaleyh, sonunda, bizzat demokrasi bozulmaktadır. Şöyle ki:

Türk demokrasisi, kitlenin, bütün heyeti ile, bütün heybeti ile siyaset sahnesine çıkması ile, sür'atle gelişmeğe başladı. Artık Türk demokrasisi; eski uyanık sultanların, Jön Türklerin, İttihat ve Terakki fedailerinin, Kuvay-ı Milliyeci ve Müdafaa-i Hukukçu ihtilâleilerin; bazan aydınlar despotizmine, bazan aydınlar güdümüne dayanan, «yukardan tesir», «yukardan idare», «siyaseten batılılaşmayı yukardan gerçekleştirme» prensiplerine dayanmaktan bir anda çıkmıştır ve bir anda, aşağıdan, kitleden gelen, köklü bir aspiration bir istem ve kitle hareketi halini alan bir dinamik olmuştur. En geniş ölçülerile uygulanan «genel seçim» de, bu

halk hareketine, geniş ölçüde bir kanal olmuştur.

Evet, tekrar edelim: İkinci Dünya Savaşından sonra, kitle, bütün genişliği ile riyaset alanına çıkmıştı, ve, çok partili demokrasinin «iktidar - muhalefet ikiliği» ni meydana getirmiştir. Kadın vatandaşları da içine alan «genel seçim» neticesi ile tahakkuk eden, siyasî temsil, halkın bu siyasî hareketine tam bir kanal olmuştur.

Ama; evet, bunu da itiraf edelim derin saiki, halk istemine siyasî bir şekil verme olan bu halk siyasî hareketinin meydana getirdiği siyasî temsil, hal ile tam bir ayniyet de teşkil edememiştir.

Ve, İkinci Dünya Savaşından sonra, sür'atle gelişme yoluna girmiş olan çok partili demokrasimizin, gelişme yolunu sür'atle bırakıp deformasyonlara sapmasının, ve, halâ da defarmasyonlara sapma istidatlarını muhafaza etmenin sebebi de; geçmiş ve siyasî partilere dayanan bir siyasî temsilin, halk ile gerçek bir mutabakat, gerçek bir ayniyat kuramamış olmasındadır: Siyasî temsil, siyasî hukuk bakımından, adeta kusursuz olarak gerçekleşmiş olmasına rağmen, gerçek halk aspirationları ve sosyolojik temel bakımlarından bir ayniyette söz açmak pek zordur. Ve işte, bütün noksanlar da bundan gelmektedir. Şöyle ki:

Halk, halkın türlü hatları, her ülkede esas itibarile kötü değildir, yeri değildir. Bunu bir halk romantizmi olarak söylemiyoruz. Birinci ve İkinci Dünya Savaşlarından sonra, dünya halklarının gösterdikleri gelişim istekleri ile bu isteklerini gerçekleştirme seviyeleri, bu hükmü sosyolojik bir mütâ olarak tesbit etmiştir.

Türk halkına gelince: İki yüz yıla yakın bir süreden beri, bu halk, hürriyetçi gelişme tadını almaktadır. Keza, sosyal bünyeyi, sosyal tabiatı, dinci-muhafazacı unsurların ötesinde, müsbet ve beşerî verilere dayanan laik mahiyette ilerletici unsurlarla değiştirme ve geliştirme ameliyelerinin de verimini görmektedir. Bu itibarla, zorla karanlıkta bırakılarak bir kandırılma, aldatılma baskısına, bir istismar hiylesine uğramazsa, hürriyetçi gelişme ve müsbet ve beşerî bilim verilerine karşı gelmesi, mantıken, sosyolojikman mümkün değildir. Türk halkında, hürriyetçi gelişim, müsbet ve beşerî verilere dayanan laik ve medenî hayat geleneği, ilk unsurları ile teessüs etmeye başlamıştır. Böyle olmasa, medrese eğitimi, şeriatlı, halife sultanlı, taaddüa-ü zevceat ve şahsî mutlakiyet hayatından çıkıp; tek eğitimi, tek eşli, genel seçimli, çok partili, laik hukuk devleti hayatına intikal yoluna girebilir mi idi? Binaenaleyh, bu halk, hürriyetçi ve müsbet bilimci zevk ve gelenek platformundan ayrılamaz artık.

Ama, gene itiraf edelim, bu halk muhafazacı statik duygu ve düşüncelerin derin şekilde tesiri altında kalma istidatından tamamen kurtulmuş da değildir.

Ve işte kötülük de buradan, bu noktadan gelmektedir: Aşağıdan, kesif bir halk dinamiği halinde başlayan bu «riyasetle ilgilenme» olayı, toplum katlarına tekabül etmeyen, gayri vazih bir dalgalanma ve teşkilâtlanma ifadesi olan siyasî partiler kanalı ile, şu sonuçlara varıyor:

a — *Siyasî tartışma ve iktidar savaşı, müsbetçi, beşerî midir fikirlerden yoksun kalıyor; siyasî problem de, muhafazacı, günlük menfaatçi, gevşek idareci bir düzen kurmaktan ibaret kalıyor:* Gerçekten, artık ihtiyaçları, hayatı, laik açıdan, müsbetçi ve bilimsel verilere göre düzenleme hususu birinci plâna geçemiyor. Müsbetçi, beşerî müdür fikirlerden yoksun olan halk dinamiği, muhafazacı eğilimlerini ileri sürmekten başka bir şey yapamıyor. Partiler, bizzat kendileri, müsbetçi, müdür felsefî inançlar manzumesine sahip olamadıkları için halkın muhafazacı eğilimlerini tahrikten ileri gidemiyorlar. Bütün siyasî problem de, halkın muhafazacı eğilimleri ne moral tatmin getirmekten ibaret kalıyor. Tabii, buna şunları eklemek gerekir: Halkın hürriyet anlayışı, kendisine «yumuşak idare» uygulanmasından; halkın iktisadî

aspirasyonları da, günlük iktisadî menfaatları empoze etmekten ibaret kalıyor. Siyasî partiler de, «yumuşak idare» ihtiyacını tatmin ederken, tekniğin ancak partizanlar lehine işleyen bir partizan idareye; «iktisadî menfaatleri gerçekleştirme» ihtiyacını tatmin ederken de, dar, mahallî, şahsî bir iktisadî harekete ulaşıyorlar.

b — *Demokrasi de, şöyle bir siyasî idrake münceer oluyor:* Oy çokluğunu elde etmek için savaşa, büyük bir şiddetle girmelidir. Çünkü, oy çokluğunu alan; vatandaş çoğunluğunun bütün isteklerini yerine getirme hakkını elde etmiş oluyor. Oy çoğunluğuna dayanarak vatandaş çoğunluğunun isteklerini yerine getirmek şeklinde anlaşılan demokrasi idraki içinde, ayrıca, bir hukuk devletinin malzemesidir diye, türlü kontrol barikatları kurmağa lüzum ve imkân da yoktur. Dört yılda bir yapılan genel seçimler, yeter bir kontroldür. Bunun dışında, başkaca kontrol vasıtaları düşünmek ve uygulamak, çoğunluk iradesini bağlar ve bu durum; seçim zaferini kazanmaktan gelen «iktidar iera hakkına» - ki demokrasi budur - aykırı düşer; akıl-dışı, hatta hukuk dışı düşer. Çünkü; kontrole taallük eden diğer tedbirler, çoğunluğun elindeki «hükümet etme» hakkını sınırlama, daha doğrusu bu hakkı, azınlıklara göre kullandırma teşkil eder. Bu ise, çoğunluğun iradesi ile beliren millî irade görüşüne dayanan demokrasiye aykırı düşer.

c — *Böyle bir idrake dayanan demokrasinin siyasî mekanizması da şu imhiraflara uğruyor:*

i - Bir genel seçim gene vardır. Fakat, bu, her iki tarafı da normal işleyen bir «iktidar - muhalefet» ikiliğini, gerçek boyutları ile memlekete vermek için değildir; rakibi ezerek çoğunluk gücünü elde etmek ve bunu elde ettikten sonra da, bu çoğunluğun mutlakiyetini kurmak içindir. O halde, bu seçim, muhalefetin, serbest fikir mihraklarının müessiriyetlerinin; kanunî, idarî, malî tedbirler ile önlediği; göğde gösterileri, siyasî vaat ve şantajlarla, malî oyunlarla, bu müessiriyetin tasfiye edildiği bir noksan seçim olur.

ii - Bir meclis, gene vardır. Fakat bu organ yukarıda gösterilen demokrasi idraki içinde tesbit edilmiş olan politikayı uygulama aletlerini verme cihazı haline getirilmiştir.

iii - Bir demokrasi dinamiği gene vardır. Fakat bu da, «iktidar - muha-

lefet» ikiliğini normal ölçüleri ile kurup, normal müessiriyetlerini getirmek için değildir; kesif bir propaganda gücü ile çalıştırılan radyo yolu ile, menfaat ile elde edilmiş basın yolu ile, serbest basın ve serbest fikir mihraklarının müessiriyetlerinin zecir ile azaltılması yolu ile, idare - partizan çevre ayniyeti hasıl edilmesi ile, gene de çoğunluk mutlakiyetini takviye içindir.

Görülüyor ki, aslında, hürriyetçi gelişme tadını almış olan; seriat dışı müsbet beşerî hukuk ve bilim verilerine göre yaşamının meziyetlerini kavramış bulunan halkımızı bizzat siyasî mesele ile meşgul olmağa başladığı zaman; kendi içindeki toplum katlarına ve binaenaleyh, bu katların, hürriyet, madî ihtiyaç ve gelişme felsefesine - meselâ az imkânlı toplum katlarının sosyal adalet telakkisine, toprak reformu, ağasız - şeyhsiz serbest toplum yaşayışı isteğine - tekabül etmeyen partiler kanalı ile, iktidara, muhafazacı - dinci bir temel üzerinde, irrasyonel bir ekonomi hareketi, partizan idare unsurlarını muhtevi bir çoğunluk mutlakiyeti politikası empoze etme tenakuzuna düşüyor.

Bu tenakuzdan kurtulmak için, toplum katları, 1961 Anayasası imkânlarından da yararlanarak, organize eğilimler ve kuvvet akımları haline gelmek zorundadır ve üzeredir. Bu; ya, toplum katlarına tekabül eden yeni

partilerin çıkması, ya da, eskilerin, toplum hatlarına tekabül etmek üzere yenileşmesi şeklinde olacaktır. Ozaman, bu partiler, halkı, sonunda bir çoğunluk mutlakiyetine ve israsyonel bir ekonomi hareketi ile, dinci - muhafazacı politikasına sürükleyemeyecektir. O zaman bu partiler, hürriyet problemi ile bütün siyasî, iktisadî, sosyal problemleri; tekabül ettikleri katların laik, beşerî hürriyetçi, çoğunluk mutlakiyeti dışı verilerine ait alternatifler yolu çözmeği teklif ederek halkı siyasete çekeceklerdir. Bu suretle de siyasette, teşekkül edecek «iktidar - muhalefet» ikiliği ile, toplum katları arasında bir gerçek ayniyet olacaktır. Ancak bu gerçek ayniyet doğduktan sonradır ki;

a - Dinci - muhafazacı temel dışında,

b - Laik, beşerî bilimci veriler içinde kalarak, sosyal bünyeyi ve iktisadî yapıyı medenî verimliliğe götürecek teklifler ile karşılaşmak, yeni uygulama sentezlerine ulaşmak mümkün olacaktır.

Menent partiler, kitleyi siyaset sahnesine çıkarma tariki görevini yerine getirmişlerdir. Fakat, siyasete getirdikleri deformasyonlarla bir bozukluk âmili de olmuşlardır.

Şimdi, gerçek toplum katlarına tekabül etme yenileşmesini de başararak, halkın siyasî problem ile uğraşmasından doğan tenakuzu da ortadan kaldırmak ödevi, gene onlara düşüyor.

Türk Sendikacılık Hareketinin Yolu

Cahit TALAS

ve sosyal hayatı üzerinde de oldukça geniş bir ölçüde etki yapabilecek bir mahiyette olacaktır. Yapılması gereken tercih şudur: Türk sendikacılık hareketi, meslekî bir sendikacılık olarak mı kalacak, yoksa daha müessir olabilme yollarını siyasî bir hüviyet iktisap ederek mi sağlamaya çalışacaktır? Bu incelemede kısaca bu iki yolu, bir tercih eğiliminin sebep ve neticelerini tahlil etmeğe çalışacağız.

I. *Başlangıç* — Hep bilindiği üzere Türk sendikacılık hareketi çok yeni denilebilecek bir harekettir. 1946 yıllarında çok partili siyasî hayat ile birlikte başlamıştır. O zamandan 27 Mayıs ihtilâline gelinceye kadar iktidarda

bulunan partiler tarafından «ataham-mül» edilmiş, muhalefettekiler tarafından yalnız politika mülâhazalarının etkisi altında kalınarak «teşvik» olunmuştur. 1946-1950 devresinde bu müşahede ve tesbitin en bariz iki misali, 1946 daki hızlı kuruluş ve gelişmeleri kontrol altına alabilmek için oldukça tahdit edici hükümleri ihtiva eden sendikalar kanununun 1947 yılında acele bir şekilde kabulü ve bu suretle sendikaların geniş ölçüde Çalışma Bakanlığının kontrol ve murakabesi altına alınmasıyla, grev hakkı isteyen sendikalar üzerinde 1948-1950 yıllarındaki tazyik ve Çalışma Bakanlığının sosyal oluşları anlamaya ve değerlendirmeye çalışmaktan uzak tutumudur. 1950-1960 devresinin diğerleri arasındaki iki örneği ise, 1952 yılındanberi ısrarlı ve mâkul taleplere rağmen Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonunun -Türk-İş- Milletlerarası Hür İşçi Sendikaları Konfederasyonuna katılmasına müsaade verilmemiş olması ve 1956 yılında sendika birliklerinin kapatılmasıdır.

Türk sendikacılık hareketi, 27 Mayıs ihtilâline, bu birkaç misalin belirtilebileceği bir anlayış ve siyasî ortam içinde ulaşmıştır. Bunların yanında ayrıca iki büyük handikap da, gelişmesine ve müessir olmasına engel teşkil etmiştir. Bunlardan biri sınıî hayatın yeter olmıyan gelişme hızı, diğeri de müessiriyetinin ve büyümesinin başlıca vasıtası olan grev hakkından mahrum kılınmış olmasıdır. Gerçekten sanayi, bütün toplumlarda sosyal mevzuatın ve sendikacılık hareketinin başlıca sebebi olmuştur. Sanayiîn vücut verdiği müstakar, menfaatlerini ve sınıf şuurunu müdrük bir işçi sınıfı iyice teşekkül etmeden, sendikacılık hareketinin doğması ve gelişmesi hemen hemen mümkün değildir. Bunun yanında grev gibi bir ekonomik tazyik ve müeyyide vasıtasına malik olmıyan sendikacılık, mânası olmıyan bir oluşturu ve gelişme şansına da sahip değildir. Binaenaleyh 1946 yılında başlamış olan Türk sendikacılık hareketi şimdiye kadar müessir olmak, muhtelif ekonomik ve sosyal kararlarda ve meselelerde ağırlığını ortaya koyabilmek değil, yaşama ve devam etme mücadelesi yapmıştır. Kanaatimizce bu hareket hakkında, oynamayı tasarladığı rolün önemi üzerinde, bundan sonra, grev hakkının işlemeğe başlamasıyla daha sarîh hükümlere ve düşüncelere varmak mümkün olabilecektir.

27 Mayıs ihtilâli, hem sendikacılık hareketi, hem de bu hareket karşısında

ki politikası dolayısıyla siyasî rejim hakkındaki görüşü ve niyetleri bakımından hususiyetle üzerinde durulmaya değer. Bütün siyasî rejimler, sendikacılık hareketiyle yakından ilgilendirir. Demokrasiler içinde sendikalar, sistemin vazgeçilmez birer müessesesi olarak kabul olunurlar. Bu sebepten ötürüdür ki gelişmelerinde, mensuplarının ekonomik ve sosyal haklarını korumak gayretlerinde daima sempati ve anlayış görürler. Buna mukabil gerçek mânasında ve hükümetler karşısında bağımsız sendikalar sağ ve sol diktatörlüklerle daima mücadele halinde bulunmuşlar, gerektiği zaman demokratik sistemi korumak için varlıklarını ortaya koymuşlardır. Binaenaleyh nerede demokrasiyi reddeden bir siyasî sistem kurulmuşsa, ilk yıktıkları müesseselerden biri de hür ve bağımsız sendikacılık olmuştur. Sendikacılık hareketlerinin tetkik edenler, muhtelif memleketlerde bu müşahedeyi tesbit etmekte güçlük çekmezler. En kısa zamanda demokratik bir sistemi tesis etmek niyetinde olduğu için 27 Mayıs ihtilâli, ilk günlerinden itibaren hür ve bağımsız sendikacılığa müsait bir davranış ve politika tesbit etmiş ve bu, memleketin mukadderatına hâkim olduğu devre içinde devam etmiştir. İhtilâl hükümetlerinin ilk kararları arasında, Türk-İş'in Milletlerarası Hür İşçi Sendikaları Konfederasyonuna katılmasına müsaade etmek, kapatılmış olan sendika birliklerini yeniden açmak yer almıştır. Sendika liderlerinin dış âlem ile temas edebilmeleri bu devrede sağlanmış, muhtelif imkânlardan faydalanarak bilgi ve görgülerini arttırmak için başka ülkelere gidebilmeleri bu devrede mümkün olmuştur. Sendika haklarını ve hürriyetlerini teminat altına alan yeni bir Sendikalar Kanunu da ihtilâl hükümetleri devresinde Kurucu Meclise sevk olunmuştur.

II. Meslekî Sendikacılık — Nerede bir sendikacılık hareketi doğmuş ve işçiler reyleri ile siyasî oluşlara ve faaliyetlere müessir olma imkânını elde edebilmişlerse, orada sendikaların yalnız meslekî sahada kalmak veya kendilerinin kurdukları ve destek oldukları siyasî partiler vasıtasıyla memleketin ekonomik, sosyal ve diğer meseleleri üzerinde doğrudan doğruya müessir olmak meseleleri ortaya çıkmıştır. Bu durum şüphesiz birçok ayrı görüş ve münakaşalara müsaittir. Mesele, her memleketin sendikacılık hareketinin vücut bulduğu ortam ve o ortamın kendine has

şartları içinde tartışıldığı takdirde daha fazla kıymet iktisap edebilir.

Evvelâ meselenin nazari ve genel bir tartışılması yapıldığında şu görüşler belirmektedir: Sendikacılık, esasında meslekî bir harekettir. Fonksiyonları ne derece genişlerse genişlesin, bu hareketin temelinde ve felsefesinde işçilerin, çalışanların, gelirleri yalnız ücretlerine dayanan insanların haklarını ve menfaatlerini korumak vardır. Bu fonksiyonu müessir bir şekilde yerine getirmek için zaruri olarak tek bir siyasî partiye dayanmak ve bu suretle iktidara gelerek doğrudan doğruya harekete geçmek tek yol değildir. Sendikacılık hareketleri, siyasî partiler arasından dostlarını iyi bir şekilde seçebilirlerse, hedeflerine belki daha kolaylıkla ulaşabilirler. Kaldı ki kurulmuş olan işçi partilerinin idaresi zamanla kendi ellerinden çıkmakta, bazan orta sınıf ve bir aydınlar grubu bu nevi partilerin idaresine hâkim olarak işçi reylerini kendi gaye ve politikaları için kullanmaktadırlar. Diğer taraftan öteki partilerle karşı karşıya gelmek, işçiler için faydalı olmamaktadır. Birleşik Amerika'nın sendikacılık hareketi, başlangıçta siyasî bir parti, bir işçi partisi kurma denemesinden sonra meslekî bir sendikacılık olarak kalmayı, fakat memleketin ekonomik, sosyal ve politik hayatında sendikacılık olarak müessir olma yolunu tercih etmiştir. Başlangıçta bir kısım liderlerinin, İngiltere'yi örnek alarak bir işçi partisi kurma teşebbüsleri başarıya ulaşmamıştır.

Buna mukabil diğer görüş, yani sendikacılık müstakil ve kendi doktrinini tesis etmiş bir hareket olarak kalıp devam etmekle beraber, daha müessir olması için parlâmentoda söz sahibi olmak ve mümkün ise siyasî iktidarı da elde etmeğe çalışmalıdır. Bu görüş, başta İngiltere olmak üzere bazı memleketlerin sendikacılık hareketi tarafından benimsenmiştir. Fabianism'in bu görüşün benimsenmesinde ve netice olarak 1900 yılında bugünkü İngiliz İşçi Partisinin doğmasında önemli fikrî rolü olmuştur. Zira Fabianism o zamanki parlâmentoların teşekkül ve bünye itibarıyla tam demokratik olmadıklarını, önemli bir sınıf olan işçi sınıfının parlâmentolarda temsil edilmediğini ısrarla belirtiyordu. Demokratik bir sosyalizmi benimsemiş olan İşçi Partisi, İngiliz sosyal ve ekonomik politikasının tesbitinde zaman zaman başlıca rolü oynamıştır. Fakat bugün sendikaların, İşçi

Partisi üzerinde tesis etmiş oldukları hâkimiyetin faydalı olup olmadığı tartışılmakta ve son iki seçimlerde başarı sağlanamamış olmanın sebeplerinden birinin de bu fazla hâkimiyet olduğu söylenmektedir. Bununla beraber bir kısım memleketlerin sendikacılık hareketi, doğrudan doğruya siyasî faaliyeti tercih etmektedir.

III. *Türk Sendikacılık Hareketinin Tercih* — 1960 yılının ortalarına kadar Türk sendikacılık hareketi açık bir siyasî temayül göstermemiştir. Bunun şüphesiz muhtelif sebepleri vardır. Bunları kanaatimizce şöyle sıralamak mümkündür:

1. Sendikalar Kanunu sendikaların siyasetle iştigal etmelerini yasak etmiştir.

2. Sendikalar kanunî ve idarî yollarla taziyet altında tutuldukları için küçük ölçüdeki bazı siyasî faaliyetleri dahi engellenmiştir.

3. Bellibaşlı sendika liderleri mevcut siyasî partiler içine dağılmışlardır.

4. Sendikacılık hareketi henüz kendini doğrudan doğruya siyasî bir faaliyet içinde görmeğe yeterli saymamıştır.

5. Meslekî alanda kalarak diğer partiler üzerinde müessir olmayı tercih etmiştir.

6. Fikrî plânda kendini yeterli görmemiş ve herhangi bir doktrini de benimsemişmiştir.

Şüphesiz bu sebeplere tâli mahiyette olan daha başkaları da eklenebilir. Buna mukabil 27 Mayıs ihtilâlinde sonra ve hususiyile 1960 yılını müteakip önemli bir değişmeğe şahit olmuştuk. Türk sendikacılık hareketi bundan böyle bir işçi partisi vasıtasıyla doğrudan doğruya müessir olabilme yolunu araştırmaya koyulmuştur. Bu davranış 15 Ekim 1961 seçimlerinden sonra daha bariz ve açık bir şekil almıştır. Bu değişikliğin sebepleri neler olabilir? Kanaatimizce bunları da şöyle sıralayabiliriz:

1. İhtilâl hükümetleri Sendikalar Kanununun yasaklamasına rağmen sendikaların siyasî sayılabilecek davranışlarına müsamaha etmiştir.

2. Bazı sendika liderleri bir işçi partisinin kolay olarak başarıya ulaşabileceğini zehap etmişlerdir.

3. Bir kısım aydınlar sendikaları, kendi partilerini kurmaya teşvik etmişlerdir.

4. Sendikaların destekliyecekleri bir işçi partisi vasıtasıyla işçilerin ekonomik ve sosyal haklarının ve menfaat-

larının daha müessir bir şekilde korunabileceği düşünölmüştür.

5. Bir kısım sendika liderlerinin doğrudan doğruya şahsî temayülleri rol oynamıştır.

6. Son seçimlerde partiler işçilere fazla önem vermemişlerdir. Vaitlerini yerine getirememişler ve işçi adaylarını listelerin gerilerine itmişlerdir. Bu sebepten ötürü Büyük Millet Meclisine işçi milletvekili girememiştir.

Bu sebeplere de tâli mahiyette diğer bazıları eklenebilir. Sebepler ne olursa olsun, Türk sendikacılık hareketi hangi yolu seçmelidir? Kendi partisini, kendisinin maddî ve mânevî bakımdan destek olacağı, risklerini yükleneyeceği bir parti kurmak mı, yoksa meslekî sahada kalıp memleketin ekonomik ve sosyal politikasının tâyininde sendikacılık ağırlığını ve otoritesini ortaya koyma yolunu mu tercih etmelidir? Bu, bugünkü şartlar ve imkânlar içinde dahi tartışılabilir bir konudur. Lehte ve aleyhte birçok şeyler söylenebilir. Ben düşüncelerimi şu şekilde özetlemek istiyorum:

Sosyal müesseselerin de tabîî bir gelişme seyri vardır. Bunu zorlamak bazan zararlı olabilir. Türk sendikacılık hareketi henüz zayıf bir harekettir. Kuvvetlenmeye, taazzuv etmeğe ihtiyacı vardır. Kuvvetini ve imkânlarını dağıtmamaya dikkat etme durumundadır. Bu sendikacılığı önümüzdeki günlerde ciddi meseleler beklemektedir. Başlı başına kollektif müzakere ve grev müesseseleri sendikacılığımızın yeni bir

reorganizasyonuna ihtiyaç gösterecektir. Türk sendikacılığı kendisini empoze edebilmek, müessiriyetini ve mensupları için faydasını ispat edebilmek için, herşeyden önce kollektif müzakere sistemini başarı ile yürütmek durumundadır. Bizce geleceği ve hayatiyeti buna bağlıdır. Bilinmek lâzımdır ki bu sistem, kolay öğrenilip kolay yürütülebilen bir sistem değildir. Çok emek, dikkat ve eğitim istemektedir. Başka memleketlerin sendikacılık tecrübeleri bunu kâfi derecede göstermektedir.

Bütün bunların yanında sendikacılığın kuvveti ve binnetice onun destekliyeceği siyasî bir hareketin başarısı geniş ölçüde sanayileşme hareketine bağlıdır. Türkiye henüz sanayileşmesinin ilk basamaklarındadır. Ayrıca işçilerin geniş ölçüde birlikte hareket edebilmeleri, muayyen bölgelerde nüfus bakımından hâkim durumda olmaları lâzımdır. Sonra bölünmemiş olmaları gerekir. Siyasî iki parti içinde bölünme hem müessir olma şansını azaltır, hem de sendikacılık hareketine geniş ölçüde zararlı olabilir. Bunlardan gayri, karşılarında diğer siyasî partiler de bulunacak ve bunlar ister istemez siyasî bir karakter ihraz etmiş olan sendikacılık hareketine cephe alacaklardır. Hulâsa meselenin üzerinde dikkatle durulmaya değer birçok yönleri vardır. Başka memleketlerde muvaffak olabilen hareketler ve oluşlar bizim şartlarımız içinde iyi neticeler vermeyebilir. Sendikacılık hareketinin geleceği bakımından mesele ciddi olarak incelenmeğe değer.

Besim ÜSTÜNEL

Dış Politikamızın İktisadî Temelleri Neler Olmalıdır?

Milletlerarası münasebetlerden doğan iktisadî problemler başlıca iki bakış açısından ele alınabilir. Bunlardan biri daha ziyade iktisadî politikanın milletlerarası veçhesini teşkil eden dış ticaret ve tediye politikaları ile ilgili meselelerin iktisadî açıdan ele alınmasını icab ettirir. Diğer ise genel olarak dış politikada ekonomik mülâhazalara ne dereceye kadar yer verilmesi icab ettiği, iktisadî gayelere erişebilmek için politik vasıtaların ne dereceye kadar

kullanılabileceği gibi meselelerin tartışılmasını gerektirir. Gerçi bu iki bakış açısı ve iki gruba dahil problemler arasında çok sıkı bağların bulunduğu ve arada kati bir ayırımın yapılamıyacağı iddia edilebilir; fakat yine de ağırlığın siyasî faktörde mi yoksa iktisadî faktörde mi olduğu hususu nazarı itibara alınmak suretile böyle bir ayırımın yapılmasında bazı faydalar görülebilir.

Bugün için memleketimizde konunun her iki yönü de son derece önemli

ve aktüel olmakla beraber biz bu yazımızda daha ziyade ikinci gruba girebilecek problemlerin bazılarını temas etmek istiyoruz. Problemin diğer bakış açısından tetkikini ilerde başka yazılarımızda ele almayı düşünüyoruz.

Bilindiği gibi, Türkiye İkinci Dünya Savaşını takip eden yıllarda sadece siyasî ve askerî bakımdan Batı Bloku ile olan bağlarını kuvvetlendirmekle kalmamış, ekonomik bakımdan da aynı yönde hareket ederek Batılılar tarafından kurulan milletlerarası iktisadî teşekküllerin hemen hepsine derhal üye olmuş ve iktisadî menfaatlerine hakikaten uygun düşüp düşmediğine bakmadan birçok anlaşmaların altına imzasını atmıştır. Bunun önemli neticelerinden biri olarak, son on veya onbeş yıl içinde hem dış politikamızda iktisadî problemlerin işgal ettiği yer gitkiye daha büyük bir ehemmiyet kazanmış, hem de dış politikamıza tesir eden iktisadî unsurlar kendini daha büyük bir ağırlıkla hissettirmeye başlamıştır.

Bugün memleketimizin çeşitli problemlerinin halline yardımcı olmak bakımından «dış politikamıza» önemli vazifeler düştüğüne bazı çevrelerde samimiyetle inanılmaktadır. İktisadî ve sosyal bakımlardan muhtaç olduğumuz reformları başarı ile ve kısa zamanda sonuçlandırabilmek, demokratik düzeni muhafaza edebilmek, yıllardan beri devam eden Batılılaşma hareketini garanti altına alabilmek için «dış politika» kanalıyla bazı şeyler yapılabileceğine inananlar, bilhassa Batılı dostlarımızdan sağlanacak dış-yardım ve krediler ile daha sıkı kültürel münasebetler ve Türkiye'nin Avrupa Müşterek Pazarına üye olması gibi meseleler üzerinde durulmaktadır.

Bu meseleler ister istemez insanı «Türkiye'nin dış politikasının iktisadî unsurları neler olmalıdır?» veya «iktisadî hedeflere ulaşmak için dış politika vasıtalarından faydalanmak ne dereceye kadar doğru veya mümkündür?» gibi önemli bazı konular üzerinde düşünmeye sevk etmektedir.

Hiç şüphesiz bir memleketin dış politikasının ana hedefi «millî menfaatin» korunması ve azamiye çıkarılması olmalıdır. Burada «millî menfaat» terimi ile kastedilen mânâ en geniş anlamıyla bir milletin her türlü dış tehlikelere karşı güvenlik ve bağımsızlığının sağlanmasını içine aldığı gibi dış itibarının korunmasını, kısa ve uzun vadeli iktisadî menfaatlerinin teminini de ifa-

de eder. Bahis konusu «millî menfaatlerin» en iyi şekilde sağlanması için dış politikanın kullanabileceği vasıtalara gelince, bunlar da sadece siyasî değil fakat aynı zamanda askerî veya iktisadî vasıtalar da olabilir. Bu vasıtaları kullanmak suretile dış politikanın sağlama çalışacağı «millî menfaatlerin» çeşitli unsurları arasında bazı gelişmeler olabileceği gibi, bu unsurların her birinde kısa ve uzun vadeli menfaatler arasında da gelişmeler olabilir. Meselâ, iktisadî alanda bir menfaatin sağlanabilmesi için millî güvenlik veya bağımsızlık alanlarında bir fedakârlığın göze alınmasına veya bunun tamamen aksine, bağımsızlığın sağlanabilmesi için bazı iktisadî fedakârlıkların yapılmasına lüzum ve zaruret hasıl olabilir. Yine aynı şekilde, meselâ uzun vadede daha büyük bir bağımsızlığa sahip olabilmek için bir müddet millî bağımsızlığı kısıtlayan bir andlaşmaya katılmak; veya ilerde devamlı olarak bir takım iktisadî menfaatler temin etmek için kısa vadeli politik tedbirlerde bazı fedakârlıkları göze almak icab edebilir.

İşte bir memleketin dış politikasını sevk ve idare edenlerin başarı derecesi büyük ölçüde, «millî menfaatlerin» en iyi şekilde korunması temine çalışırken çeşitli unsurlar arasında çıkabilecek gelişmeleri kısa ve uzun vadeli menfaatler açısından telif edebilip edememesine ve bu maksatla kullanacağı aletleri iyi seçebilip seçememesine bağlı bulunacaktır. Dünya çapında bir şöhrete ulaşmış bulunan İngiliz dış politikasının başarı sebepleri araştırıldığı zaman görülecektir ki İngiliz Hariciyesi dış politika tedbirlerini memleketin iktisadî menfaatlerini sağlamak için ne kadar mahirane bir şekilde kullanmışsa, politik gayeleri sağlamak için sık sık başvurduğu iktisadî vasıtaları da aynı derecede ustalıkla kullanabilmiş ve böylece siyasî, iktisadî, askerî ve kültürel vasıtaları ahenkli ve müessir bir tarzda kullanmak suretile hemen hemen her zaman, kendi vatandaşları için o günkü şartlarla mümkün olabilecek en iyi neticeleri elde edebilmiştir.

Türkiye'de, yukarıda işaret edilen son on yıllık gelişmelere rağmen iktisadî ve siyasî menfaatler ve bunlara ulaşabilmek için kullanılacak çeşitli vasıtalar arasında aynı derecede ahenk ve müessiriyet sağlayan bir dış politikanın takip edilebildiği söylenemez. Çeşitli sebeplerden dolayı, bazan belli bir güvenlik gayesini veya siyasî gayeyi

sağlamak için lüzumundan fazla iktisadî fedakârlıklarda bulunulduğunu; bazan, kolayca sağlanabilecek bir iktisadî menfaatin elden kaçırıldığını; bazan da bize fayda sağlayacak zannile girilen iktisadî andlaşmalardan fayda yerine zarar geldiğini görüyoruz. Bunun sebepleri arasında, idarî mekanizmanın iyi işlememesi, çeşitli bakanlıklar arasında ahenkli bir işbirliğinin sağlanamamış olması ve bilhassa dış politikamızda iktisadî unsurların henüz yeni yer almaya başlaması gibi hususlar zikredilebilir ise de asıl önemli sebep kanaatimizce «millî menfaatlerin» nerede olduğu hususundaki bilgilerimizin çok kere noksan ve hatta yanlış esaslara dayanmasıdır.

Bu fikrimizi açıklamak için bugün artık herkesin bildiği, içerde ve dışarda her toplantıda anlatılan bazı tipik misalleri kısaca kaydetmekte bazı faydalar olabilir; bilhassa ilerde aynı hataların yapılmasını önlemek bakımından...

Bilindiği gibi 1948 yılında Amerika Avrupa'nın harpten zarar gören memleketlerine yardım etmeye karar vermiş ve Marshall Yardım Plânı adı verilen meşhur dış yardım programı merkezi Paris'te olmak üzere kurulan ve bilahare O.E.E.C. adını alan bir beynelmül teşekkül kanalıyla dağıtılmıştı. Türk hükümeti bahis konusu yardımdan faydalanmak için ilgililere başvurmuş ve müracaatının müsbet karşılanması üzerine bir heyet teşkil edilerek müzakerelere katılmak üzere dışarıya gönderilmiştir. Türk heyeti tevzi edilecek dış yardım fonlarını klâsik mânâda banka kredilerine benzeterek memleketin iktisadî durumu ne kadar sağlam gösterilirse o kadar çok para alınır esasına göre hazırlanmış bir iktisadî raporla toplantıya iştirak ettirilmiştir. Durumun tamamen aksi istikamette olduğu anlaşılınca Türk heyeti alelacele müzakerelerden çekilerek kısa bir müddet sonra yeni bir raporla ve bu sefer tediye bilançomuzu mübalâğalı bir şekilde açık gösteren, iktisadî durumumuzun çok fena olduğunu açıklayan dökümanlarla toplantılara katılmışlardır. Neticede, Türkiye sadece muhtaç olduğundan ve lâyük bulunduğundan daha az yardım almakla kalmamış, heyetimizin hazırlıksız ve bilgisizliği yüzünden dış itibarımız da sarsılmıştır.

Dış politikamızda iktisadî unsurlara gereken önemin verilmediğine dair yine eski yıllara ait bir diğer misâl de

GATT (Ticaret ve Gümrük Tarifeleri Genel Anlaşması) karşısındaki tutumumuzla ilgilidir. Esas itibarile iktisaden gelişmiş ve zengin memleketlerin menfaatlerini korumak amacile hazırlanmış bulunan bu milletlerarası anlaşmaya, memleketimizin durumunu ve özelliklerini hiç nazarı itibara almadan tereddütsüz imza atmamız bir tarafa bırakılsa bile, bilahare Torquay toplantılarında sırf umumî havaya uymak, Batılı dostlarımıza şirin gözükmek için bol keseden yaptığımız taviz anlaşmaları memleketimizi uzun müddet mutazzar eden bir diğer bilgisizlik örneği teşkil eder. Türk ekonomisinin gelişmesi üzerinde menfi tesirleri olan bu anlaşmalar geçen sene GATT içinde yapılan uzun müzakereler ve mücadeleler sonunda kısmen değiştirilmiştir.

Bazan böyle devamlı anlaşmalara katılıp katılmamakla değil, fakat geçici ve ani bazı kararlarla da Türkiye'nin uzun vadeli iktisadî menfaatleri lüzumsuz yere feda edilmiştir. Komşularımız tarafından istenmiyen bir devletin alelacele tanınması; hiç zaruret yokken bir ihtilâl hükümetini ilk tanıyan devletle arasında bulunmak üzere gösterdiğimiz istical, bize gözle görünmesi güç fakat uzun vadede büyük kayıplara sebep olabilen iktisadî zararlara yol açabilecek mahiyette kararlar olmuştur ve ileride de olabilir. Bu gibi kararlarda sırf iktisadî mülâhazalarla hareket edilmesi icab ettiğini kimse iddia edemez; fakat, işin iktisadî cephesini tamamen ihmal etmek de doğru değildir. Asıl mesele günün şartları içinde siyasî icapları iktisadî mülâhazalarla en iyi şekilde bağdaştırabilecek bir dış politikayı yürütebilmektedir.

Millî, iktisadî menfaatlerimizin nerede olduğu hususundaki bilgilerimizin noksanlığından veya tamamen yanlış temellere dayanmasından doğan hatalarımız bazan kendisini ters istikamette hissettirmektedir. Yani, dış iktisadî temaslarımızda iktisadî gayeyi elde etmek için başvurduğumuz vasıtalar arasında lüzumsuz yere iktisad dışı unsurlara ağırlık verilmektedir. Meselâ, son on yıl zarfında gerek dış yardım almak için, gerek Müşterek Pazara girmek için sarfettiğimiz gayretlerde siyasî faktörler, askerî ve jeopolitik durumumuz lüzumundan fazla üzerinde durulan ve ileri sürülen unsurlar olmuştur. İktisadî alanda ciddi bir çalışmanın yapılmadığı, bir kalkınma plânının mevcut olmadığı bu devrede ağırlığın diğer faktörlere verilmesi belki

bir dereceye kadar kabili izahıdır; fakat bundan sonra aynı şekilde hareket edilmesi mazur görülemez.

Milletlerarası iktisadî temaslarda karşı tarafa yanlış bilgiler vermek; içerde kullanmak üzere başka bir tediye bilânçosu, dışarda kullanmak üzere başka bir tediye bilânçosu hazırlamak; veya kredi talep etmek üzere dışarıya heyet göndermişken bir taraftan da «bu memleketin artık bir kuruş dahi borçlanacak hali kalmamıştır» diye beyanatta bulunarak tezatlarla düşmek belki çok kısa vâdede Türk halk efkârını aldatabilir; fakat bu gibi hareketler dışarda ne kısa vâdede ne de uzun vâdede «millî menfaatlerimiz» lehinde olabilir. Çoğunun hüsnüniyetle yapıldığı muhakkak olan bu tezatlı ve hatalı hareketlerin kaynağı da yine bu sahada sağlam bilgilere ve sistematik araştırmalara dayanılmamış olmasıdır.

İçerde iktisadî kalkınmamızı ciddi araştırmalara dayanan bir «Kalkınma Plânı» na istinad ettirerek yeni bir çalışma safhasına girmeye hazırlandığıımız bu devrede, dış politikamızın esaslarının yeniden gözden geçirilmesi ve iktisadî unsurlara ne dereceye kadar önem verileceği, iktisadî temaslarda siyasî unsurlara ne dereceye kadar ağırlık verilmesinin doğru olacağı gibi önemli memleket meselelerinin ciddi bir tutumla araştırılması son derece faydalı olacaktır. Lüzumsuz yere bazı iktisadî menfaatlerimizin hâleldar olmasına sebep olan idarî aksaklıklar, çeşitli devlet daireleri arasındaki manasız çekişmeler ve koordinasyon kifayetsizlik-

leri bir an evvel bertaraf edilmeye çalışılmalıdır. Fakat, bütün bunlar yanında yapılması icab eden en mühim şey, mazideki hatalarımızın en önemli kaynağı olan bilgisizliğin ortadan kaldırılması; hatalı veya noksan bilgiler yerine «millî menfaatlerin» nerede olduğunu ve bunlara ulaşmak için hangi vasıtalarla faydalanılabileceğini gösteren sağlam ve doğru bilgilerin bize elde edilmeye çalışılması olmalıdır. Bu son hususun temini ne idarî sahada alınacak reform tedbirlerinin başarıya ulaşması kadar kolay, ne de imkânsız denecek derecede güçtür.

Dış politikamızın başlıca meseleleri üzerinde devamlı etüd ve araştırmalar yapacak ve muntazam fasılalarla raporlar hazırlıyacak hükümet politikasına temel teşkil edebilecek dökümanları emre âmâde kılacak «çalışma grupları» (working groups) 'nın kurulması ve çeşitli sahalardan temin edilecek uzmanların katılacağı bu «çalışma grupları»nın faaliyetlerini koordine edecek daha yüksek bir teşekkülün organize edilmesi bahis konusu problemin hâl tarzlarından biri olarak kuvvetle tavsiye edilebilir. Bundan bir ay kadar önce Dışişleri Bakanlığı bünyesinde kurulan «Bakanlıklararası Dış İktisadî Münasebetler Komitesi» bu yönde atılmış müsbet bir adım telâkki edilebilir. Aynı yönde daha ileri adımların atılması ve problemlerimizin ciddi bir etüde tâbi tutulması, dış politika kanalıle «millî menfaatlerimiz» korunması bakımından hayati bir önemi haizdir.

Şevki VANLI

ilkokullar Yapı Politikamız

seviyeye getirilmiştir. Sonra da bir köşeye konmuş olan bu konu, Millî Birlik Komitesince ele alınarak 222 sayılı kanunla bir politikaya ve programa ulaştırılmak istenmiştir. Bu programa göre faaliyet devam etmektedir.

Yurdumuzun en önemli meselelerinden birisi ilkokul öğrenimidir. Bunun da ağırlık merkezlerinden birisi, okul yapıları olmaktadır. Halk Partisi zamanında açılan büyük kampanya ciddi prensip ve programlara bağlanamamış, dâva halk şuuruna maledilemediği için, mahallî iştirakin sağlanmasında güçlüklerle karşılaşmıştı. «Her ne olursa olsun okul yapısı» programı haline getirilen davranış, mükâfatlandırılmak sevdasında olan mülkî âmirlerin ölçüsüzlüğü yüzünden, tepki yaratacak

222 sayılı kanun, 1970 yılında sona erecek olan ve her yıl en az 183 milyon liradan 1.828 milyon liralık bir yatırımla 2388 şehir + 17702 köy = 20090 okul inşaatını hedef tutmaktadır. Bu programın giderleri şu şekilde düşünülmüştür: Her yıl devlet gelirlerinden en az % 3, özel idare bütçelerinden % 20, belediye gelirlerinden % 5, köy bütçelerinden % 10, vakıflardan, iktisadî dev-

let teşekkülleri, özel kurumlar, dernekler vb. bağışlar... Okulların yapılacağı sahaların temini hazine arsalarından olmadığı hallerde, genel istisnâ hükümlerine bağlanmıştır. Okulların inşaatı ise, yine bu kanunla Bayındırlık Bakanlığına verilmiştir. Hesapların yapılmasında kullanılan ölçü, beş dersaneli şehir ve kasaba okulları için (sıra, masa, dolap gibi ilk tesis masrafları dahil) 250 bin lira, bir ve üç sınıflı köy okulları için, yine aynı anlamda 70 bin lira, olmuştur.

Bütün bu iyi istek hareketinin bir yönü de acelecilik olmaktadır. Eksikliğimizin büyüklüğünün getirdiği heyecan ve sabırsızlık, bizi hep bu davranışa itmektir. Bugün ve yakın gelecekteki yapı, öğretmen ve okul araçları meselesini, ilk, orta, lise ve üniversite eğitimi bütünü içinde incelemek gerektiği bellidir. Konumuz olan yapı meselesinde de, parayı ayırmak gibi, bir bütçe hareketinin yetmeyeceği de sarihdir. Yapı yapmanın çeşitli şekilleri ve buna göre işlerin programa, plâna kavuşması, yapı malzeme ve tekniğine göre projelenmesi beklenir. Yapı endüstrimizin iştirakinin hesaba katılması kadar, yerli yardım (veya mahallî iştirak) gözönünde tutulmalıydı. Yani konunun bir politikaya (idare şekline) ve plâna olan ihtiyacı ortadadır. Nitekim, 1961 yılının yüz milyonluk ilkökul yatırımından sonra, hemen hiçbir yapının kullanılmasına geçemediğini, kimisinin çatısının çöktüğü veya uçtuğunu, kimisinin döşeme tahtalarının çürüdüğünü duyuyoruz. Bu yüzden hiç kimsenin kötü istekli olmaktan yana suçlandırılabilceğini zannetmiyoruz. Bütün eksikliğimizin hazırlıksızlık olduğu kanısındayız.

Gerçekten okul yapıları büyük zaman kaybına sebep olmaktadır. Bunun bir kısmının kırtasiyecilikten ötürü olduğu söylenebilir. Fakat, bir küçük okul yapısının iki yıl, büyüklerin ise dört yıl gibi oldukça uzun zamanlar sonra kullanılmaya girebildiği bilinmektedir. Öyleyse ne yapılması gerekmektedir? Bu konuda İngiliz denemesi en öğreticilerden birisi olsa gerek. İkinci Cihan Savaşı sonrası İngiliz İşçi Partisinin tahakkuk ettirdiği okul yapıları programı, değerli bir olaydır.

İngiltere'nin yeni okul yapılarının % 20 si prefabrike (fabrikalarda hazırlanarak, yerinde kurulmuş) einstendir ve bu oran gittikçe büyümektedir. Konunun yerine ve şartlarına göre değişmekle beraber, prefabrike inşaatın maliyetinin genellikle normal inşaatın daha pahalı olduğunu söyleyebiliriz. İngilizlerin bu eins yapıyı seçmelerin-

deki iki nedenden birisi, eğitimin pedagojik gereklerinin devamlı olarak temini, yani yapıda ihtiyaç görülecek değişikliklerin yapılabilmesi, diğeri ise zaman meselesidir. Büyük bir eğitim programının zamanla olan ilgisinin toplum hayatındaki önemi bellidir. Okulların fabrikada yapılarak yerlerinde kurulması, bugün bütün Avrupa'da, okul yapı parçalarının (elemanlarının) fabrikada yapılması şeklinde gelişmektedir. Böylece, çeşitli sayıdaki dersaneleri gerektiren ihtiyaçları daha kolaylıkla karşılamak mümkün olacağı gibi, aşağıda ele alacağımız yerli yardımdan da faydalanmak imkânlarını sağlayacaktır.

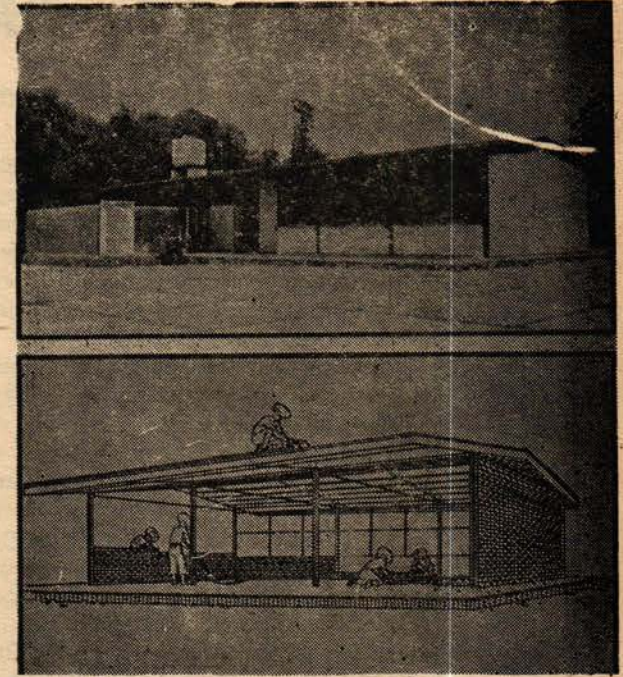
Bir şehirdeki nüfus yoğunluğunun dağılışıma göre, örneğin 2 km. yarı çapı olan bir saha için tesbit edilecek bir okul tipinin yapılmasına, hattâ bilinen usullerin kırtasiyecilikten kurtarılarak tercih edilmesine gidilebilir. Fakat ziraata göre bir dağılışı olan kırlarda, ölçüler çok değişik olacaktır. Çeşitli birleşimlere imkân verecek hazır parçaların kullanılması çok elverişlidir.

Nitekim, Bayındırlık Bakanlığının 1961 çalışmalarında, inşaatçılardan istenen teklifler sonunda, yarı prefabrike teklifler akla yakın görülmüştü. Fakat, sanayimizin hazırlıksız olması, inşaatçılarımızın geniş düzenler kurmaya alışkın olmamaları yüzünden olumsuz sonuçlar vermiştir.

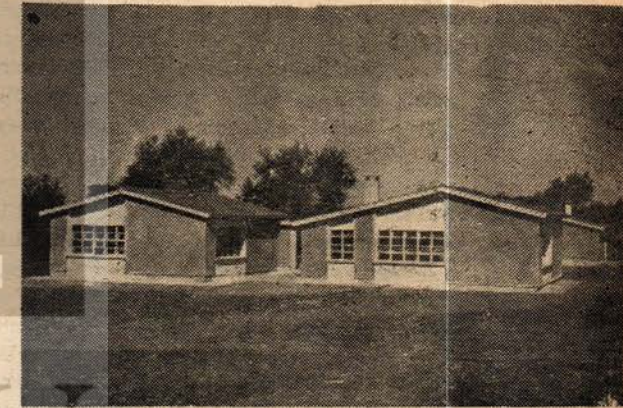
Ayrıca, okul yapısı ihtiyacının ölçüsü, olağanüstü yatırımları gerektirmektedir. Bu yatırımın güçlüğü ve özellikle gelişmemiş toplumlar için, pasif yatırım olarak getireceği yükün önemi büyüktür. Eski deneyimizden korkarak, uzaklaştığımız, «yerli katılma» yı temin etmek için çareler aramak zorundayız. Buna ihtiyaç duyan Bayındırlık Bakanlığı da, bu yıl yerli malzeme bağışını inşaatçının mukavele şartlarına koymayı düşünmüştür. Fakat bunu yetersiz bulduğumuzu söyleyelim. Fotoğraflarda görüleceği gibi, Meksika'da çok ustaca yapılan tatbikat bize biraz ışık tutabilir. Hafif olan ve ustalık isteyen kısımların fabrikada yapılarak yerine taşınması, kurulması, ağır olan malzemenin ve kolay el emeğinin yerli katılma ile elde edilmesi düşünülmüştür. Bunun yurdumuzun şartlarına uygun bir şekilde düzenlenmesi ve kişilerin uygarlığına dokunmadan güdülecek meseleyi onlara sevdirecek bir politika ile temini gerekmektedir. Yapı usta ve benzeri okulların bu konuda faydalı olabilecekları, hattâ işçi sendikaları ile bir işbirliği, bir eğitim yolu haline getirilmesi gibi daha çok taraflı bir politika güdülmesi de bahis konusu olabilir.

Yalnız şunu tekrar edelim, «yerli katılma» nın üzerinde durulmalı ve bunun, başarısı halinde, halkın üzerinde sağlayacağı olumlu başka etkiler de hesaba katılmalıdır.

Yazıyı bitirmeden, konunun bir yö-

Meksika'da yerli katılma ile yapılan okullar nüne daha dokunmak istiyorum. Biz mimarlar, yapılara yeni birşeyler getirmek isteriz. Bu bizim yalnızca amacımız değil, aynı zamanda heyecanımızdır da. Fakat, konuya yeni bir düşünce getirmek güçlüğü altında ezilir, şekilde kaldığımız olur. Okul yapılarında da, bahçeler içinde serbest ve hareketli mekânlar kurmak yolunda davranışlarımız vardır. Pedagoglar ve psikanalistler, çocukların 12 yaşından önce sanatla ilgi kuramadıklarını, mimarî ile ilgileri-

Türkiye'de ilkökul yapımı

ninse, örneğin resim ve heykelden sonra olduğu iddiasındadırlar. Okulun, çocuklara yakın bir havaya bürünmesi, yani evlerine benzer şeyler olmaları gerektiğini, ancak bu yoldan ürkmeyecekleri bir çevreyi bulabileceklerini söylemektedirler. Bunlarla tam olarak aynı düşüncede değilsek bile, okulların çocuklara göre (öğretmenlere değil) ölçülenmesini, basit mekân ve malzemelerle yapılmasını, ucuzluk temini yönünden olsun, istemek zorundayız.

siyasal sözlüğümüzün özellikleri

I- "FAŞİZM,,

Şerif MARDİN

«Faşist» kelimesi siyasal sözlüğümüze iyice yerleşti. Yerinde kullanılıp kullanılmadığı veya memleketimizdeki gelişmeleri gereken şekilde aydınlatıp aydınlatmadığı pek tartışma konusu olmuyor. Buna şaşmamak gerekir. Birçok işlerimizde olduğu gibi siyaset olayını incelemekte de kalıplarımızı Batıdan alıyor ve kendi modernleşme dinamiğimizle uygunluk derecesini aramıyoruz.

Neticede, Batının gelişme safhalarıyla ilgili olan mefhumları kendi gelişmemize tatbik ettiğimiz zaman yanıltıcı neticeler elde ediyoruz. Bu yazımızda «Faşizm» kavramının memleketimizdeki kullanılışı ile tatbik edilmek istendiği ortamın gerçekleri üzerinde durmağa çalışacağız. Şunu peşinen belirtelim ki Faşizm'i tehlikeli bir siyasî hastalık addediyoruz. Mesele, zaman zaman geçirdiğimiz siyasî-sosyal nöbetlerde Faşizm kavramını kullanmanın ne dereceye kadar faydalı bir tahlil imkânı temin edeceğini araştırmaktır.

Faşizm kavramını incelerken akla gelen ilk ayırım, bu akımın bir tek değil fakat iki başlık altında incelenmesi gerektiğidir. Bir tarafta totaliter bir düzeni ortaya çıkarmakta büyük başarılar sağlayan «Nazi» lik, diğer taraftan totaliterlik denemelerinde tam mânasıyla muvaffak olamayan Mussolini'nin Faşizmi. Her iki akım için totaliterlik kavramını kullanmağa mecbur olduğumuzdan aralarındaki müsterek unsurun bu kavram olduğu anlaşılıyor.

Totaliterlik nedir?

Kelimenin içindeki «total-topyekün» kökü, erişilmesi istenen gayeye çok iyi işaret ediyor. Bu kökten anlaşılacağı üzere, totaliterliğin özü fert, cemiyet, an'ane, devlet, hükümet, ideoloji, vicdan, eğitim, çalışma gibi, totaliterlik öncesi toplumlarda birbirinden ayrı çalışan, kısmi veya tam bir otonomiye sahip olan insan, müessese ve kıymetleri, hiçbirine bağımsızlık tanımayan yeni siyasî-sosyal bir birim içinde eritme çabasıdır. Kişi kişiliğini muhafaza ettikçe meydana getirilmek istenen bu yeni siyasî «pota» gerçekleşemez, devlet belirli bazı normlara sadık kaldıkça «yeni nizam» içinde kaybolamaz, şahıslar, istenen ideolojiyi benimsemedikçe kurulmak istenen yeni birim içinde dağıtılamaz, vicdan, «kafa yıkama» usulleriyle mağlûp olmadıkça totaliter görüş birliği sağlanamaz. Bundan dolayı, totaliter sistemin, az veya çok bağımsız olan bu fikirleri, müesseseleri ve hayat tarzlarını ortadan kaldırması icabeder. Bu parçalanmayı elde etme için çoğu zaman totaliter kuvvetlerin fazla direnmesine ihtiyaç yoktur. Totaliterlik cereyanları zaten yukarıda saydığımız sosyal çerçeveleri parçalanmaya yüz tutan toplumlarda ortaya çıkar. Modern endüstrinin itici kuvveti eski çalışma şekillerini ve çerçevelerini ortadan kaldırmış, pazar mekanizması, an'anevi entellektüel yetiştirme ve onları mevcut düzene bağlama şekillerini mahvetmiş, yeni sınıfların teşekkülü parlamenter mekanizmayı halledilmesi son derece zor problemlerle karşı karşıya bırakmıştır. Çoğu zaman endüstriyel cemiyetlerde, fertlerin her türlü toplumsal kıymetten kendilerini sıyırma şeklinde beliren bu sosyokültürel dağılmaya Dürkheim «Anomie» ismini vermiştir. Anomik cemiyetlerin esas problemi eriyen eski sosyal çerçevelerin yerine yenisinin yeterli bir hızla yerleşememesidir.

Almanya'da, Nazi hareketi, ziraat sınıfların, geniş endüstriyel kütlelerin, aydınların ve önderler grubunun bu çerçevelerden mahrum oldukları, daha mühimmi, hiçbir istikameti ciddiye alamamağa başladıkları bir ortamda gelişmiştir. Bilhassa aydınlar arasında gelip geçmiş bütün sosyal hal şekillerine karşı duyulan küskünlük yalın kuvvete ve mücadeleye tapmalarıyla neticelenmişti. Bu, Naziliğin ideolojisidir.

Önümüzdeki sayılarda bazı siyasal terimlerin memleketimizde kullanılması şekillerinin özellikleri üzerinde duracak ve FORUM yazı kadrosunun çeşitli üyeleri tarafından yazılacak bir serinin birincisini sunuyoruz.

Alman sosyoloğu Freyer'in Nazismin felsefesini yaptığı zamanlardaki ifadesiyle:

«Siyasetin genel kuralları... Bir tutam haşin kategori bu sahada hâkimdir: Kuvvetli-Zayıf, Dost-Düşman, Ben-Sen, o kadar.» (*)

Bu gibi biolojik ve akıl dışı kuvvetlere tapma ve ırk nazariyesinin hâkim kılınması muayyen bir totaliter sistemin Nazi-Faşist grubuna dâhil olup olmadığını tâyin eder.

Yukardaki esaslardan umumî bir hüküm çıkararak Türkiye'nin sosyal yapısındaki «anomie» unsuru arttıkça totaliterlik potansiyelinin artacağını söyleyebiliriz. Daha başka bir ifade ile, Türkiye'de an'anevi veya gerici gruplar tarafından hatırı sayılır bir «otoriter» rejimin kurulması beklenebilir, fakat totaliter bir rejimin kurulma ihtimalleri gericilikle değil gelişme vetiresiyle doğrudan orantılıdır.

Şimdi de Nazilerin ortaya çıkmasına yardım ettiğini söylediğimiz muhtelif sosyal tabakalar bakımından Almanya'da 1930'lardaki duruma memleketimizin bugünkü durumunu mukayese edelim.

Nasyonal Sosyalizm'in özelliklerinden biri kuvvetini kütlelerden almasıydı. «Anomie» nin Almanya'da aldığı şekillerden biri halk'ın kütle halini almış olmasıydı. Bu da Almanya'nın endüstriyel gelişmesinin neticesiydi. Kütle şekline girenler yalnız çalışanlar tabakası değil, aynı zamanda orta sınıfın alt kademeleriydi. Bundan dolayıdır ki Nazizm geniş mânada halkın tümüne hitap edebilmiştir. Bahis konusu gelişmenin siyasî vechesi Hitler'in bir zımnî plebisit havasını siyasî hayata devamlı olarak hâkim kılmış olmasıdır. Artık idare Führer ve halktan ibaretti, Führer de halkın ve maşerî vicdanın yorumluyucusuydu. Büyük harplerin veya pek geniş sosyal felâketlerin neticeleri bir tarafa atılırsa, bu kadar «kırılmış», basite irca edilmiş bir sosyal ortama ancak bir hayli gelişmiş endüstri memleketlerinde rastlanır. Nispeten az gelişmiş bir memleket olan Arjantin'de bile Peron'un, yüzbinlerce «descamisados» (işçi) ye hitap edebilmesi rejimine özelliğini sağlamıştır.

Nazismin önder kadrosunu temin eden orta tabakanın alt kısmıdır. Bu sınıf, enflasyon ve büyük işletmelerin ortaya çıkması neticesinde benliğini kaybetmeğe doğru gidiyordu. Benliğini kaybetme korkusu da bu sınıftan gelen Nazilerin özel tutumlarını anlatır. Liberallerin kitaplarını yakanlar, Yahudiler için «fırın» politikasını icadedenler, insan derisinden abajur yapanlar, Eichmann gibi dosya memurları, Himmler gibi ilkokul hocalarıdır. Bu sınıfın tesiriyle Nasyonal Sosyalizm bir taraftan sendikalara diğer taraftan büyük işletmelere karşı yönelmiştir. Kültür alanında ilkel kıymetlere geri gelme (kan, kuvvet) ve Batının müktesebatını inkâr etme Hitler'in de dâhil olduğu bu gruptan çıkmıştır. Nazi, tip itibariyle, alttan ve üstten gelen darbeler altında ezildiği kanısında olan insandır. Nazilerin desteğini kazandıkları çiftçileri, bu bakımdan kıymetlendirmek lâzımdır. Bunlar, umumiyet itibariyle ziraat işletmecilik bakımından ortadan kalkmağa mahkûm olduklarını anlayan orta halli çiftçilerdi.

Saydığımız unsurların önemini memleketimiz bakımından incelediğimiz zaman şöyle bir durumla karşılaşyoruz: Bir kerre şimdiye kadar Türkiye'de bir kütle hareketine rastlanmadığı söylenemez. 6-7 Eylül hâdiseleri bunu yalanlıyor. Plebisiter «demokrasi» yi hatırlatan davranışlara da yakın tarihimizde rastlamak mümkün. Fakat kendilerine hitap edilerek harekete geçirilmiş veya geçirilmek istenmiş olan elemanların kökleri daha çok ziraattedir. Bu kimseler, için-

de yaşadıkları cemiyetin kıymetlerini reddeden kimseler değil onları kuvvetlendirmeye çalışan kimselerdir. 6-7 Eylül hâdiselerinin sosyolojik izahını, tarihimiz boyunca İstanbul'u kasıp kavurmuş Yeniçeri hareketlerinde aramak gerekir. Gecekondu muhiti şimdilik an'anevi kıymetlerin hüküm sürdüğü bir muhittir. Yarım bir «köksüzler» muhiti olacağı muhakkak, fakat totaliterliğe elverişli ortam gelişmekte ise de daha tam billürleşmemiştir. Protestolar bir ortaçağ çerçevesi içinde ifade edilmektedir.

Bunun dışında köylü an'anevi kıymetlere bağlı olan bir unsurdur. Onları istismar etmek isteyecek olan kimse yavaş yavaş muayyen bir istikamete itildiğini hisseder. Bu istikamet an'anevi kuvvetlerin kaldırılması değil, onların kuvvetlenmesidir. Bundan dolaydır ki ırkçılar, 1950'lerden sonra dincilerle işbirliği yapmak mecburiyetinde kalmışlardır.

Türkiye'nin ziraî bünyesinin bir diğer özelliği, siyasi bakımdan seferber edilmesi gereken köylülerin yalnız arızî olarak emre amade olmalarıdır. Her buhranda köyden figüran getirmek pratik bir çare değildir. Bunun acısını çekenler bu görüşün doğruluğunu teyit edebilirler. Diğer taraftan kendini ifade şekli olarak oy verme köylüler arasında iyice yerleşmiştir. Köylü bu bakımdan bir dereceye kadar modern bir çerçeveyi kabul etmiştir. Türk köylerinde bir siyasi «anomie» nin hüküm sürdüğünü kimse iddia edemez.

Almanya'daki ortahalli çiftçiler bizde son zamanlarda teşekkül etmeye başlayan «ilçe aristokrasi» ne benzetilirse bu noktada da bir müşterek unsur bulmak zordur. «İlçe aristokrasi» inkıra zhalinde değil yükselme vetiresi içindedir.

«Anomie» nin memleketimizde hangi noktalarda toplandığını araştırırsak (ilerde böyle bir gelişme göstermesi muhtemel olan gecekondu muhitleri hariç) bunu küçük ve büyük devlet kadroları arasında görürüz. Küçük memurlarımız arasında Alman alt-orta tabakadaki bedbinliğe benzer bir küskünlüğün yerleşmiş olduğu bir hakikattir. «Kalkınma» dan istifade eden küçük bir grubun gösterişteki pervasızlığı enf-lâsyonun küçük memurlar arasında yarattığı geçim darlığına ilâve edildiği takdirde zaman zaman şikâyet konusu olan «servet düşmanlığı» nin ne şekilde ortaya çıktığı kolayca anlaşılır. Gene üst kadrolarda bahis konusu iki unsur huzursuzluk yaratmıştır. Buna bir de sağcı veya ırkçı davranış ilâve edildiği zaman beliren tutuma «Faşist» demek kolay bir etiketleme ameliyesidir. Aslında üst kadroların durumunu anlamak için bir üçüncü unsuru da kaale almak icabeder. Türkiye Cumhuriyeti 1950'ye kadar Osmanlı Devletinin bir karakteristiğini devam ettirmişti, o da Cumhuriyet idaresinin de bir «bürokrasi devleti» olmasıydı. Cumhuriyet devrinde bürokrat belki pek tatminkâr bir hayat yaşamıyordu fakat yüksek «statü» sù kendisine son derece mühim bir destek sağlıyordu. 1950'den sonra, Türkiye'nin ilk defa olarak bir pazar ekonomisine kavuşmasıyla bürokratik devlet anlayışının yerini «verim» esaslı aldı. Memura nispetle pazar

ekonomisinin şartlarına uyan, verimli olan şahıs önefi kazandı. Bir kadroyu doldurmanın tek başına artık bir marifet sayılmaması memurun statüsünü bir hayli indirdi. Bir kısım kimseler ise bu yeni duruma intibak edemediler. Zaman zaman kendilerine «Faşist» denen kimselerin devlet kadrolarından gelmesi bu olaya bağlanmalıdır. Kaldı ki Cumhuriyet Türkiye'si kültürel bakımdan da Osmanlı İmparatorluğunun bir özelliğini devam ettirmiş, Osmanlı kültürünün «gaza» esaslı etrafında bina edilmiş (başka bir şekilde) Cumhuriyetin kıymetleri arasında yer almıştı. Cemiyetin temel strüktüsü «gaza» dan ayrılış «pazar» a doğru gittikçe daha önce bahsedilen şartlar muvacehesinde büyük kültürel huzursuzlukların doğabileceği beklenmeliydi. Fakat bütün bu uzun vâdeli intikal problemlerinin Almanya'nın durumunu hatırlatıcı tarafları olsa bile geniş ve seyyal kütlelerin daha teşekkül etmemiş olması karşısında «totaliterlik» potansiyelinden bahsetmek mümkün değildir.

Kısaca, dengesini kaybetmiş unsurlardan küçük memurların «anomie» bakımından en ileri gittikleri söylenebilir ve esas tehlike bu noktada toplanmaktadır, fakat burada da billürleşmiş bir «Faşizm» in izlerine daha rastlanmıyor. Aydınlarımız gelince, onlar arasında kuvvete tapma temayülü yavaş yavaş belirmektedir, fakat onlar arasında ırkçı nazariyelerin pek revaç bulmıyacağı anlaşılıyor.

Yukardaki tahlillerden iki netice çıkarılabilir. Birincisi bir statü düşüklüğünü telâfi etmek ve derinden hissedilen bir kültürel krizi halletmek için otoriter yollara başvurmağa kalkışanlara «Faşist» ismi verilemeyeceğidir. Bu ayırım yalnız kelimenin doğru kullanılmasıyla değil aynı zamanda «otoriter-an'anevi» bir akımın kuvvetlenmesinde mâni olacak çareleri bulmakla da ilgilidir. Bu gibi bir gelişmeye mâni olmanın tek çaresi devlet kadrolarının rolünü daha ciddiye almaktır. Kalkınan bir ülkenin kadro ihtiyacı herkes tarafından takdir edilmektedir. Bugün Türkiye için devlet mekanizması içinde böyle bir kadro potansiyel olarak yatmaktadır. Mesele, kalkınma vetiresi içinde o kadroyu olurluna bırakmayıp kalkınmaya dinamik bir şekilde iştirak ettirmektir. Gerek gelir, gerekse statü problemleri ancak bu şekilde halledilebilir. Faşizm'in billürleşmesi bu şekilde önlenbilir. Bu birinci neticenin arkasında yatan ve hiçbir zaman unutmamamız gereken daha genel bir prensip de «bürokratikleşmiş» bir cemiyetin hiçbir zaman doğrudan doğruya bir pazar ekonomisinin işleyişinin cereyanına kaptırılmaması lâzımgeldiğidir. İntikal ancak tedricî bir şekilde sağlanabilir. Alman Nazizminin altında yatan derin tarihi unsur belki de bu işin Almanya'da XIX uncu asırda fazla çabuk yapılmışa teşebbüs edilmiş olmasıdır.

(*) Aurel Kolnai, *The War Against the West* (New York, 1938), S. 141.

Okurların Forumu

Bir Soru

FORUM Yazı Kuruluna;

FORUM'un 15 Mart 1962 sayısında Hüseyin Korkmazgil'in *Dövizler-Cevizler* yazısı ilk kısmında mühim bir noktaya temas ediyor. Yazarın «Dövizler» konusunda söylediğine iştirak etmemek mümkün değil. Fakat böyle bir başlangıçtan hal-kın sağduyusunun bir «palavra» olduğu

neticesinin nasıl çıkarıldığını anlamak biraz zor. Galiba giriş kısmının tek fonksiyonu, demokrasi düzenin işlemeceği tezinin nisbeten mutedil bir ortam içine yerleştirilmesinden ibaret... Günümüzde aydınlarımız arasında buna benzer bir bedbinliğin izlerine sık sık rastlanıyor. Böyle

bir tutumun neticesinin ne olabileceğini biliyoruz. Bundan altmış sene önce jön Türkler de halkın II nci Abdülhamid'e karşı umdukları reaksiyonu göstermeyişi-ni onun aptallık ve cehaletine vermişlerdi. İktidara geldikleri vakit bunu göz önünde tutarak hareket ettiler. Halk «cahil» olduğu için onu İttihatçıların istedikleri «doğru» yöne çevirmek lâzımdı. Bu da Galata Köprüsü üzerinde adam vurdurmak, sokak köşelerinde gazeteci katletmek ve devlet daireleri içinde tabanca konuşurmak suretile yapılmıştı. Birinci Dünya Harbine girişimiz, Sarıkamış hezimetini, Osmanlı İmparatorluğunun parçalanması hep o «akıllı» İttihatçıların akıllarına güvenerek yaptıkları işlerdi. Bundan da alınacak ders de bir aydınlar idaresinin, müsamahasızlığa ve temel bir insana güvenine dayanmadığı zaman bir

tiranlık doğuracaktır. Aradan bu kadar zaman geçmesine rağmen bir kısım aydınlarımızda geniş halk kütellerinin «anlayışsızlığına» karşı aynı irkilme görülmektedir. Ben, bu esastan hareketle hiçbir yapıcı hareketin yapılamayacağına inananlardanım. Aslında «basit» halk her yerde «cahil» dir, fakat bir reform teklifinin otoriter bir mecraaya yönelip yönelmeyeceğini önceden anlamamanın yolu bu noktadaki davranıştır. Bugün, halkın temel sağduyudan yoksun olduğu kanısından hareket eden düşünce, yarın, mahareti tırnak sökmeye inhisar eden idareyi yaratır. Bunun tam aksine bir tutum Atatürk devrimlerinin esasını teşkil etmiştir. Atatürk'ü harekete sevkeden unsurlardan biri, muhtelif cephelerde gördüğü o «çolak, çalık, kanbur», somut halka olan saygısı idi. Yazarın soyut «insanlık» sevgisi, korkarım tatbikatta kendisini de şaşırtacak neticeler verecektir. Saygılarımla.

O. M. - ANKARA

suç, suçlu ve...

FORUM Yazı Kuruluna;

Ani bir heyecan, kendini bilmemezlik suça götürür insanı. Bir anlık olay, kaba hat yüzünden kişi ömrü boyunca azap çeker, damgalanır, yılları zehrolur gider.

Toplumda suçluya acıma, şefkat yoktur. Kanunların ezdiği yetmez, bakışlar da ezer, yer.

Toplum onu arasına almak istemez. Lökelenmiştir bir kere. Her yerde teşhir olunur.

Kızan, «öfkeyle kalkanın, ziyanla oturacağını» düşünemiyen kişi «her şeyi göze aldım» der. Ama şu göze aldım dediği şeyleri bir düşünse iyice. Pek göze alamaz kolay kolay hani...

İlk teşhiri polis yapar. Sonra fotoğraflar, gazeteler.. Alışmayanlara pek zor gelir bütün bunlar. Ama artık profesyonel olanlar aldırılmazlar bile, hattâ övünürcesine poz verip, arsız hayasızca gülerler. Ama bunlar acınacak kimselerdir. Karakteriz, kişiliklerini yitirmiş zavallı insanlardır.

Bunların neden böyle olduklarını düşünürsek karşımıza teşhirci toplum çıkar. İlgilenirse kimse, sınırsam düşecektir suçlu sayısı. Ya da ilgilenirse olumlu tarafla ilgilenelim. Ellerinden tutalım. Yoksa gazetelere geçmek, seyredilmek onlar için olumsuz bir meşhurluktan başka bir şey değildir.

İçlerinde az çok heyecan vardır ama bunu belli bile etmek istemezler çoğu, korkarlar. Bir cesaret gösterisidir bu. Teşhir bir cezadır sanık için. Hele ilk defa olanlar... Suçu sabitleşmemiş, belki de beraat edecek sanıkları bile teşhir eder bizim top-

lum. Artık o adam beraat etse dahi bu zandan, bu sıfattan kurtulamaz.

Gazeteler sanıkların resimlerini neşreder de ayrıca beraat ederek suçsuzluğu meydana çıkanları niçin açıkça bilgi vererek, resimleriyle basmaz?

Bu onların en tabii hakları değil midir? Ben suçlu değilim dese ona kim inanabilir? O zan nasıl silinir? Silinmesi insanlık için şart değil mi?..

Kanunda neden böyle bir madde yoktur. Olmasa bile gazetecilerin bunu vicdani yapmaları gerek ama nerde?!.. Şeytana uyarak suç işlemiş ve hapse girmiş bir kişi oradan çıkınca ilgisizlikle karşılaşır, iş bulamaz çoğu kere. Gene suç işlemeğe mecbur kalır. Devlet böyle kişilere neden iş bulmaz? (Diğerleri bile buluyor desenize!) Neden onları gene bataklıkta süreriz? Buna nasıl göz yumulur?..

Hele hapisanelerimiz bir âlemdir. Üzüm üzümüne baka baka kararır derler. Buraya da ilk giren acemi ustalaşır, nasılsa düşenler, daima ziyarete başlarlar.. Hapisanelerimiz içinde modern, tam teşkilâtli pek yoktur. Bunlarda yatanlar sadece hürriyetten yoksun değillerdir. Cinsî bozukluk ve sapıklık ihtimali de vardır. Senelerce cinsî münasebetten yoksun kalan kişiler türlü tatmin yolları ararlar. Ya kendi kendilerini tatmine çalışırlar, ya da homoseksüel olurlar.

Kadın ve erkeklerin aynı çatıda bulunduğu hapisanelerde kadınla erkek türlü yollar ararlar. Kadınlar erkeklerin tarım etmesi için bazı yerleri, banyo, su yolları vs. kırıp bozarlar. Çoğu zaman aralarında mektup teatisi olur.

Viktor Nelson adında bir muharrir kendisinin de uzun müddet yattığı hapisaneler hakkında «Yapılması mümkün olan bütün mahrumiyet eziyetlerinin hiçbir şekli cinsiyet eziyetinden daha ahlâk bozucu olamaz...»

Cinsiyetin tatmininde aylar ve senelerce mahrumiyet... Bu beşerî sefaletin şaheseridir.» diyor.

Nefis iradesi hapiste çok zor olur ve hapis cinsî isteğini muhtelif yollarda kaniktırma, hiç olmazsa avutma yolu arar. Benyamin Karpman (Müerim ve Krimoloji) de; «...Mahpusların vasatısı normal cinsiyet halini muhafaza etmeye çalışırlar. Karılarının ve nişanlılarının ziyaretleri tahrik etse bile onların gerginliğini teskin eder. Mektup yoluyla dahi olsun kadınla teması gene yardımcıdır» diyor.

«Sexs'in relation to society» adlı eserinde Havelock Ellis «Sing sing» teki mahpusların yüzde yirmisinin faaliyet halinde homoseksüel olduklarının söylendiğini, geriye kalanların da büyük kısmının homoseksüel olmalarının yakın olduğunu söylemiştir...

Suçlu bir defa suç işledi mi ikinci suçu da biz işlemiyelim. Cezaevlerimiz birer ıslâhane olmalıdır. Onlarla yakinen ilgilenelim ve hepsini topluma yeniden kazandıralım.

M. Erhan TIĞLI - İSTANBUL

Açlığımızın Nedenleri

FORUM Yazı Kuruluna;

Çok defa memleketin tehlike gösterecek gelişmelerini önceden görmek için fazla bilgiç olmak icap etmez. İçinde yaşanan gerçekleri görmek yeter.

İki yıl önce «Doğu açlık ve sefalet eşliğinde, özel bir yardım, öncelik programlara gidelim» diyen temsilci kürsüden indirilmiş ve üstelik suçlu duruma düşürülmüştü ve deniliyordu ki; memleketin doğusu batısı, vatandaşın fakiri zengini yok, siz bölge zihniyetini, vatandaş ayırmacılığı yapıyorsunuz, susun.. Anlamlar mânadan dışa - yalnız şekilci - demok-rasi, «eşitiz», «hürüz», «ayrı gayrı yoktur» şeklinde süslenmiş ve milletin hakkı üzerinde süresiz oynanmıştı.

İki yıl sonra Doğudan kopan açlık çığı bütün yurt semalarında yankılar koparıyor. Yardıma koşanlar, kaleme sarılanlar, elini cüzdanına atanlar, kümeslerin yeminden kesenler yarışıyor. Fakat bunları yapanlar kimler? Bakın bir gazete «varlık sahipleri Doğudaki açlığı gizliyor» diyor; zannımızca bu geç farkına varılmış bir yargı olmalı. Bugün açlık «hey, açlık benim» diye mezar taşlarını yenilerken varlık sahiplerinin bunu saklamaya çalışmaları yeni bir şey değil. Bundan daha çıkar sağlayacak içlerinde (harp zenginleri) var. Nasıl mı?

Doğuda açlık var. İnsan-hayvan tümü ile darlıkta. Aç bir insanın bir hayvanına bağlılığını düşünemezsiniz. En azından boğazi ile ilintili. Doğulu baba kar içinde donmuş ağ, sefil çocuğunu kurtarmak için tek gelir kaynağı koyununu-keçisini (3) ile (7) liraya satmaya zorlanıyor (Bu durum ancak harpte olur can derdidir. Ayrıca Erzurum'da otun kilosu yüz kuruttur). İşte sömürücünün son tipi bu vur-guncular üç liraya bile alamadıkları bu bir baş hayvanı alır kilosunu komşu bir kentte altı-dokuz liradan satar... Alım satımda iki taraf da razı, aç da toku da..

Sorunun nedenlerine eğilmek olumlu çözümü sağlar. Bugün varmak istediğimiz çözümün öncelik tedbirlerizsiz gidişi, nedenlerden uzaklaştıkça imkânsızlaşıyor. Günün konusu açlığın nedenleri bilimsel yönden incelenmede, uzatılan bir iki çuval unla, bir iki demet otlâ, Tanrı rızası bir iki kuruşla boşalan mideleri dolduramıyoruz. Açlığı incelemekle görevli kulunanların «Doğuda açlık mağlûp edildi» ifadesi bunu gösteriyor. Gerçekçi bir görüş değildir. Çünkü açlık, yalnız bir kuraklıktan doğmamıştır: Yılların düzensiz gidişinin, ihmal edilmiş belirtisi, topraksız, mesken-siz, okulsuz iptidai yaşamını ile sosyal sorunlarına uzanmayışının ve netice olarak ekonomik güçlerinin tüketim sınırına varmanın neticesidir. Bu gerçek karşısında kışın metrelerce karların kapladığı, bora-

ların hüküm sürdüğü Doğu'dan binlerce (10-20 bin) kişinin, dini kadar bağlı olduğu baba evlerini terkedenlerin elinde taşıdığı çikandan başka bir varlıkları yokken bu gidişi «Bir seyahat», «Gecekondu hevesi» veya «Gelişen kentlere akın» vb. isimlendirenler en azından bu aç insanların güçsüzlüğü denince kendi insanlarını tanıma yeteneğinden uzaklar. «Açlığı yendik» cümlesi de ancak bu doyuruculuktur.

Dünün mide acılarına karşı (dertleri halletmeye) gönderilen jandarma taburları yerine bugün vagonlar dolusu zahire sevk etmek, anlık mide acılarını dindirir de sosyal olan özlü acıları dindirmeyecektir. Kafalardaki boşluğun dolması sosyal oluşumları hızlandırır ki bu da sorunu siyasî politik görüşten sosyal-ekonomik görüşe bırakmakla olur. Oysa ki bu ölüm kalım arasında yaratılan siyasî (sen-ben mücadelesi) esinti, vatandaşın kafasında «Çakırbey çiftliği mi? Doğuya yardım mı?» şeklinde belirsizleştiriliyor ve Doğu'daki vatandaş «Tanrım bir lokma ekmek» derken Batı'daki vatandaş «Yarabbi bir lokma af» diyor. Ashında olduğu gibi bu oluşum Doğu-Batı değil de sen-ben mücadelesidir...

Çıkarları yoluna gerçekleri bu gibi siyasî havalarla kamofle edenler en çirkin silâhlarla halkı boğuşturmak çabasındadır. Zaman ise onları kılıçları karşısında yalnız tek başlarına bırakma yolunda. Bu da engellenen reformlar ve gerçekleştirilecek «Sosyal adalet» le canlanacaktır elbet...

Bugün zorunlu olan açlığın etkenleri şu görünen gerçeklere dayanıyor:

«Anadolu'da senede 13 milyon ton tezcek yakılıyor», «22 milyon kişi karanlıkta», «Yedi milyon kişi işsiz», «Beş milyon ortaokul çağında çocuk okulsuz», «Tarımımızda iki milyon karasapan işliyor», «Yüksek tahsil yapanların % 90 dan fazlası varlıklı aile çocukları», «Köylümüzün yıllık geliri 950 lira», «Millî gelirin % 38 ini nüfusumuzun % 2 si paylaşıyor»...

Bunlar sosyal yapımızın zorlu acılarından doğan çibanlardan sadece birkaçıdır. Nedenlerini araştırmak, çare bulmak zor değil! Biliniyor da! Doğu'da bite karşı mücadele açıldı, deniliyor ve ilâve ediliyor, «Bu iş için şu kadar DDT gönderilecek». Açlık var deniliyor, arkasından vagonlarla zahire teminine gidiliyor. Bu yolla sağlanan yüzey tedavileri, yaraları çoğaltıyor, hasta ameliyat istiyor, ameliyat. Birincisi sağlık, ikincisi tarım, yani halk entellektüelinin yıllarca istediği toprak reformuna dayanıyor. Bu dayanımlara karşı dayatıldıkça köklü kalkınmalara gitmek, milletçe emeğimizin karşılığını almak şöyle dursun, açlıktan sefaletle boğulacağız, tâ ki ezilen halk bunları yapabilme gücünü kendinde bulma, bu yeteneğe ulaşana kadar..

H. Hüseyin İskenderoğlu - Diyarbakır

Gelecek sayımızda HARMANDALI-OĞLU'nun Akdeniz Bölgesinde yaptığı bir gezinin izlenimlerini bulacaksınız.

Köyümde Olup Bitenler

FORUM Yazı Kuruluna;

Bir zamanlar Köy Enstitüleri Dergisinde çıkmıştı, bu başlıkta iki yazım. Şimdi üçüncüye boşalışım da sebepli elbet; köyümün olup bitenleri tükenecek gibi değil ki...

Bu kez şeker bayramında uğradım köyüme. Otobüsten harman yeri yakınında indiğimde, gün karanlığa dönüyordu. Mevsimin kuyruk havası ayazıyla kesiyordu insanı. Çayırılıkta büzülmüş duran iki leylek, ilgimi üstlerine çeken ilk konu oldular. Bir garipsi halleri vardı hani! Doğanın öldürücü etkilerinden gereğince korunamayan tüm yaratıklara acındırıldılar beni. Bir bankanın (size de bir yuva) rekâmını hatırladım o sıra. Hatırladım da, köyümün yuva niteliği taşıdıklarına asla tanıklık edemeyeceğim entipüftten evlerine uzun uzun baktım karşıdan...

Benim iç fırtınam bir yana, bayramında köyüm bir hoştu. Karınca kararınca da olsa; yeni, temiz giysiler takılmıştı bedenlere. Komsu ve tanıklar birbirlerine gidiyorlardı, akın akın. Hazırlıksız kimse yoktu pek. Şeker, çerez, yemek veriliyordu konuklara. Kim isterdi altta kalmayı? İkinmiş, sıkınmış, ete varıncaya almıştı herkes. Büyüklere başka, çocuklar bile hediyelediler o gün. Tutam tutam kır çiçeği taşıdılar. Menekşe, kızılçık ve badem çiçeği karışığı demetleri koklamak fırsatını onların sayesinde buldum. Fakat doğrusunu isterseniz, kızılçığın sarısını sevemedim bir türlü. Nedense hep dert dert koktular

burnuma. Ama badem çiçeği ile menekşe öyle değillerdi. Yüzlerinde bulutsuz, mavi göklü, ak yarınları görür gibi oldum. Soluğuma mut ve iyilik kanı aldım onlardan.

Neyleyim ki, bayram geçince suyu çekilmiş kuyuya döndü köyüm. Sıkıntılı hayatın baskısı dışı vurmıştı artık. Hesaplaşmalar başladı bu sefer. Kasap, bakkal, ağa, banka dizisi vardı; önlerinde büyük korkuluk. Çünkü borçlar, güçlerin üstündeydi. Bir delikanlımız, uyuyan bir kadının boğazından aşırıldığı altınlarla, belki çıkar yolu göstermek istemişti ya, çabuk yakaladılar zavallıyı...

Söz sözü açınca, esrar kullanmak suğundan dama düşenlerin bulunduğunu da öğrendim köyden. Ne var ki bu illetin köye girişi yeni ve hikâyesi de uzundur. Canevimden vurduğum şu sırada, nedeğine inemediğime hak verilir sanırım.

İşte böyle yaralanan ruhumu, Ziya'mızın sazi yatıştırabilirdi nihayet. Kahvede toplanmıştık. Lâkin, pineklemenin çok üstündeydi yaptığımız iş: Köroğlunu, Karacaoğlanı, Veysel'i dinledik. Evet, havamız onların havasıydı. Ziya, (hak) dedi, (felek) dedi, (aşk) dedi; içinde duya duya. Sazın büyüü yamanmış meğer, biz de sarı tabii. Ermişlerin etrafında, ezilmişlerin yanbaşında, zalimlerin de karşısında kol kol olduk hepimiz. Dahası, turna olup yükseklerden uçtuk; sürünmeyi yılanlara bırakmak için. Efe biçiminde (şu dalmadan) geçtik; canavarlaşanların ardından diye. (yeşil ördek gibi) suya daldık; imanın tamamını iç ve dış temizliği bildiğimizden. Gerçekler önünde (sadık) laştık kara toprak örneği.

Köyümün değerli çocuğu, Köy Enstitülerinin de çileli meyvası olan Ziya'nın verdiği bu sanat şölenini, anılarının tatlı tarafları arasında daima saklıyacağım.

Mehmet ÖCAL - AFYON

1962 YILINDA

100

APARTMAN DAİRESİ

VE

6 MİLYON LİRALIK PARA İKRAMIYESİ

Daima daha fazla - daima en fazla ikramiye yalnız Türkiye İş Bankasıdır

TÜRKİYE BANKASI

paranızın... istikbalinizin emniyeti

Kültür ve Sanat

Türkân TUNGA

“Yarının humanisması” üstüne (*)

Atatürk devrimlerini ele alan ve bilhassa Türkiye'nin kültür meselesini araştırma konusu olarak seçen bir kitap üstünde, D.T.C. Fakültesi Yunan dili ve edebiyatı profesörü Dr. Suat Sinanoğlu'nun Fransızca olarak yayınladığı kitabı üstünde, konusunun gerektirdiği kadar durulmadı, fikirleri tartışılmadı. Oysa ki Atatürk devrimlerine yeni bir yorum getirmeye çalıştığı için, bizi yakından ilgilendirmesi gerekirdi.

Kitap, 1) Önsöz (1-19), 2) Batılı olmayan âlem (21-35), 3) Türkiye'nin kültür meselesi (37-97), 4) Türk humanisması (99-124), 5) Türk humanismasının teorik gerekçesi (125-164), 6) Yarının humanisması (165-204), 7) Eğitim meselesi (205-216) ana bölümlerinden ve sonuçtan meydana geliyor.

Biz kitabı Atatürk devrimlerine getirilmek istenen yorum bakımından ele alacağız.

Kitap bir ümitsiz, beraber yaşamak zorunda olduğu insanların geriliği yüzünden bezginliğe uğramış bir idealistin çırpınışları olarak başlıyor. Yazarın deyimiyle, doğuda doğmuş, Avrupa'da oniki yaşından öteye Yunanca-Latince öğrenimine başlayıp batı zihniyetini bu yolla kazanmış olan yazar, yurda döndüğü zaman, yurttaki, geleneklerden çok bireysel çıkarlarının kölesi, sağduyudan bile yoksun olan kimseler arasında hayal kırıklığına uğruyor, çünkü genç idealist Avrupa'dan dönerken yaşayacağı toplumu değiştirebileceğini sanmıştır, oysa ki bu toplum, gerisinde estetik, tarih, felsefe ve bilim üstüne hiçbir değeri olmayan, insan düşüncesinin gelişmesine katılmamış skolastik bir kültürle yüklü olmuştur ve dünya meseleleriyle hiç ilgisi olmadan yaşamaktadır. Batı ile doğu arasında yarı yolda duran, özgürlük ve insan haysiyeti fikirlerinden kolaylıkla vazgeçen, her türlü ahlak kaydından uzak, sadece karşılıklı bir çıkar kaygısıyla, kendinden memnun bir mutluluk içinde yaşayan bu toplumun değiştirilemez olduğunu anlayınca genç idealist, ümitsizlikten isyan safhasına geçiyor. Mânevî desteğini Yunan-Latin toplumlarının ahlak prensiplerinde, insanlığın yüksek eğitimcilerinde bu-

lan idealist, uzun çalışmaları sonunda, bu safhayı da yener, karmakarışık fikirleri, şereften, dahası seciyeden yoksun oldukları için kendini ümitsizliğe düşüren kimselerin, aslında, hele kişisel çıkarları olmadığı zaman, pek güzel davranışları bile olabileceğini anlıyor. İşte o zaman şu fikre varıyor: Mânevî ve estetik bir eğitim görmemiş olanların, hiç olmazsa batılı anlamda bir seciye, mantık ve sağduyuları olamaz. Bunlar birer ahlaksız değil, ahlak tanımayan kimselerdir. İşte bu safhada genç idealist birşey yapmak gerektiğini anlıyor ve Atatürk ilkelerinin yeni bir yorumunu yapmağa girişiyor. «Türk halkının, insanlığın mânevî gelişmesi dâvasına katılması» demek olan bu yorumda, insanlık tarihinin büyük hamlelerine, eski Yunan ve Roma'ya, İtalyan ve Fransız yeniden doğuşuna, Alman Neohumanizma'sına eklenecek bir hamle doğacaktır. Yazar buna Türk humanizma'sı diyor. Dine bağlı inançların, gelenek ve görenekleri kölesi, insanca değerleri tanıyan bir kültürden yoksun doğu da, bu hamleye katılırsa, kendini batı taklitçiliğinden kurtaracak; modern uygarlığın niteliğini içten içe anlıyabilecek Batı ise, kendi düşüncesinin gerçeği niteliğini, Hıristiyanlığın değerlerine değil de, Yunan-Latin düşüncesi tarihinden beri halkalanan insanca değerlere bağlar ve bu hamleye katılırsa, yeryüzündeki bütün insanlarda ortak olan bir humanizma doğacaktır, buna da evrensel humanizma denecek (1-19). Kitabın ana fikri budur.

Şimdi yazarı Türk humanizma'sını yaratmağa götüren nedenleri ve Türk humanizma'sının niteliğini daha ince çizgileriyle ele alalım:

Ne batılı, ne de doğulu bilginler, Avrupa düşüncesinin temel taşının ne olduğunda yazarı aydınlatamayınca, yazar çalışmaları sonunda, batı uygarlığının öteki uygarlıklardan «özgür düşünce = libre pensée» ile, insanın doğadan getirdiği kabiliyetlerine özgür bir gelişme sağlayan düşünce ile ayrıldığı kanısına varıyor. Sonra özgür düşünceyi Türklerin ne derece benimsediğini izliyor yazar tarihte ve şu sonuca varıyor:

Devrimlerden önce, İstanbul'daki bir avuç aydın bir kenara bırakılacak olursa, Osmanlı devleti sosyal meselelerde ilgilenecek aydınlardan yoksun bir ortaçağ toplumu görünüşünü andırıyordu (S. 57).

Toplum her türlü gelişmeye kapalı, din eğitiminin yarattığı değişmez temellere, aileyi ve sosyal hayatı düzenleyen inançlara bağlı, uyşuk ve hareketsiz bir durumda idi. Devrimlerle beraber, az bir zaman içinde, dünyanın en ileri toplumlarını yöneten ilkeler ülkeye girdi, devrimin soluğu her yönde duyuldu. Her türlü alanda eğitim gören gençler yetişti. Modern Avrupa toplumunun tekniği, Türkiye'de yeni arzuların, ihtiyaçların belirmesine yol açtı: Elektrik, daha konforlu evler, daha hızlı araçlar, tiyatro, sinema gibi... Böylece toplum hayata bu büyük bağlılığın yanında, eski inançların, geleneklerin, dinin etkisinden de kurtulamadığı için, eski skolastik zihniyetle, yeni teknikle donanmış hayat arasında bocaladı kaldı (58-59). Eski inançlar, gelenekler, Atatürk'ün eğitim alanındaki devrimlerine rağmen, gençliğin zihniyetini yaratan temeller olmakta devam etti (61). Eğer bu eski zihniyet eğitim görmemiş kimselerde süregelseydi sadece, devrimlerin getirdiği ilkeler ve bu ilkelerle kurulan kurumlarla, zamanla yıkılır ve bu derece tehlikeli olmazdı. Ama bu eski zihniyet hem aydınlar, hem de halk arasında süregelmektedir. Zihniyeti ve mânevî şekillenmesi bakımından, bugün Türkiye'de aydın ile köylü arasında derin ayrım olduğu ileri sürülemez (62), aradaki ayrım bilgilerinin çeşidindedir, örneğin bir kanun maddelerini tanıyarak, öteki hayvan bakımını, okadar! Bunun nedeni de bugün Türkiye'de uygulanan eğitim sistemidir (62). Çünkü Türkiye'de bir kültür şuru yoktur; gençlerin eski edebiyatla ilgileri toptan kesilmiştir, bu gerçeği iyi de olmuştur, çünkü bu edebiyattan öğrenecekleri birşey yoktur. Ama bunun yerine bir başkası da konulmadığı için, Türk aydını da Türk çobanı da aynı bir sözlü gelenekten gıdalarını almaktadırlar. Doğa bilgisi ve matematik temeline bağlı bir eğitim sistemiyle yetişen Türk aydınıyla, dağda davar güden bir çoban ruhlarını babadan kalma skolastik zihniyeti yansıtan geleneklerle eğitmektedirler. Türkiye'de, Türk okullarında yetişmiş aydınlar için durum böyle olduğu gibi, yüksek öğrenimini veya ihtisasını Avrupa'da yapmış aydınlar için de durum böyledir, çünkü bunlar lise öğrenimlerini, dahası, yüksek öğrenimlerini Türkiye'de yaptıktan sonra, yani artık kişiliğinin geliştiği ve yeni bilgileri ancak bu donmuş kişiliğin kalıbına uyduracakları bir çağda batıyı tanımışlardır ve tarihi görevlerinin önemini kavriyacak durumda değillerdir. Yazarın kanısına göre, Atatürk devrinde uygulanan ve bugün uygulanmakta olan eğitim sistemi yanlış bir temele dayanmaktadır: İnsan düşüncesinin tarihi akışı içinde düşünülmeden, başka ülkelerden alınan bu «akılcılık» in, ortaçağda yaşayan bir ulusun eğitimine temel olabileceği sanılmıştır. Bu sebepten toplumun zihni ve mânevî bir olgunluğa varmasıyla gerçekleşen lâik şuur, Türkiye'de varlık gösterememiştir (65).

Yazar Atatürk hakkındaki yorumları üç bölüme ayırıyor:

1) Hükümetin benimser gördüğü yoruma göre, Atatürk devrimlerini ülkenin sosyal ve siyasal kuruluşunda büyük bir

*) L'Humanisme à Venir, Suat Sinanoğlu, D.T.C. Fakültesi, klâsik Fizyoloji Enstitüsü yayınları, 6. 1960 Ankara.

yenilik getirmiştir, Türk toplumunu çağdaş devletlerin seviyesine getirmek amacındadır. Ama uygarlık, kültür, ideoloji gibi kavramlar, bu fikirlerin sözcüleri için bile karanlık kavramlar olduğu için, üstelik Avrupa zihniyetinin temelini hristiyanlıkta gördüklerinden, tekniği Türkiye'ye sokmakla yetindiler, örneğin, şeriat yerine İsviçre Medeni Kanununu almakla, yeni bir zihniyetin kurulacağını sandılar (65-68).

2) Batı tekniği yanında, mânevî temel olarak İslâm değerlerinin konulmasını isteyenlerin yorumudur; bunlar eski İslâm kültürünün süregitmesini ve sadece dışta kalan bir değişiklik getirmek istedi derler Atatürk için.

3) Atatürk'ün kişiliğinde muhteris bir asker ve dindar olmadığı için, İslâmın ilkelerine saldıran bir devlet adamı görmekte olanların yorumudur.

Bütün bu yorumların Atatürk'ü iyi anlamadığını belirten yazar, modern eğitim sistemini Atatürk'ün düşüncesine uymadığını söylüyor ve humanist vasıflarla dolu olarak çizdiği Atatürk'ün portresine (41-42) denk bir eğitim sistemi eklemek istiyor devrimlere: Doğunun mistik, akla aykırı zihniyeti bırakılarak, akılcı ve insanca bir temele dayanan bir eğitim sistemine dönülecektir. Bu değerler sistemini de, müspet ilim ve estetik eğitim değil (estetik eğitimi, filolojik eğitimden ayırıyor yazar), filoloji, yani klâsik filoloji bilgisi verir (68): Tıpkı Yenidendoğuşta İtalya'nın humanistalarının yaptığı gibi, Türkiye de onları örnek almalıdır.

Yazar Atatürk devrimlerinin gerçekleşmesi için uygulanan iki yola karşı koyar gibidir, din meselesinde ve eğitim sistemi meselesinde. Gerçi bu iki noktada da yazar zaman zaman fikir değiştiriyor; devrimlerin başarısı üstünde, din meselesindeki Atatürk'ün fikirleri üstünde, yazar hep aynı kanıda direnmez gibidir. Atatürk'ün mânevî kişiliğini belirttiği bölümlerde (75), Atatürk'ün hiçbir zaman aşırılığa kaçmadığını, örneğin dinde sadece şeriata karşı geldiğini (48), Atatürk'ün dinini, komünislerin ateismi ile karıştırmak gerektiğini överek ileri sürdüğü halde (48-65), başka yerlerde din meselesinde tutulan yola karşı koyuyor ve Türkiye'de lâik şuurun yaratılmadığını bildiriyor. Din meselesi üstünde bulduğu çözüm yolları da çeşitli; yukarıda söylediğimiz gibi, toplumun klâsik filoloji eğitiminden yoksun olduğu için, lâik şuura varamadığını bildiren yazar başka yerlerde, başka yollar da ileri sürebiliyor (78): Dini sadece bir tanrı ve peygamber sevgisi haline getirmek veya lâik düşüncüyü yayacak din teşkilâtı gibi bir teşkilât kurmak! Bir üçüncü yol da yeni zihniyette din adamları yetiştirmek (82) (ama yazara göre bu bir hayaldir), din reformunu onlara yaptırmak! Bundan başka önsözde, Atatürk devrimlerinin yeni bir şekil getirdiği, mânevî alanda yenilik getirmediğini bildirdiği halde yazar, daha ilerde devrimlerle beraber gelen değişikliğin sadece teknik alanda olmadığını da öğreniyoruz: Devrimlerle beraber, skolastik zihniyetin koştugu maddî mânevî zincirler kırılabilmiştir.

Çok büyük bir özgürlük içinde Türkiye, zihni araştırmalara girişmek yeteneğini sağlayacak ana özgürlüklere erişebilmiştir: 182: c'est ici qu'apparaît dans son évidence la valeur universelle de la révolution d'Atatürk, parce que grâce à elle, la Turquie a pu briser les chaînes matérielles et spirituelles qui lui avaient été imposées par la pensée scolastique et acquérir les libertés fondamentales qui lui permettent d'entreprendre - bien que encore potentiellement - dans la liberté la plus absolue, les recherches de la pensée.

Önle anlaşılıyor ki, devrimler asıl değerine, yazarın öne sürdüğü ve gerçekleşmek üzere olan yorumla erişecektir. Ancak bu yeni yorumla yazar, Atatürk devrimlerini batıya, doğuya örnek olarak gösteriyor, çünkü, Atatürk devrimlerin eğitim sistemiyle, bundan önce geçirilen denemeye, gerçek aydınlar yetiştirilemediğine, lâik şuura varılmadığına göre, yazar onları bütün dünyaya örnek olarak gösteremezdi. Türk ulusunun yaptığı bu yeni denemenin, henüz yaşanmamış, ama şuurla ortaya konmuş bir deneme olduğunu kitabın sonunda öğreniyoruz: 205: Mais si on veut que la nouvelle expérience de la société turque moderne - expérience qui a cette caractere bien remarquable d'être posée consciemment avant même d'être vécue - soit une acquisition durable pour les générations turques à venir et une contribution à l'évolution spirituelle de l'humanité, il faut qu'on considère le problème éducatif de ce nouveau point de vue... Yazar Atatürk'ün devrimlerini batıya örnek tuttuğu zaman, onlara kendi yorumunu gerçekleştirmiş varsaymakta, ama alçak gönüllü olduğu için, kendi fikirlerini Atatürk'e ve Türk halkına maletmektedir!

Oysa ki, aşağıda belirtmeğe çalışacağımız gibi, bu yorum Atatürk devrimlerinin bir gerçeğini aydınlatmamakta, onlara aslında olmıyan düşünüşler yüklemektedir:

Filoloji bilimiyle uğraşanlara, yapacakları yorumda amacın, yorumlanacak devrin koşulları gözönüne alınarak, o devrin gerçeğine en uygun anlayışa varmak olduğunu çok iyi bilirler. Bilimsel yorum, söz konusu devrin gerçeklerine varmağı ister, ama bir bilim adamı değil de, örneğin bir ozan veya bir romancı, tarihten bir kişiyi veya devri, gerçekte olduğu gibi değil de, başka bir görüş altında yansıtabilir. Atatürk'ün 4. yorumuysa, Atatürk'ün düşünüşüne, devrin gerçeklerine dayanmamakta, devrimlere subjektif bir yorum getirmektedir:

Türkiye'de özgürlük savaşından sonra, skolastik zihniyeti yıkmak için, yüzyıllardan beri bilgisizlik içinde bırakılan Türk ulusunu, dogmaların, bâtil inançların köleliğinden kurtarmak için uygulanan müspet ilim temelli modern eğitim sistemi, yazarın kanısının tersine, Atatürk'ün çevresindekilerce yanlış anlaşılıp, yanlış uygulanmış olmamalı, Atatürk'ün de doğru bulduğu bir sistem olmalıdır. Bu gibi konular da Atatürk'ün sofrasında çok tartışıldığı o devri yaşayanlarca bilinir, üstelik, Atatürk devrimlerinin sözcülüğünü verdiği kimselerin ne söyleyip neyi uyguladıklarını anlamıyacak insan değildi. Atatürk Avrupa kültürünün niteliğini bilmiyen kimselere devrimlerinin sözcülüğünü verdiyse, onları uyarmadıysa, bundan O'nun da aynı fikirde olduğu, kültür meselelerini derinden anlamadığı sonucu çıkar.

(Devamı var)

rusya dönüşü (*)

Üç haftada bir ülke üzerine ne bilenebilir? Hele bu ülke Rusya gibi, dış dünyaya kapalı, gösterilmek istenenle gösterilmek istenmeyenlerin sınırı ustaca çizilmiş koskoca bir memleket olursa. Ancak iki bakımdan kendi durumumu biraz başkaca buluyordum. Önce Rusya'ya bir iki konferans vermek, ve gösterilmesine sakinca bulunmayan tiyatro, bale gibi sahne sanatlarını, seyirlik oyunları, ve yalnız bunları görmeye gidiyordum. Sonra birazdan açıklayacağım gibi sahne, Rusya'nın yabancı göze örtülü tuttuğu nice kapalı yönlerine ışık tutan, onları açığa çıkaran bir özellik taşıyordu. Zaten bu her yerde böyle değil midir? Yola çıkmadan önce Rusya üzerine yabancıların yazdığı pek çok kitabı, yazıyı okumuştum. Uçakta ta beraber yolculuk ettiğim İdil Biret'ten, onun tanıklığından da birşeyler öğrenmeye çalışıyordum. Fakat sonra anladım bütün bu değerli tanıklıklardan çok daha önemlisi herkesin kendi ilgilendiği alanlarda kendi gözlemlerinden varacağı sonuçlar oluyor.

Türlü dilden, ırktan ulusun barındığı

Metin AND

bu ucu bucağı olmayan ülkede tiyatroyu, dolayısıyla bütün sanatları ülkenin boyutlarına denk, kocamanlığına eşit bir ölçekte yaygın, ama öte yanda da ne olması gerektiği, ne olacağı üzerine türlü soruyu çağırarak değişik, yadırgatıcı bir sanat iklimi buldum. İşte bu kısaca yazıda önce ölçeğin büyüklüğünü, sonra da bu yadırganan iklimi belirtmeye çalışacağım. Rusya'da bugün beyüz tiyatro vardır, bunların içinden otuz kadarı opera ve bale, yirmibeş kadarı müzikli güldürüler, otuz kadarı çocuk tiyatroları ve 70 kadarı da kukla tiyatrolarıdır. Bu tiyatroların yarısı Rusça, öteki yarısı da kırk kadar değişik dildedir. Nitekim yolculuğumda üç dört gün kaldığım Gürcüstan'ın başkenti Tiflis'te Bale ve operadan başka ikisi Gürcü dilinde, bir Rusça, bir de Ermenice temsiller veren dört tiyatro buldum. Bütün bu tiyatroların hemen hepsinin her gece değişen repertuar tiyatroları olduğu, iki gece üstüste aynı oyun gösterilmediği düşünülürse, bu sayıyı oynanan oyunların katsayısı ile çarpmak doğru olur. Bundan başka hepsinin çok seyirci alan geniş ti-

yatrolar olduğunu, ve hiçbirinde boş yer olmadığını, bir yıl içinde 80 milyon kadar seyirci geldiğini belirtmek yerinde olur. Bu tiyatroların otuz kadarı Moskova'da bulunmaktadır. Üç yerde opera ve bale oynuyor, bunlara bir de Bolşoy'un temsilcilerini arada sırada verdiği Kremlin içinde yeni yapılan 6 bin kişilik büyük toplantı yerini katabiliriz. Dört beş çocuk tiyatrosu, iki kukla tiyatrosu, geriye kalanı da drama tiyatrolarıdır.

Rusya'da bulunduğum üç hafta içinde bale, tiyatro, kukla tiyatrosu, çocuk tiyatrosu, sirk ve hayvan tiyatrosu olmak üzere karışık 26 temsil seyrettim. Son sözünü ettiğim hayvan tiyatrosunun anlamını da açıklayayım. Rus devriminden önce ün salmış Dürov adındaki hayvan eğitimcisi, dövmeden, sıkıntı çekirmeden eğitilmeyecek hayvan yoktur ilkesini koymuş, ve bu ilkesini Karınca Yiyene kadar her hayvana başarıyla uygulamış. Şimdi aynı yeri kızı işletiyor. İnsan burada gözüne inanamayacak şeyler görüyor: Kedilerle yanyana dostça yatan fareler, çamaşır yıkayan kunduz, tavukla aynı çanakta yemek yiyen tilki, konuşan karga, maymunlar, fok balıkları, köpekler, kirpiller, her birinin olağanüstü bir hüneri var. Bu türlü seyircilik oyunlarla ilgili olarak Moskova ve Leningrad'daki sirkleri de gördüm. Yer bakımından Avrupa ve Amerika sirklerinden daha büyük olmamakla beraber, gösterilen hünerler seviyeye çok yüksek. Bu arada dillere destan olmuş genç sirk soytarı Popov'u da seyrettim. Popov alışılageldiğimiz soytarılar gibi yüzünü gözünü boyayıp, kaba şaklabanlıklar yapmıyor, oyunlarında ince, iyi ayarlanmış bir sanat kaygusu olduğu gibi, ayrıca kendisi canbazlık, dengecilik gibi oyun dallarında da usta.

Titayrolarda Shakespeare, Çehov'dan Arthur Miller'e kadar klasikleri ve yabancı yazarları seyrettiğim gibi bir kaç da yeni Rus oyunu gördüm. Oynayıpta Stanislavski yönteminin sıkı uygulanmasıyla orta çıkan aşırı bir gerçeklik temsili her yerine buyruk. Ayrıntılarda öylesine kılık kırk yarılıyorki sahne iki kelimelik sözü olan ikincil kişiler de büyük önem kazanıyor, seyirciye kendini zorunlu kılıyor. Sahneleme de öyle. Sahnelemenin hiç bir esneklik tanımayan gerçekliğini gördükten sonra Meyerhold gibi büyük bir ustanın bu ülkeden çıkmış olacağına insanın inanası gelmiyor. Bununla beraber bazı ürkek, çekinik değişiklikler, yenilikler, kıpırdanışlar sezilmiyor değil. Fikirleri, inançlarıyla kendini bu ülkeye yakın bulmuş Brecht'i, tersine bu ülkenin sahneleri aynı yakınlıkta bulmamış olacak, Brecht Rusya'da, Avrupa'dan daha az oynanıyor. Moskova'da verdiğim konferanslardan ikincisine başkanlık eden Rusların en büyük sahne yöneticilerinden Mossoviet Tiyatrosu'nun yöneticisi Yuri Zavadski sahnelemeye yenilik getirmek istenilerin başında, en ileri düşüncülerinden birisi. Hatta daha Amerika'da Lincoln Center'de kurulan Ulusal Tiyatro'da eser sahneye koymasına için Amerikalılar Zavadski'yi seçip çağırışlar. Kendisiy-

le uzun uzun tartıştım. Konuştuğum pek çok tiyatro yöneticisi gibi o da Avrupa'daki yenilikleri soruyordu. Sanki çekine çekine Ionesco'nun Gergedan'ını sahneye koymayı düşündüğünü söyledi. Masada bizimle oturan ve konuşmamızı dinliyen ötekiler ilk defa işittikleri Ionesco'nun kim olduğunu, oyunlarının ne bakımdan değişik olduğunu sordular. Zavadski'nin onlara Ionesco'nun şimdiye kadar gördükleri, bildikleri hiçbirşeye benzemediği için bu sorularını cevaplandırmasının güç olacağını söylemesi üzerine yüzlerini eksittiler. Alışılmamışla yüzüne gelmekten sanki Zavadski gibi bir üstün sanat adamı bile ürkeklik duyuyordu. Gergedan'ı hemen Rusya'da benimsettirecek bir yorumu da bulmuştu. Gergedanlaşma toplumun faşistleşmesiydi. Toplum içinde özgürlüğü kaldıracak, tümelciliğe gidecek her eğilimin bir gergedanlaşma olacağını, tatsız bir tartışmaya kapı açmamak için söylemedim. Ionesco'nun evrenselliğine inanasım geldi, öyleya herkes oradan kendine göre bir yorum çıkarabiliyor. Ama Rusya'yı ve Rus tiyatrolarını gördükten sonra orada Ionesco'nun seyredileceğini düşünmek baya çok uzak, aykırı bir iş gibi geldi. Bununla beraber dekorlarda bir tutumluluğa gidiliyor, bazı sahnelerde yalnız önemli olaya ışık yöneltiyor. Seyirciye seslenen yüzü seyirciye dönük sahnede önündeki bir anlatıcıyı kullanmak sanki bir yenilikmiş gibi sık sık başvuruluyor. Hatta Vahtangov Tiyatrosu'nda seyrettiğim her nedense çok beğenilmiş, tutulmuş olan «İrkutskaya İstoriya» adlı yeni oyunda, metindeki bir anlatıcıyı sahneye koyan r-

de çıkarmış. Ben bunu ilk gördüğüm zaman metni bilmediğim için yazarın dört anlatıcı kullandığını sanmıştım, oysa yöneticiymiş bunu yapan. Bu dört anlatıcı arasında bir özellik, düşünce ayrımı olmadığına göre bu daha çok yenilik bildikleri yolun kafasını fazla kurcalayan, bir çocuğun yeni oyuncağına gösterdiği düşkünlük gibisinden bir ilgiden öteye gitmiyor. Bu temsilde çok geniş bir sahnede, çok geniş bir döner sahnenin kullanılışı, bunun çevresinde büyük geriltili üzerine ışıkla resimler düşürülmesi aslında duygulu bir havası olan oyuna birşey kazandırmıyor, tersine bu genişlik, çıplaklık istenilen duygudaşlığı kırıyor. Dört anlatıcı da öyle. Arbusov'un bu oyununun konusu kısaca şöyle: İrkutsk'da bir büyük yapı iş yerinde uçarı, hiç bir erkeği sevmeyen bir işçi kız, kendisini çok seven iki erkekten biriyle evlenir. Tam ikiz çocukları olup, mutluluğu tadacakken kocası gölde boğulur. Bu olay onu öylesine sararkı dünyadan elini eteğini çeker, çalışmaz, işçilerin aralarında toplandıkları parayla geçinir. Eserin ikinci yarısı çevresinin onu tekrar topluma kazandırmak, tekrar işe dönmeye kandırmak için savaşını gösterir. Tabii bunun üstesinden de gelirler. Ancak konusu, olayların bakımından değerlendirilebileceğim bu eserin niye büyük başarı kazandığını bir türlü anlayamadım. Böyle bir oyun Türkiye'de oynasa biz tenkitçilerin elinde bir hayli hırpalanırdı. Hele kızı gelin olmuş görünce seyircilerin niye hüngür hüngür ağladıklarını hiç anlamış değilim.

(Arkası var)

“dayanak,,

Mim - SİN

var demek. Şimdi, sanatçılarımızın bütün çekilmesi, bu 25 bin kişiyi birbirinden kapmakta, başa geçmekte toplanıyor. Oysa bu 25 bin kişi, 30 milyonluk bir toplum içerisinde deveye kulaktır!)

Öteyandan, «Hayır, kendi ölçülerimiz içerisinde, okura bir şeyler veren, onu uğraştıran sorunları açıklayabilen bir yazarın yapısı alıcısını bulmaktadır» diyen Şükran Kurdakul da, tıpkı H. Bozok ve F. H. Dağlarca gibi, bir kitabevinin, Ataç yayınlarının sahibidir. (Baktım; Günay Akarsu da aynı konuya dokunmuş. Üstelik, daha sanatçı bir «üslup» la yazmış. Kötü işi iki kişi birleşik sonuca yaklaşmış diyerek, yukarıdaki sözleri yazımdan çıkarmıya yanaşmadım.)

Gerçekçi-toplumculuk açısından, bir sanatçı, yapısını, dayanmak istediği toplum katının içinde bulunduğu durumdan çıkması için kurar. Süregelen boğuntuları, hakkın gümbürtüye gitmekte olduğunu şiiri, hikâyesi, romanıyla bütün toplum tabakalarına, bu tabakaların okuyan «aydınları» na duyurmağa çalışır. Böylece o, kendi çıkarını da bağladığı bir toplum katının «dert ve dileklerini» açıklarken, toplumda değişmez görüntülü değer yargı-

1 Mart 1962 günlü Forum'da «Hikâye Üzerine» adlı yazı dolayısıyla bıraktığımız söze, Vatan Gazetesinde bir süredir çıkan (Türk okuru okuyor - okumuyor) tartışmasından başlamak yerinde bir iş olacak.

Yeditepe dergisi ve yayınlarının sahibi Hüsamettin Bozok diyor ki; Türkiye'de, şöyle, eli yüzü düzgün bir sanat-düşün dergisi yayınlanmaz. Yayımladığımız kitaplara «kitap» demeğe bin tanık ister, biz daha çok «plaket» yayımlarız. Neden? Türkiye'de derginin (kitabın alıcısı yoktur çünkü. En çok tanınmış, yedi yabancı dile çevrilmiş bir romancımızın o romanı bile satsın satsın da, 50 bin satmış olsun. 30 milyon karşısında 50 bin!

Burada ayırıcı bir tırnak açıp, şair Fazıl Hüsni Dağlarca'nın aynı konu çevresindeki bir sözünü analım: (Birinci baskı, ikinci baskı, beşinci baskı.. Tutun ki, her baskısı 5 bin olsun. Yapıtı büyük başarı sağlamış birisinin bizde 25 bin alıcısı

larını, beğeni ölçülerini de sarsmaktadır. (Şiirde Orhan Veli ve arkadaşlarının yaptıkları devrim gibi.) Gelgelelim, okuyup yazanlarının oranı son kerte düşük bir toplumda, kitaplarının alıcısı, asıl savunduğu kimseler değildir şimdilik. «Öncü bir sanatçı» olarak, kitaplarını çoğun, toplumun belki de değişmesinden zarara uğrıtacak kimseler okumaktadır. Ardında, yazdıkları şeylere bilinçleriyle ortak çıkmış bir köylü sınıfı, bir işçi sınıfı yoktur; her toplum katında «derleme» bir aydın-yüksek «zümre» var.

Şu halde, Türkiye'de sanatçı, asıl temelinden, «dayanak» noktasından yoksun. Al gülüm ver gülüm hesabı, yurdun şurasına burasına dağılmış, bir araya gelmeleri de pek mümkün olmıyan sayıları pek az kimselerce ya beğenilip tutulmakta, ya da tutulmamakta. Yani, sanatın bütün verileri geleceğe değin uzun süreli bir «yatırım» olmaktan ileriye geçmemekte.

Sanatçıyı gerçek dayanağına bağhyacak yol nereden geçiyor? Toplumsal katların okur-yazar olmasından, eğitiminden, bir de, ucuzlatılmış kitapların iyi bir dağıtımla ayağına dek gönderilmesinden.

Durum buyken, buna, kendi dar çevresinde bunalmış, yurt çapında olsun açılmamış sanatçının toplum-dışı, aktarmalık, yer yer de us-dışı bunalım bildirileri ekleniyor. Usçuluk bir yana bırakılıp duyguculuk geliştiriliyor. Dahası var; tıpkı alt-yapıda gerekli değiştirim yapılmadan «hukuk» alanında yapılan değiştirme demokrasiyi gerçekleştirebilir sakat anlayışı gi-

bi, dayanaktan yoksun sanatın büsbütün soyutlaştırılması, toplumla bağlantılarının kesilmesi, bugüne dek iyi-kötü varılmış ortaklaşa bir anlayıştan tek tek kopması istemiyor. Günümüzün zaten az okuyan okuru, hikâyenin sağlam dayanakları «ucuzluktur» denilerek bir tiksintiye iteleniyor ve «Ama hangi okur?» sorusuyla küçümseniyor.

Bu, eğer aldanmıyorsam, sayısı çok az olan bir okuyucu tarafından da yazdıkları anlaşılmadığı için yadsınan bir sanatçı küçümsemesidir. Bir hikâyede, «çağrışımı izlenimciliği» başa almak, an içindeki bir an'ı tesbite çalışmak, usçuluktan ve ortaklaşa kaygılardan uzaklaşarak o kişinin ancak kendine özgü durumunu vermektir. Dolayısıyla bireyciliktir.

Çağrışimleri kapıp koyvermek bizi nereye iletir? Her şeyi olduğu gibi, geldiği gibi yazmağa. Oysa, her zaman saçmalama, sayıklama (fezeyan) da değildir hikâyeye yazmak. Kişiyi, bir yerde bunun tam karşıtıymış gibi görünüyor; duygularla düşünöleri atabildiğince atabilmek, iyice ayıklamak.

Hikâyede yoğunlaşmanın bir çeşidi. bu. Ötekisi; bir sözlükle bir davranış, kişinin daha önce bilinmekte olan bir durumuna çok doğal, aynı zamanda çok önem verdirici bir ustalıklı bağhyabilmektir sanısındayız.

Hikâyeye kişinin falanca filânca etkileri ilk şartlanışını öğrenebilmişsek, oradan, sanatçının birleşik usumuz için kurduğu sağlam köprü ile, olayın sürdüğü «an» a geçebiliriz. Onu yakalayabiliriz.

Görölüyor ki; usun araya girişinden hiçbir zaman cayamıyacağız, hikâyeye ile bağıntımızı kurmakta o her zaman araç olacak ve tek başına «çağrışımçılık» pek de işimize yaramıyacak.

Şimdi burada, yüzeyde kalmış bir gözlemciliğe övgü düzdüğümüz anlamı çıkmaktadır. Oturup bir olayı baştan sona anlatmada, anlatırken o «bir giriş, bir serim, bir düğüm, bir çözüm» kuralına

bağlanmada, elbette büyük bir ustalık yok. Ustalık, en ilkel bir olayı, bu alışılmış kalıp içinde verirken bile, anlatışın «yenilik» kazanmasında. Bize, «yeniymiş gibi» gelmesinde. Yenilik dediğimi? İse, çoğun, sanatçıda raslanılacak kültür zenginliğinin, dünya görüşünün bir «derinlik» kazanarak satırlara yansması. Bilimin en son verilerine uygun usçu bir düzen içerisinde..

Alışılmış kurallara bağlılığı bir sanatçının «eski» sayılmasına, «dedi koducu-ucuzcu» bilinmesine yetmez gibime geliyor. Nasıl ki, bütün «yeni» kuralları denediği halde gene de «tapon» sayılacak yazar vardır. Salt gözlemcilikte kalıp fezleke, tutanak kuruluşunda yazanlar bulunduğu gibi, herkesten ayrı yazıp dikkati çekmek uğruna aşırı «sululuğa» kayanlar da çıkar.

Toparlıyayım; dayandığı toplumla ilişkileri kesik, topuk sanatçı, bir de usçuluktan kopmamalı. Başkalarıyla arasına duvar örmesi ona hemen hemen hiçbir şey kazandırmaz. Hele, bir alt-yapı değişikliğinin sancısını çeken toplumumuzda, hiç. Toplumsal-gerçekçilik, varoluşçuluk, gerçek-üstüncülük gibi akımların sanat perdesinde sıra sıra yansması da göstermektedir ki, alt-yapının zorlamasından ileri gelen dürtülerle, sanatçının bilinci de bir sarsıntı geçirmekte, kendisine, geliştiği ortamda «dayanak» noktaları araştırmaktadır.

OKUYUCULARIMIZA

Dergimiz bu sayısı ile 9. yayın yılına girmektedir. Bu sayımızı eline alan okuyucularımız şekil ve muhteva bakımından bazı değişiklikler göreceklere. Bundan sonraki sayılarımızda da yine bazı yeni yazı tipleri yayınlamaya ve okuyucularımıza daha yararlı olmaya gayret edeceğiz.

Ayrıca dergimiz Nisan ayında -yani bir ay- devam edecek bir Özel Abone tarifesi hazırlamıştır. 20 lira gönderen okuyucularımız, dergimizin yıllık aboneli ile birlikte (karşı sütündeki Forum yayınlarından) beğendiği kitabı hediye veriyoruz. Bu tarifeden faydalanmak için dergimize 20 lira göndererek beğendiğiniz kitabın ismini bildirmeniz kâfidir.

Bu hususta okuyucularımızdan ricamız: Şayet kendiniz Forum'a abone iseniz veya bu tarifeyi kullanmıyorsanız, Özel Abone tarifemizi dostlarınıza duyurarak abone olmalarını temin etmenizdir.

Saygılarımızla.

FORUM

FORUM YAYINLARI :

★ PARTİZAN RODYO ve DP.

Doç. Dr. Muammer AKSOY

Fiati : 8 TL.

★

★ İNGİLİZ DEMOKRASİSİNE

BAKIŞLAR

Doç. Dr. Münici KAPANİ

Fiati : 250 Kuruş

★

★ 11 ÇAĞDAŞ BESTECİ

İlhan K. MİMAROĞLU

Resimli

Fiati : 5 Lira

★

★ GİDE GİDE 3

Harran, Hoyrat, Mayın ve İrip'

Gezi Notları

Fikret OTYAM

Resimli

Fiati : 5 Lira

★

★ FL. WRIGHT

Şevki VANLI

Fiati : 5 Lira

FORUM

ABONE
OLUNUZ

ABONE
BULUNUZ

FORUM

FIKİR MEYDANIDIR

Onbeş GÜNLÜK Tarafsız Siyasal İktisat Kültür Dergisi

Yıl : 9 — Cilt : XIV — 100 Kuruş

İdarehane: Yenışehir, Büyük Han

No. 55 - Tel: 12 67 54 — ANKARA

Haberleşme: Forum Dergisi P.K. 131
ANKARA

Sahibi ve Yazı İşleri Müdürü
OSMAN OKYAR

Yazı Kadrosu: Muammer AK-

SOY, Metin AND, Sadun AREN,
Fahir H. ARMANOĞLU, Türkkaya
ATAÖV, Cemal AYGEN, Fikret
EKİNCİ, Cavid ERGİNSOY, Mehmet
GÖNLÜBOL, HARMANDALIOĞLU,
Yahya KANBOLAT, Münci KAPA-
NI, Yaşar KARAYALÇIN, Şerif
MARDİN, Osman OKYAR, Bahri
SAVCI, Mehmet SEYDA, Mümtaz
SOYSAL, Cahit TALAS, İsmail
TÜRK, Besim ÜSTÜNEL, Şevki
VANLI.

İlan ve abone: Arka kapak

tam sahife: 1000 TL. ★ Metin san-
tımı: 10 TL. ★ 1 yıllık: 22 TL. ★
Altı aylık: 11 TL. ★ Öğretmen ve
üniversiteliye yıllık: 18 TL. ★ Ya-
bancı memleketlere iki misli ★ ABD.
(Uçak): 90 TL. ★ Avrupa (Uçak):
54 TL. ★ Dergimizde yayınlanan ya-
zılar dergi ve yazar adı anılmadan
iktibas edilemez.

Dizgi ve Baskı:

Ayyıldız Matbaası — Tel: 11 75 07
ANKARA

**BÜTÜN İLÂN ve
REKLÂMLARINIZ**

**BASIN İLÂN
KURUMU**

CAĞALOĞLU - TÜRK OCAĞI CAD.

224384

224385

ŞUBE MÜDÜRLÜĞÜ: ANKARA - ULUS İŞ HANI "E" BLOKU KAT 2 NO. 41

TELEFON : 10 58 17 - 10 57 87

(Basın 4030 — A. 2418) — 22

Basıldığı tarih : 1.4.1962